

YRKE

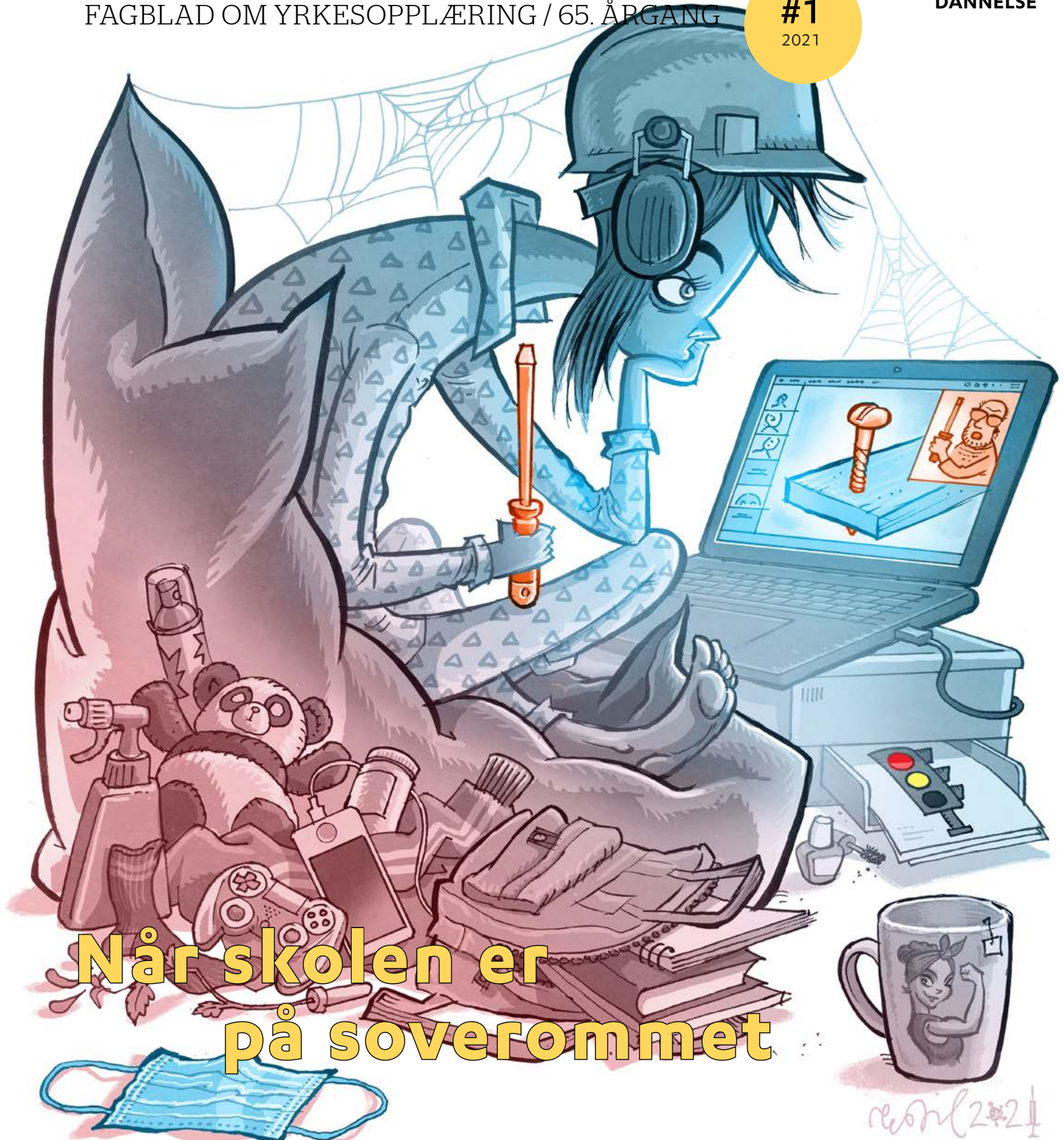
FAGBLAD OM YRKESOPPLÆRING / 65. ÅRGANG

BOK OM
YRKESFAGLÆRERE

RÅDGIVNING
I KORONATIDEN

YRKESFAG
ER ALLMENN-
DANNELSE

#1
2021

innhold

Faste spalter

- 4 Nytt fra Yrke
- 36 Yrke-profilen
- 44 Kronikk
- 56 Petit
- 63 Forbundscommentaren
- 68 Bøker om yrke
- 69 Mat og vin

YRKE-PROFILEN

Tema

- 6 Lyset har blinket fra rødt til gult
- 8 På gult og rødt i Alta
- 12 Kunnskapshull etter nedstengningen
- 16 Korona har også rammet Sverige
- 23 Yrkesfag sterkt preget i Mexico
- 28 Rådgivning

Nyhetsreportasje

- 40 Moss satser på OT-klasse
- 46 Kokker sprer glede
- 50 Glemmen fikk Benjaminprisen

Nyhetssak

- 34 Ny bok om yrkesfag og yrkesfaglærerne
- 54 Verst for kokkelærlingene
- 55 Nesten åtte av ti fikk lære plass

Fagartikkel

- 58 Erfaringer fra lærerspesialistutdanningen
- 66 Utdanning er avgjørende for bistand

Debatt

- 64 Si unnskyld, NHO
- 65 NHO svarer

46

YRKE

Ansvarlig redaktør:

Wenche Helene Schjønberg
Telefon: 24 14 23 49
Mobil: 91 19 13 15
ws@utdanningsnytt.no
www.utdanningsnytt.no/Yrke

Abonnement:

Hilde Aalborg
ha@utdanningsnytt.no
Telefon: 91 19 99 89

Abonnement kr 300,- per år.
Gratis for medlemmer av Utdanningsforbundet.

Annonser: Mona Jørgensrud
mj@hsmmedia.no, telefon: 91 17 34 73

Utgever:

Utdanningsforbundet
Hausmanns gate 17
Boks 9191 Grønland, 0134 Oslo
Telefon: 24 14 20 00

Yrke er medlem av Fagpressen og redigeres etter Redaktørplakatens og Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som likevel føler seg urettmessig rammet, oppfordres til å ta kontakt med redaktøren. Pressens Faglige Utvalg, PFU, behandler klager mot pressen.

Forsideillustrasjon: Egil Nyhus

Layout: Melkeveien Designkontor
www.melkeveien.no

Trykk: Ålgård Offset AS

Opplag: 10 588 ifølge Fagpressens opplagskontroll. Godkjent pr. 2. halvår 2019 og 1. halvår 2020.

ISSN 1504-1905

leder

Ungdomstid på gult eller rødt

Det lyser gult eller rødt på norske skoler. I Mexico bruker skolemyndighetene enda flere farger. Og i Sverige har det vært stengte skoler mye av tiden etter at koronapandemien ble vårt tids svartedød.

På Kongsberg forteller en lærer at han ser at elevene som gikk ut til sommeren, har noen kunnskapshull, noe han helt klart knytter til nedstengningen i fjor vår.

I Alta forteller en 16-åring oss at hun helst vil at skolen blir på grønt nivå igjen, og at hjemmeskole for henne er så kjedelig at hun sovner. Hun vil helt klart helst være på skolen.

I Malmö tenker en elev på at han har foreldre i risikozonen, og synes av den grunn at det er fint med digital undervisning, for da slipper han å dra ut og risikere å få smitte med hjem til resten av familien. Mens læreren hans beskriver at hun helt klart ikke får lært elevene det samme over pc-en, selv om hun er fornøyd med å ha gjort et digitalt kvantesprang, men den lille en-til-en-kommentaren til hver enkelt elev uteblir når undervisning er over Teams.

I Mexico bestemte rett og slett flere av elevene seg for å ta en pause. Fordi de ikke opplever at de får noe ut av utdanningen så lenge det ikke er lov med personlig fremmøte. Og nær halvparten har sluttet.

Og i Trondheim sitter to forskere og skriver bok om hva pandemien gjorde med yrkesfagene. De er ikke i tvil om at tilstedeværelse på skolene, i verkstedene, er essensielt for fagopplæringens framtid.

Det er snart et år siden Norge stengte ned, og siden har vi levd med restriksjoner, smittevern og en skole på enten gult eller rødt nivå. I denne utgaven av Yrke tar vi pulsen på hvordan elevene og lærerne har hatt det i denne perioden. Og foreløpig er det ingenting som tyder på at dette er over. I skrivende stund er det vanskelig å tro at vi kommer på grønt nivå, slik eleven i Alta håper, i løpet av dette skoleåret.

Wenche H. Schjønberg

Mulig nytt lærefag i fotografi

OSLO Utdanningsdirektoratet er i dialog med norsk fotomiljø om et mulig nytt lærefag i fotografi.

Fotofaget har vært igjennom store endringer de siste årene, og direktoratet viser til at det har vært vanskelig for elever å få læreplass i faget.

På bakgrunn av dette foreslo utdanningsmyndighetene at kompetansen i dagens fotograffag skulle utvides til et bredere innholdsproduksjonsfag, der foto inngår som en av flere kompetanser innen medieproduksjon.

Forslaget ble sendt på høring høsten 2020, og på bakgrunn av høringen er vg3 innholdsproduksjonsfaget fastsatt. Men i høringsrunden kom det flere innspill fra fotomiljøet om at det likevel kan være behov for et eget lærefag i fotografi.

Direktoratet har derfor bedt fotomiljøet om å sende inn en søknad om opprettelse av et eget lærefag i fotografi og skal i samarbeid med faglig råd for informasjonsteknologi og medieproduksjon vurdere om det skal anbefales at faget skal opprettes.

Fagskolestudentene vil sikre studentene som faller utenfor

OSLO Regjeringens krisepakke gir studenter mulighet for et tilleggslån på 26 000 kroner, hvorav 40 prosent er stipend. Organisasjonen for Norske Fagskolestudenter (ONF) mener det er viktig at studenter som faller utenfor, også sikres støtte.

Victor Østvand Jensen, som leder ONF, sier at Stortinget må komme til unnsetning for de studentene som faller utenfor regjeringens krisepakke.

– Det er umulig for ferske studenter å vise til bortfall av en jobb de ikke en-

gang har hatt anledning til å søke på. Det samme gjelder sesongjobber som ikke ble noe av, sier studentlederen.

Pakken gjelder studenter som kan «dokumentere tapt inntekt» i tidsperioden 16. juni 2020–15. juni 2021. Studenter som normalt ville fått arbeidsvakter, kan søke på grunnlag av dette, men studenter som ikke har fått jobb på grunn av pandemien, havner utenfor ordningen.

– Det er mange gode tiltak. Det mest spennende er de jobbskapende tiltakene som sikrer jobber for studenter ved institusjonene og samskipnadene. Dette er midler som kommer studentene til gode på flere måter. Det skaper arbeidsplasser for studentene. Samtidig er det med på å fremme bedre psykologisk helse og høyere læringsutbytte for studentene, sier Jensen, som samtidig presiserer at også studenter som faller utenfor, bør dekkes.

Vanskelig å få praksisplass under pandemien

TRONDHEIM Flere skoler opplever problemer med å få praksisplass til elevene sine i bedrifter som er preget av smittevern og nedstengninger på grunn av pandemien.

På restaurant- og matfag ved Strinda videregående i Trondheim forsøker de å bøte på dette med skoleundervisning for elevene.

Geir Rune Larsen, som er avdelingsleder for restaurant- og matfag, sier til NRK at puslespillet er mer avansert enn vanlig.

– På kokk og servitør får vi nesten alle ut. På matfag får en del reise ut til bedrifter, mens vi må lage et opplegg på skolen for andre. Det er ikke nok bedrifter som tar sjansen på å ta imot elevene nå, sier han.

Han sier at bedrifter er redde for smitte.

– De er kjemperedde for å få smitte inn i bedriften, og derfor kan ikke vi få elevene våre ut på disse arbeidsplassene, sier han.

Alexander Skjefte hos E.C. Dahls Bryggeri Pub og Kjøkken i Trondheim skulle gjerne tatt imot flere praksiselever.

– Vi skal ha to praksiselever hos oss i vår. Vanligvis har vi fire eller fem, sier han.

Han forstår godt at elevene er redde for at de ikke får vite hva slags kunnskaper de har, før de skal søke læreplass.

– Det er en naturlig og reell bekymring. De fleste læringer blir tilsatt på bakgrunn av utplassering. Det er da vi blir kjent med dem.

Navn på nye lærefag

OSLO I forbindelse med at antall utdanningsprogram fra høsten ble utvidet fra åtte til ti, fikk flere program og lærefag nye navn.

Ifølge Utdanningsdirektoratet er navnene spilt inn av bransjen selv, og de er drøftet av faglige råd for de ulike utdanningsprogrammene. Alle forslagene til navn har også vært på høring, før Kunnskapsdepartementet har fastsatt dem.

Dette er noen eksempler på navneendringer: Vg2 rør heter nå vg2 rørleggerfag. Vg2 ventilasjon, membran og takteking heter nå vg2 klima, energi og miljø.

Navneendringer fører også til nye yrkestitler. For eksempel vil en murer heretter ha yrkestittelen mur- og flislegger etter endt vg3 murer- og flisleggerfaget, mens en feier vil få tittelen brannforebygger.

Vg2 kjøttfag- og næringsmiddelindustri får nå navnet vg2 matproduksjon, og vg2 ur- og instrumentmaker er døpt om til vg2 urmaker.

På det nye programmet frisør, blomster, interiør og eksponeringsdesign går vg2 interiør og utstillingsdesign over til å hete vg2 interiør og eksponeringsde-

sign, mens vg3 utstillingsdesign blir vg3 eksponeringsdesign.

Det er også blitt flere nye lærefag. Under naturbruk er for eksempel vg2 heste- og dyrefag og vg3 dyrefag nye lærefag.

Nye læreplaner kommer denne våren

OSLO De nye læreplanene for yrkesfag vg2 og vg3 kommer denne våren.

Læreplanene for vg2 og særløp kommer i februar 2021, ifølge Utdanningsdirektoratet.

Læreplaner for vg3 kommer i tre omganger.

I løpet av mars kommer planene for bygg- og anleggsteknikk, helse- og oppvekstfag og informasjonsteknologi og medieproduksjon.

I løpet av april kommer læreplanene for naturbruk, restaurant- og matfag, frisør, blomster, interiør og eksponeringsdesign og salg, service og reiseliv.

I løpet av juni kommer læreplanene for elektro og datateknologi, håndverk, design og produktutvikling og teknologi- og industrifag.

Nav-analyse: Vil mangle arbeidskraft med helse- og yrkesfagbakgrunn

OSLO I en ny Nav-analyse antas det at Norge vil mangle folk med helse- og yrkesfagbakgrunn fram mot år 2035.

Nav har analysert trendene i arbeidslivet 15 år frem i tid.

De tror at arbeidslivet blir mer ustabil, og at flere vil stå utenfor uten jobb. Samtidig vil det være mangel på faglærte.

– Koronapandemien speeder opp omstillingsbehovene i arbeidslivet. Både arbeidsgivere og arbeidstakere må være forberedt på at arbeidslivet kan endre seg ganske raskt, sier Nav-direktør Hans Christian Holthe.

Hans folk mener at det er risiko for at ufaglærte havner utenfor arbeidslivet. Denne utviklingen gir også risiko for at lønnsforskjellene øker mellom folk – arbeidsgiverne vil slite med oppdatert kompetanse, mens arbeidsledigheten vil være lav blant høyt utdannede og yrkesfagutdannede.

– Vi får både flere som risikerer å havne utenfor arbeidslivet, samtidig som vi kommer til å ha større behov for arbeidskraft. Det er et kjempeparadoks når vi vet at Norge skriker etter faglært arbeidskraft i en normalsituasjon, sier arbeids- og sosialminister Torbjørn Røe Isaksen (H) i en kommentar, ifølge NTB.

Unge Høyre vil gi ekstra studiepoeng til de som har tatt fagbrev

MOSS Unge Høyre vil gi ekstrapoeng til de som har fullført fag- eller svennebrev, og som i tillegg til dette vil ha en høyere utdanning, skriver lederen i Østfold Unge Høyre i et leserinnlegg.

– Dette vil gi en ekstra gulrot til dem som vurderer å gjøre begge deler, og det vil også gi en god signaleffekt, skriver Sandra Lexander, som leder Unge Høyre i Østfold, og Daniel Karlsen, som er førstenestleder i fylkeslaget.

I debattinnlegget skriver de at «Erfaringene som yrkesfagelevne får gjennom skolegang og opplæring i bedrift, er minst like viktig som den erfaringen de på studiespesialiserende får. For å møte fremtidens utfordringer trenger vi de med yrkesfaglig kompetanse og

teoretisk kompetanse. Derfor vil Unge Høyre satse mer på yrkesfag, i tillegg til å gjøre det mye enklere å videreutdanne seg.»

De to mener også at flere bør jobbe for at flere velger yrkesfag. De tar også til orde for at flere velger både yrkesfag og høyere utdanning.

– Vi trenger de som går på elektro før de går over til ingeniørstudiet, eller de som går helse- og oppvekstfag før de tar utdanningen som sykepleier. Vi trenger rett og slett flere av dem som har bred erfaring fra både det praktiske og teoretiske, skriver Lexander og Karlsen.

Yrkes-EM arrangeres til høsten

GRAZ Yrkes-EM blir arrangert i Graz i Østerrike 22.–26. september i år, melder WorldSkills Norway.

Yrkes-EM skulle egentlig blitt arrangert i september i fjor. Så ble det utsatt til januar i år på grunn av koronapandemien. Nå er det satt ny dato – i september.

– Det er usikkert om Norge deltar, opplyser WorldSkills Norway.

Styret i WorldSkills Norway bestemte seg før jul i fjor for å trekke det norske laget fra deltagelse i Yrkes-EM i Graz på grunn av den utfordrende situasjonen knyttet til covid-19-pandemien.

– Selv om arrangøren nå har bestemt seg for å gjennomføre Yrkes-EM i Graz i september, så er det ikke sikkert at det norske yrkeslandslaget vil delta. Om Norge skal melde seg på igjen som deltaker i høstens konkurranse, må opp til ny vurdering i styret i WorldSkills Norway. Alternativet er at vi heller retter vårt fokus mot Yrkes-VM i Shanghai høsten 2022, sier daglig leder Bjørnar Valstad i WorldSkills Norway.

Neste styremøte i WorldSkills Norway blir avholdt i midten av februar.

Det blinker gult, – men aldri

HELE LANDET Stengte skoler, skoler på rødt nivå, skoler på gult nivå. Digital undervisning. Kontakt mellom lærer og elev per telefon. Avlyste eksamener. Og ingen vet når hverdagen blir normal igjen – eller når skolene blir grønne.

TEKST WENCHE SCHJØNBERG

Her er noe av det som har skjedd:
2020:

TORS DAG 27. FEBRUAR: Utdannings-etaten i Oslo ber elevene unngå klemming.

MANDAG 2. MARS: På grunn av frykt for koronasmitte utsetter alle videregående skoler i Vestfold og Telemark sine planlagte utenlandsreiser.

ONSDAG 4. MARS: Fraværsgrensen i videregående skole endres midlertidig på grunn av koronaviruset.

TORS DAG 5. MARS: Elever ved en barneskole og en videregående skole i Stavanger er koronasmitte. En av de smittede har vært på ferie i Nord-Italia.

FREDAG 6. MARS: En elev på videregående i Levanger er smittet av viruset. Elever og lærere i den aktuelle klassen er bedt om å holde seg hjemme. I Vestfold og Telemark er en elev ved en videregående skole smittet.

LØRDAG 7. MARS: Kriseledelsen i Innlandet fylkeskommune stenger Vinstra videregående skule på grunn av smitteutbrudd i Nord-Fron.

ONSDAG 11. MARS: Kommunelegen i Karasjok stenger Samisk videregående skole, fordi skolen har hatt besøk av en elev fra Nord-Troms som hadde symptomer på koronarsykdom.

TORS DAG 12. MARS: Selve D-dagen for skolestenging. Fylkene Nordland, Oslo, Innlandet, Troms og Finnmark, Vestland, Trøndelag og Viken varsler at de stenger alle videregående skoler inntil videre. Klokka 14 starter statsminister Erna Solberg sin historiske pressekonferanse, der hun kommer med det hun kaller «de sterkeste og mest inngripende tiltakene vi har hatt i Norge i fredstid». Blant tiltakene er stenging av alle landets skoler.

TIRSDAG 17. MARS: Helseminister Bent Høie sier det kan bli aktuelt å åpne skolene for de eldste elevene først, slik at de får gjennomført avgangseksamen.

TORS DAG 19. MARS: Regjeringen lover gyldig vitnemål til elever i ungdomsskolen og på den videregående skolen.

det blinker **rødt** **grønt**

ONSDAG 25. MARS: Regjeringen avlyser skriftlig eksamen i videregående skole og alle eksamener i grunnskolen denne våren.

FREDAG 3. APRIL: Regjeringen mottar rapport fra et ekspertutvalg som har vurdert skolegjenåpning etter påske. Innholdet holdes hemmelig. Utdanningsforbundet advarer mot skoleåpning etter påske.

SØNDAG 5. APRIL: Kommunenes interesseorganisasjon KS mener de yngste og yrkesfagelevne må prioriteres dersom skolene delvis åpnes.

TIRSDAG 7. APRIL: Statsminister Erna Solberg gjenåpner fra 27. april videregående for noen grupper yrkesfagelever. Også de minste i barneskolen får nå komme tilbake.

TIRSDAG 21. APRIL: Regjeringen avlyser muntlig eksamen i videregående skole.

TORSDAG 7. MAI: Regjeringen gjenåpner videregående skole og 5.–10. klasse i grunnskolen, fra mandag 11. mai. Det gis en ukes fleksibilitet til lokale tilpasninger.

ONSDAG 27. MAI: Kunnskapsminister Guri Melby innfører et nytt system med rødt, gult og grønt nivå på smittevernstiltakene. Fra 2. juni settes skolene på gult nivå. Det betyr blant annet at hele skoleklasser kan være samlet.

FRA JUNI I FJOR UT 2020: Landets skoler har stort sett vært på gult nivå. I perioder har nivået vært satt til rødt, på grunn av smittetrykket i regionen. Skoler har også blitt stengt på grunn av lokale smitteutbrudd.

2021:

SØNDAG 3. JANUAR: Statsminister Erna Solberg ber alle landets skoler gå over til rødt nivå.

MANDAG 8. FEBRUAR: Skriftlige eksamener på videregående avlyses.

TIRSDAG 19. JANUAR: Ungdomsskoler og videregående skoler er igjen som en hovedregel på gult nivå, men lokale forhold gjør at flere fortsetter på rødt nivå.

Hjertesukk fra elev:

- Når vi har hjemmeskole, bare sovner jeg

ALTA Frisørelev Cassandra Elvenes Hansen (16) avskyr digital undervisning.

Undervisningen vil hun ha på skolen. Hjemmeskole er bare fælt.

TEKST OG BILDER **WENCHE SCHJØNBERG**

– *Hvorfor er du så negativ til stengte skoler og hjemmeundervisning?*

– Fordi det er fælt. Jeg bare sovner av hjemmeskole. Jeg kan ikke si noe om hvordan det har vært å ha opplæring på Teams. Jeg har bare sovnet.

– *Men når du er på skolen, er du våken?*

– Her har jeg noen som holder meg våken. Jeg sitter ikke i senga mi, eller i godstolen. Det er helt annerledes, sier 16-åringen fra Alta.

Yrke besøker Alta videregående noen dager i slutten av januar. Skolen er igjen på gult nivå etter at statsmi-

nister Erna Solberg (H) fra 4. januar satte alle landets ungdomsskoler og videregående skoler på rødt nivå.

Men Cassandra Elvenes Hansen og medelevene hennes på vg1 frisør har i liten grad merket overgangen.

SKÅNER YRKESFAGENE Alta videregående har nemlig valgt å skåne yrkesfagene. Dermed har stort sett alle elevene på yrkesfag fått undervisning på skolen, selv om nivået har vært satt til rødt.

Bare når skolen har vært pålagt stengt, som da Norge stengte ned 12. mars i fjor, og ved to lokale smitte-

utbrudd i Alta, har yrkesfagelevne i Alta måttet ha digital skole. Ellers har de fått undervisning på skolen, men undervisningen er selvsagt påvirket av koronasituasjonen i samfunnet, utplassering i bedrift er for eksempel svært preget av smittevernregler og utfordringer bransjen står i, beskriver rektor Inger Berit Persen og yrkesfaglærer Tone Johansen.

– Vi har bestemt oss for å skåne yrkesfagene, sier rektor Inger Berit Persen til Yrke.

– *Hvorfor har dere ønsket å skåne yrkesfagene?*

– Fordi de er praktiske fag, og det er vanskeligere å ha digital undervisning i disse fagene. Dessuten er vi så heldige at vi har store rom og verksteder på skolen. Dermed er det enklere for oss enn for en skole med mange elever på dårlig plass å holde minst en meters avstand, sier rektor.

– *Hvem har dette gått utover?*

– Det er jo studiespesialisering. Der har vi delt opp elevene i kohorter og i langt større grad benyttet oss av hjemmeundervisning på Teams i periodene hvor vi har måttet drive på rødt nivå, svarer rektor.

MINDRE PRAKSIS Men selv om yrkesfagelevne er spart, er ikke alt som før, heller ikke i Alta.

– Praksis må nå tas i langt større ►

Tonje Hansen og Markus Åkvik har egentlig teoridag, og har derfor ikke på seg kokkeuniform. Men de er glade for at de uansett får være på skolen, de liker det mye bedre enn hjemmeundervisning.

Cassandra Elvenes
Hansen fra Alta er
ikke i tvil om at hun
skal bli frisør.

grad på skolen, sier faglærer Tone Johansen.

Hun beskriver at de færreste salongene har plass til elever i praksis, med de smitteverntreglene som nå gjelder.

– Og da må vi prioritere at elevene på vg2 får noe praksis ute. Det er de som skal i lære, og som trenger å få vist seg fram i arbeidslivet, sier hun.

Johansen, som jobber deltid på den videregående skolen, arbeider også som frisør i egen salong i Alta. Hun mener elevene har et minst like stort utbytte av å ha praksis i skolen.

– Her får de trene mye mer på frisørteknikker, for eksempel på farging. En vg1-elev ville aldri bli satt til å farge hår på en kunde i en salong, sier hun.

– *Men de mister kontakten med ekte kunder, her øver de på dukker. Er ikke det et problem?*

– Dette forsøker vi å veie opp for ved å ta kunder inn i skolen. Det kan vi når vi nå er på gult nivå igjen. Det går ikke an når vi er på rødt nivå. Så det er enda en forskjell mellom rødt og gult nivå, sier faglæreren.

KREVENDE TIDER Inne på restaurant- og matfag møter Yrke fire av vg2-elevene og faglærer Hans Ole Sandving. De har vært igjennom stengt skole, gult nivå, rødt nivå og nå gult nivå igjen. Alle er fornøyde med at skolen nå er på gult trafikklys.

– Men aller helst vil vi være på grønt nivå, sier elevene.

Men de er alle godt klar over at de sannsynligvis ikke kommer på grønt nivå i løpet av sin skoletid på videregående. Nå er målet å få læreplass ute, i en bransje som er hardt rammet av nedstengninger på grunn av koronasituasjonen.

– Jeg håper det skal bli mulig å få læreplass, sier Nikolai Hansen (17) fra Tverrelvdalen, som skal bli kokk.

Tonje Hansen (18) fra Alta heller mest mot at hun velger å bli servitør. Også hun håper på læreplass til høsten,

Tonje Hansen, Markus Åkvik, Nikolai Hansen og Jonas Lederle Brox sjekker råvarene på kjøkkenet på skolen i Alta. De fire er enige om at de har epler nok for en stund.

men er litt skeptisk når hun ser situasjonen rundt seg.

– Jeg er litt redd, oppsummerer hun.

Jonas Lederle Brox (17) fra Øksfjord sikter seg inn mot kokkeyrket.

– *Hvordan ser du på mulighetene for å få læreplass nå?*

– Jeg håper, svarer han.

Håper gjør også 17 år gamle Markus Åkvik fra Tverrelvdalen.

– Det er det eneste vi kan gjøre. Jeg håper det går så bra som vi håper det kan gå, sier han.

Som andreårselever har de alle hatt en del praksis, selv om en praksisperiode ble avlyst da det var et lokalt smitteutbrudd på skolen. Skolen har likevel greid å hank inn praksisperioder, og faglærer Hans Ole Sandving roser den lokale bransjen i Alta for et godt samarbeid.

FAGLÆRTE – Akkurat nå er det vanskelig. Men jeg er ikke i tvil om at i framtida så vil det bli et stort behov for faglærte kokker og servitører. Bransjen skriker etter fagfolk, sier han.

Han er svært glad for å kunne ha elevene på skolen, selv i røde perioder.

– Vi har store lokaler og rom og kan holde avstand. Vi holder også avstand til de andre elevene, og får på den

måten tatt smittevern hensyn, sier han.

Sandving mener det er lettere å forstå gult nivå enn rødt nivå i en kommune som Alta med lavt smittetrykk. Ved utgangen av januar var det til sammen 78 som var registrert smittet i kommunen, totalt siden mars i fjor. Dette betyr at det i Alta er 375,2 per 100 000 innbyggere smittet. Til sammenligning er det i Oslo smittet 2477,5 per 100 000 innbyggere, siden målingene startet.

– Vi mener absolutt det er riktig at vi er med på den dugnaden hele Norge gjennomfører. Men når vi har så lite smitte, og vi viser at vi greier å beholde kontrollen, er det vanskelig å argumentere for et rødt nivå her, sier han.

Rektor Inger Berit Persen er helt enig.

– Det kan være vanskelig å argumentere for at vi som skole må være på rødt nivå, når vi har så lav smitte. Det er lettere å forstå at vi er på gult nivå, sier hun.

SOLIDARISKE Også lederkollegiet på Alta videregående foretrekker absolutt gult nivå, selv om de sier at de selvsagt er solidariske med resten av Norge og vil ta sin del av dugnadsbyrden hele landet står oppe i.

– Men vi har valgt å skåne yrkesfagene, fordi vi kan det, nettopp fordi vi

har så store lokaler, sier studierektor for studiespesialisering på Alta videregående, Tine Kløvstad.

Hun og resten av ledergruppa beskriver en skole som snur seg mye raskere rundt nå, etter flere runder, fra stengt skole til gult til stengt til rødt til gult nivå.

– Da vi måtte over på rødt, måtte vi gjøre noen valg, og det valget vi tok, var at vi ville beskytte yrkesfagene, beskriver Lillian Selnes, som er studierektor for individuell opplæring, og Jon Vidar Bull, som er studierektor for yrkesfag.

Dette fikk altså skolen til, i høy grad på grunn av faktorer som få lokale smitteutbrudd, få perioder hvor elever eller lærere er satt i karantene, god plass til å kunne kjøre kohorter hvor elevene bare er sammen med sine egne klasser, og mulighet til å kunne tenke smittevern ved for eksempel flytting av lunsjpauser til avdelingene og nedstengning av fellesrom som kantina.

– Men det vi står oppi, er noe helt annet enn for eksempel store skoler i resten av landet, som Kuben i Oslo, har måttet jobbe med, sier studierektor Tine Kløvstad.

Hans Ole Sandving er faglærer på restaurant- og matfag på Alta videregående. Her sammen med fire av elevene på vg2.

BORTEBOERE Lederkollegiet viser også til at det er mye lettere å arbeide med smittesporing i en kommune som Alta, med lav smittespredning. Det gjør det også lettere for dem å holde «mer åpent», selv på rødt nivå.

– Men vi har selvsagt som alle andre skoler måtte jobbe mye med rutinene våre, som nye rutiner for renholdstjenesten og etablering av at alle er oppe og går på Teams, sier administrasjonsleder Roy Håkonsen.

Ettersom Alta videregående har elever fra hele storfylket Troms og Finnmark, har skolen mange borteboere. Skoleledelsen har måttet passe ekstra på at disse elevene ivaretar reglene for smittevern nå under pandemien.

– Der har vi måttet kjøre et strengt regime på at elevene holder seg til de seks de bor sammen med i samme blokk. Vi har måttet stenge fellesarealene og passet på at elevene holder seg til de de bor sammen med, beskriver ledergruppa.

Ledergruppa ved Alta videregående skole. Fra venstre: Ann Kristin Strøm, Roy Håkonsen, Inger Persen, Lillian Selnes, Tine Klevstad og Jon Vidar Bull.

Både Torstein og Jonas synes det er bedre å ha læreren i samme rom enn på en skjerm. Her er det lærer Bjørnar som tegner og forklarer, og gutta følger nøye med.

Lærere ser kunnskapshull etter fjorårets koronanedstengning

KONGSBERG Røde perioder og nedstengning er tøft, beskriver lærere og elever på Kongsberg videregående. Det var mange hull å fylle hos andreårselevne ved skolestart dette skoleåret, sier lærer Bjørnar Dahle.

TEKST **MERETE SILLESEN** BILDER **MARIANNE OTTERDAHL-JENSEN**

Bjørnar Dahle er lærer på vg2 på elektrofag og forteller at han har sett et betydelig lavere kunnskapsnivå hos elevene som gikk ut av vg1 i 2020. Han beskriver mange hull å fylle og at han har måttet legge opp undervisningen på en annen måte enn før. De svakeste hadde fått enda større utfordringer, og de sterkeste hadde ikke hatt den normale progresjonen, sier han.

– Tilfeldigvis og heldigvis gjennomgikk alle lærerne på Kongsberg videregående skole kurs i Teams i januar 2020, så vi mestret denne plattformen

da vi ble kastet ut i nedstengningen 12. mars i fjor, sier Bjørnar Dahle til Yrke.

– Det er verst for elevene som ikke er så strukturerte. Elever som trenger faste rammer, ledelse og oppsyn for å jobbe seg igjennom skoleåret, kan ofte falle helt av lasset med hjemmeskole – hvis ikke det er noen som «passer» på hjemme, sier Tom Hardangen, lærer i elektro og autmoasjon.

HEV OSS RUNDT – Både ledelsen og lærerne var snare til å hive seg rundt og finne alternative løsninger. Ikke

alt har fungert optimalt for alle, og det har krevd en god del merarbeid. Men heldigvis har vi et sterkt og godt lærerfellesskap, og i samarbeid har vi løst utfordringene som har dukket opp underveis. Vi ønsker at elevene skal lykkes, og gjør vårt beste for å støtte dem hele veien, sier Tom Hardangen.

Elevene sier de har vært forberedt på en litt annerledes skole.

– Vi var på besøk på Kongsberg videregående skole da vi gikk i 10. klasse. Det var før koronapandemien kom til Norge. Men vi søkte etter at pandemien

kom, sier Jonas Grøterud (17). Han går vg1 elektro på en av Norges største videregående skoler. I klassen hans er det 13 gutter, en av dem er Torstein Gudmundsen (17), som legger til:

– Jeg visste at tiden på videregående kunne bli annerledes på grunn av koronarestriksjoner. Men jeg hadde bestemt meg for å bli elektriker, og håpet det beste. Heldigvis har skolen vært på gult nivå hele tiden, bortsett fra tre uker på rødt nivå etter jul. Det ble lange uker.

NYANSER SOM FANGES OPP Kongsberg videregående skole var stengt fra 12. mars 2020 til ut i mai. Lærerne måtte brått legge om alt av planer. De fleste jobbet hjemme, ofte med resten av store og små i familien hjemme samtidig. Andre, som har eget kontor på skolen, jobbet derfra. Lærerne vi snakker med, forteller at selv om alle var løsningsorienterte, var det tøffe uker. De førte fravær på alle elever som ikke logget seg på til hver skoletime. Hva elevene gjorde etter påloggingen, hadde de ingen mulighet til å kontrollere.

– Elevene har valgt yrkesfag, og en stor del av undervisningen er praktisk arbeid. Det var umulig å få til med elevene bak en dataskjerm hjemme. Ikke alle likte å være på hele tiden, og spesi-

elt når vi snakket til en tom skjerm, var det vanskelig å gjøre undervisningen spennende og interessant, sier Tom Hardangen.

– For en del fristet dataspillet mer enn teoriundervisning i hovedfag og programfag. I en vanlig undervisningsmodell bygger praksisen opp under teorien og omvendt. Vi har mulighet til å lese mye ut av elevenes uttrykk og kroppsspråk og tilpasse undervisningen etter dette. Nå hadde vi plutselig ikke det vanlige verktøyet i skuffen.

Begge lærerne forteller at det var spesielt vanskelig at de ikke fikk hjulpet de svakeste elevene godt nok. Vanligvis lærer mye over bordet, og denne muligheten var nå borte. Ikke kunne elevene hjelpe hverandre heller.

HYBRID LØSNING – Jeg har ikke opplevd denne skolen på grønt nivå, men kan fint leve med gult. Da foregår all undervisningen på skolen, og vi må bare ta de samme forholdsreglene som ellers i samfunnet, sier Torstein Gudmundsen.

– Men da jeg måtte være borte fra skolen i tre og en halv uke på grunn av en infeksjon, mistet jeg mye. Vi kan jo ikke gå på skolen hvis vi på noen måte er litt syke. Det var tøft, men jeg klarte

heldigvis å hente meg inn igjen.

Jonas Grøterud forteller at han er glad for den hybride løsningen skolen valgte. Selv de tre ukene på rødt nivå ble lagt opp slik at elevene fikk anledning til å gå på skolen og jobbe med

Kongsberg videregående er en stor skole med flere undervisningssteder. Elektro holder til på Tinus Olsen, der Bjørnar Dahle er en av lærerne.

praktiske ting en eller to dager i uken.

– Det er ikke mye elektrisk arbeid vi får lov til å gjøre enda, men heldigvis hadde skolen kjøpt inn et Arduino-sett. Der var det utstyr til å kople opp mikrokontroller på et brett «sukkerbiter», som vi kunne kople hjemme. Da fikk vi i hvert fall brukt hendene til litt praktisk arbeid, sier Jonas, som var kjempeglad da skolen gikk tilbake til gult nivå.

De to lærerne forteller om et innviklet puslespill, der brikkene både for elevenes beste og de strenge smitteverntiltakene på rødt skulle passe. Klassene ble delt, det var få i samme rom samtidig. Det aller meste av undervisningen skjedde over Teams, og lærerne opplevde at elevenes høydepunkt var de dagene de fikk være på skolen.

SAVNET SKOLEN – Én bra ting med rødt nivå var at elevene savnet skolen og var utålmodige etter å komme i gang med praktisk arbeid igjen. Dessuten har vi lærere fått betraktelig bedre digital kompetanse, sier Tom og legger til at det var ►

Smittevernsreglene blir fulgt til punkt og prikke. Her blir alt, både pulter og verktøy, spritert før nestemann skal bruke det. For lærer Tom Hardangen har det blitt en rutine.

Torstein (t.v.) og Jonas samarbeider om et praktisk prosjekt. Dette er noe av det elevene savnet da skolen var på rødt nivå.

den digitale teknologien som gjorde at undervisningen kunne fortsette. Uten internett og digitale dingser hadde stengte skoler også betydd null undervisning.

– Vi prøver hele tiden å ligge et hestehode foran, slik at vi gjør mest mulig praktisk arbeid på skolen nå. Slik situasjonen er, har vi ingen garanti for at det røde spøkelset ikke dukker opp igjen,

Lærer Bjørnar bruker både tegninger og formler når han forklarer et emne. Han setter pris på å kunne se elevene og snakke direkte til dem. På rødt nivå var det ingen slik undervisning, det var kun praktisk arbeid som ble gjort på skolen, resten måtte elevene prøve å lære hjemme.

og da har vi litt å gå på. Men vi håper å forbli på gult, jeg tror det blir lang tid før vi kommer over på grønt nivå. Forskjellene mellom gult og grønt er ikke så store at de påvirker elevenes mulighet til å lære, sier Bjørnar.

Jonas og Torstein er enige om at det var vanskelig å holde motivasjonen oppe med hjemmeundervisning. De valgte et yrkesfag nettopp for å kunne holde på med mye praktisk læring.

– Jeg tror vi hadde kommet litt lenger hvis det ikke var for koronapandemien, sier Torstein, som føler med de elevene som virkelig sliter.

– Vi hadde i hvert fall vært i gang med å lage strømforsyning fra bunnen av, sier Jonas og forklarer at en slik strømforsyning blant annet kan brukes til å lade mobilen.

– Det er noe jeg har gledet meg veldig til. Og meningen er at vi skal følge opp med lyd på vg2, slik at vi til slutt har laget en forsterker.

Lærerne Tom og Bjørnar tør ikke å love for mye, men holder skolen seg på gult nivå, tror de det meste skal være mulig å få til. Ytterligere uker med rødt nivå kan i verste fall føre til at enkelte elever velger å slutte eller må ta et skoleår om igjen.

TRAFIKKLYSMODELL FOR VIDEREGÅENDE SKOLER

GRØNT NIVÅ

- Ingen syke skal møte på skolen.
- God hygiene og normalt renhold.
- Kontaktreduserende tiltak:**
 - Unngå fysisk kontakt mellom personer (håndhilsning og klemming).
 - Vanlig organisering av klasser og skolehverdag.

GULT NIVÅ

- Ingen syke skal møte på skolen.
- God hygiene og forsterket renhold.
- Kontaktreduserende tiltak:**
 - Unngå fysisk kontakt mellom personer (håndhilsning og klemming).
 - Hele klasser kan ha undervisning sammen.
 - Elever bør ha faste plasser i hvert klasserom eller faste samarbeidspartnere/-grupper.
 - Ansatte kan veksle mellom klasser, men bør holde avstand til elever så langt det er mulig.
 - Utenfor klasserommet oppfordres elever og ansatte til å holde en meters avstand i alle situasjoner.
 - Unngå trengsel og store samlinger.

RØDT NIVÅ

- Ingen syke skal møte på skolen.
- God hygiene og forsterket renhold.
- Kontaktreduserende tiltak:**
 - Unngå fysisk kontakt mellom personer (håndhilsning og klemming).
 - Dele inn elever i mindre grupper.
 - Minst en meters avstand mellom elever/ansatte i alle situasjoner.
 - Unngå trengsel og store samlinger.
 - Vurdere alternativer til oppmøtetider for elever.

I videregående skoler blandes elevene i ulike fag, og det er derfor ikke mulig å innføre kohorter. Det er følgelig særlig viktig at de øvrige smitteverntiltakene gjennomføres.

Kilde: Udir.no

Skreddersydde studieløp for deg som vil tilpasse deg fremtidens arbeidsmarked

Sjekk ut våre høyere yrkesfaglige utdanninger på fagskolen-innlandet.no

Fagskolen Innlandet tilbyr studier innen alle fagretninger:

- tekniske fag
- helse og oppvekstfag
- landbruksfag
- logistikk og ledelsesfag

På Norges mest framtidsrettede fagskole legger du grunnlaget for spennende karrieremuligheter.

Utviklingen har aldri gått raskere. Vi tilbyr deg attraktiv kompetanse som er tilpasset framtidens arbeidsliv!

Søk via
Samordna opptak
innen
15. april

Fagskolen
Innlandet

Teknologivegen 12
2815 Gjøvik
Telefon: 61 14 54 00

www.fagskolen-innlandet.no

Christoffer Björkman og læreren
Linda Freij lager desserten.

Svensk utdanning under koronaen

18.03.
2020

Alle svenske gymnasieutdanninger (videregående skoler), universitetsutdanninger og voksenutdanning gikk over til digital undervisning.

Regjeringen besluttet at elevene på videregående skulle gå tilbake til fysisk undervisning etter sommerferien.

15.06.
2020

FAKTA SVERIGE OG KORONA

Sverige ble hardt rammet under vårens pandemi.

Smitten gikk ned på sommeren og tidlig høst, men i oktober steg den igjen, og landet fikk en hard andre bølge. Smitte-spredningen er nå på nyåret på vei ned, antallet innlagte likeså.

Til nå har drøyt 567 000 testet positivt for covid-19. Mer enn 6500 personer har mottatt intensiv pleie, og over 12 000 har mistet livet.

**7.12.
2020**

Alle elevene på videregående måtte gå tilbake til digital undervisning i de to gjenstående ukene av høstterminen. Unntak ble innført for praktiske øvelser og eksamener som ikke kunne utsettes.

Fjernundervisningen ble forlenget.

**18.12.
2020**

**22.01.
2021**

Beskjedd om at videregående suksessivt skal gå tilbake til fysisk undervisning, men langsom tilbakegang fram til 1. april.

Jim Partanen lager
ris og saus.

Svensk kokkelev.

– Man mister tempoet når man sitter hjemme

MALMÖ Sverige har blitt hardt rammet av koronapandemien. Også yrkesopplæringen er påvirket og har i stor grad måttet gå over til digital undervisning. Det har krevd mye av både elever og lærere, og på Malmö Restaurantskole har ikke all omstilling vært lett.

TEKST **KRISTINA OLSSON** BILDER **DANIEL NILSSON**

– Tempoet blir borte når man bare sitter hjemme. Og det kjennes som man mister noe, sier eleven Christoffer Björkman til Yrke.

Det lukter pannekaker, stekt løk og sjokoladecake når vi stiger inn gjennom døra på restaurantskolen.

Selv om det bare er ni elever til stede, er det full aktivitet både i det varme og det kalde kjøkkenet.

En elev steker crepes, en annen lager saus. Jim Partanen og Gustav Longo står ved arbeidsbordet ved vinduet og former persiljearpar, altså avlange pan-

nebiffer med persille, som de legger på en stekeplate.

Det er andre gangen sisteårselevene er tilbake i kjøkkenet siden terminen begynte 11. januar. I fjor ble det i mars innført digital undervisning, det sven-skene kaller distanseundervisning. Dette varte frem til skolen sluttet for sommeren. I august startet skolen opp igjen som vanlig, men med krav om mer plass mellom hver enkelt elev. Etter at smittespredningen økte kraftig på høsten, besluttet den svenske regjeringen igjen å gå over til

hjemmeundervisning. Det har vært krevende for en praktisk utdanning, som restaurantskolen i Malmö er.

LÆRTE IKKE LIKE MYE – I begynnelsen var det skjønt. Men så opplevde jeg at vi mistet rytmen. Vi lærte ikke like mye som om vi hadde vært i klasserommet, sier Christoffer Björkman som holder på å blande en deig til honningkaker.

Linda Freij er restaurant- og matfaglærer og underviser i alt fra matlaging til matvarehygiene til hvordan kombinere mat og drikke. Verken hun eller

Gustav Longo og Jim Partanen i gang med å lage presiljejrpar med ovnsristede poteter.

Christoffer Björkman lager bringebærmousse og sitronkake.

Når maten er ferdig, skal den prøvesmages av elevene. Martin Markan serverer mat til Jim Partanen och André Karson.

hennes kolleger hadde noen erfaring med distanseundervisning da videregående skole ble stengt i mars.

Men på et døgn omstilte de seg, og hele kollegiet hjalp hverandre med å finne nye metoder for å arbeide.

I løpet av våren var det strenge regler for all praktisk undervisning, og elevene fikk ikke komme på skolen for å lage mat, slik de får nå.

Restaurantskolen satset da først og fremst på at alle elevene fikk undervisning i teknikk, så de skulle kunne filme oppgavene.

I de følgende ukene ble det pakket råvareposer som ble sendt ut til elevene, som så fikk lage rettene hjemme på sitt eget kjøkken.

ANSIKT TIL ANSIKT – Vi hadde for eksempel fordypning i egg. Elevene måtte

lese seg opp på egg, og siden lage alt fra desserter til varmretter og forretter, sier Linda Freij, mens hun går rundt i kjøkkenet og gir gode råd til elevene om det de lager.

I dessertkjøkkenet har Gustav Longo begynt å skjære opp sin Oreo Mud Cake da Linda stanser ham.

– Den må stå og kjøle seg ned litt, ellers renner allting ut, forteller hun ham.

Akkurat denne typen håndfaste råd, ansikt til ansikt, blir ikke de samme når de sies i Google Meet, eller Teams, som vi bruker i Norge.

– Jeg vil jo ha mine elever til stede her, så jeg kan lære dem så mye som mulig, sier Linda Freij.

Blant elevene er det ulikt hvordan de trives med den digitale undervisningen. Jim Partanen har en pappa som er i risikogrupper. Han syntes det var

deilig å slippe å reise kollektiv for siden å være på solen med andre elever.

– Jeg tenker hele tiden på at jeg risikerer å smitte min familie. Så jeg har foretrukket digital undervisning lenge, det har føltes tryggest, sier han, selv om han setter pris på at de får gjøre praktiske øvelser på skolen.

– For meg har det ikke vært vanskelig, det har vært superenkelt, også den tekniske biten. Jeg synes det er herlig at man kan være i sitt eget hjem som man liker, og ikke behøve å dra ut, sier han.

IKKE DET SAMME HJEMME Inne på koldtkjøkkenet er Christoffer derimot glad for å være til stede, om enn bare for en dag. Han synes fremfor alt at han har kommet etter med den praktiske treningen. ►

– Det er ikke så kult å sitte hjemme og gjøre oppgaver foran datamaskinen. Vi har gjort noen praktiske oppgaver hjemme, for eksempel praliner, men det er mye bedre når vi får komme inn på skolen. Det praktiske fungerer ikke like bra på avstand, sier han.

I vårterminen er andreårselevne vanligvis ute i fire ukers praksis på restauranter i Malmö og i Lund. Men våren 2020 greide Linda å gjøre om dette til to dagers praksis i uka resten av terminen.

Det innebar tre dagers teori via digital undervisning og så to dagers praksis. Heller ikke elevene som i løpet av vårterminen eller høstterminen 2020 hadde det som kalles arbeidslivspraksis (APL) opplevde noen større problemer, selv om restaurantbransjen var under press.

Men for de elevene som ble rammet av at restaurantene de skulle til, stengte

ned, skapte Linda en møteplass der elevene fikk oppgaver der de ventet på nye praksisplasseringer.

UNDERVISTE HJEMMEFRA Digitaliseringen har åpnet for nye muligheter, mener hun, ikke minst at man via datamaskinen kan være med på en skoletime. Noe som ikke bare gjelder for elevene, som ikke trenger å miste så mye når de følger med hjemmefra.

– I høst var både min mann og sønn syke med covid, så jeg var isolert hjemme. Men da kunne en kollega slippe inn elevene og sette i gang pc-en, og jeg kunne likevel undervise.

I løpet av arbeidsdagen gjør hun også flere livesendinger på Instagram, der blivende elever får innblikk i skolearbeidet når de nå ikke kan komme på besøk.

– Det finnes mye vi kan ta med oss som vi har lært under pandemien, ikke

minst de tekniske mulighetene. Vi har blitt mer kreative og løsningsorienterte, sier hun.

Malmö restaurantskole har vanligvis sin egen restaurant og bakeri, der elevene lager mat og baker til gjester og samtidig får trene på alle deler av en restaurantopplevelse. Den ble stengt i fjor vår, hvilket påvirket både matlagingsdelen og serveringen.

I løpet av vinteren har restauranten fortsatt vært stengt, og elevene lager i stedet tre forskjellige trerettersmenyer som så serveres på de pedagogiske måltidene som Linda har sammen med elevene.

Middagene blir samtidig en sosial stund, som er viktig for elevene som savner det sosiale samværet med klassekameratene.

– Det er gøy å treffes i klassen og dele den lidenskapen som man har for matlagning. Det er mye lettere å spørre

Gustav Longo har laget sesamlaks med ris, søt chilli og grønnsaker i wok.

Det å legge opp maten er en del av det elevene lærer. Her er Jim Partanen i gang.

andre i klassen eller læreren når man er sammen, sier Christoffer.

Også Gustav Longo er glad for muligheten til å komme inn i kjøkkenet igjen.

– Det er gøy å lage mat, det er jo det man vil. Og det er på kjøkkenet man lærer seg det best, sier han.

DIGITAL LÆRERFROKOST Lærerne savner også den sosiale delen og samspillet med kollegaer. Derfor har de innført felles digital spisepause hver dag klokken 9.30.

Da spiser de frokost foran sine pc-er og diskuterer alt mellom himmel og jord.

– Vi hjelper hverandre med tips og råd. Både om undervisningen og det tekniske, sier Linda.

Maten i kjøkkenet begynner å bli ferdig, og elevene setter seg ved det oppdekkede bordet for å komme med ris og ros om rettene som deres klassekamerater har laget.

Om bare noen måneder er de ferdige, og siden venter det forhåpentligvis jobb i en bransje som har slitt og har hatt et vanskelig år, og som sannsynligvis vil være i krise ennå en stund fremover.

– Jeg tror det blir vanskelig med jobb fremover, særlig ettersom de sender folk hjem nå. Da er det kanskje ikke så stort behov for nye ansatte. Men vi får se. Det som skjer, det skjer, sier Jim, mens Gustav tross alt er litt håpefull:

– Det er klart det påvirker, men det kjennes likevel bra. Jeg tror bare det er et spørsmål om tid. Alternativet er jo å fortsette på skole, sier han.

Christoffer, som har lagt opp desserten med bringebærmousse på sitronkake, håper også at situasjonen blir bedre når sommeren kommer. Kanskje er det mulig å få jobb på noen av de stedene der han har hatt praksis.

– I verste fall får jeg gjøre noe annet så lenge, til situasjonen blir bedre. Det er virkelig det her jeg vil jobbe med, sier han.

Rektor:

– Vi måtte snu oss rundt og tenke nytt

Digitale verktøy og kreative ideer var nødvendige da Malmö restaurantskole i fjor vår gikk over til digital undervisning. De erfaringene kan komme til nytte også etter pandemien, mener rektor Marie Wennberg.

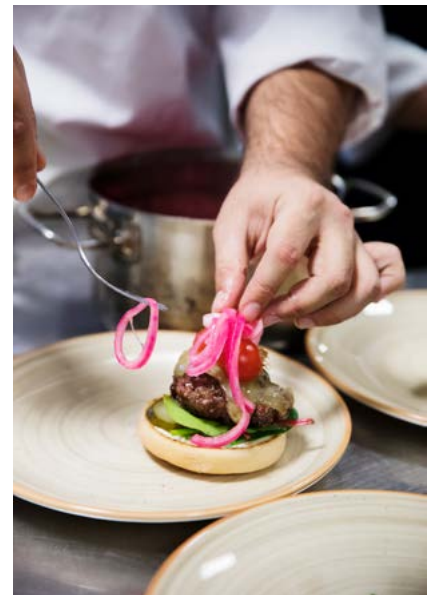
18 mars. Datoen kommer verken Marie Wennberg, rektor på Malmö restaurantskole, eller hennes mange rektor-kollegaer rundt omkring i Sverige, til å glemme med det første. Det var nemlig datoen da den svenske regjeringen besluttet at alle videregående skoler i Sverige umiddelbart skulle gå over til digital undervisning, eller distanseundervisning, som svenskene kaller det.

Grunnen var koronapandemien som på bare få uker hadde slått hardt til mot Sverige, som i mars så en stigende smittespredning og et stadig større trykk på helsevesenet.

– Vi hadde allerede tidligere begynt å forstå at vi måtte forberede oss på denne situasjonen. Og da var det bare å sette i gang, sier Wennberg.

AV DE MINDRE Malmö restaurantskole er en mindre yrkesskole med 180 elever. Her finnes restaurant- og matfag (livsmedelsfag), der elevene kan velge mellom restaurant og servitør eller baker og konditor.

Elevene har flere teoretiske fag – og disse er det mulig å ta gjennom digital undervisning, ifølge skolen, men det er fremfor alt de praktiske fagene som krever en helt annen fysisk tilstedeværelse og utrusning og andre metoder for å vurdere elevenes arbeid. Da nedstengningen var et faktum, fantes det en mulighet til å ta noen praktiske deler

Elevene forbereder hamburgerne de skal lage.

ut av distanseundervisningen. Men Mare Wennerberg og skoleledelsen i Malmö valgte å være mer strikse og lot all undervisning bli digital.

– Vi måtte snu oss rundt og tenke nytt. Selvsagt lurte vi på om kvaliteten på undervisningen har lidd under det, men vi gjorde vårt best tenkelige under de rådende omstendighetene. Resultatet vil vi nok først se om et par år, sier hun.

SKRITT FREMOVER Også i Skolverket, som tilsvarende det norske utdanningsdi-

rektoratet, mener man at pandemien har ført til at digitaliseringen av svensk skole har tatt et stort skritt fremover.

Hjemmeskolen har heller ikke påvirket resultatene i så stor utstrekning som man kunne ha fryktet.

– Vi er overrasket over at karakterene til og med gikk opp en anelse. Det har krevet en stor fleksibilitet og vært en stor omstilling, men skolene har lyktes, sier Emelie Högberg, undervisningsråd ved Skolverket.

I delrapporten «Koronapandemiens påvirkning på skolevesenet» fra august 2020 løftes særlig utfordringene for yrkesprogrammene fram.

Vanskelighetene med å gjennomføre visse praktiske øvelser og APL (arbeidslivspraksis) var problematiske i vårsemesteret i fjor.

– Mange utdanninger slet med å få APL-plasser i bransjer som restauranter, hotell, pleie og turisme, bransjene som har vært utsatt under pandemien, sier Högberg.

HAR DET DÅRLIG PSYKISK En annen viktig del av skolen er det sosiale, og den opplever Marie Wennberg har vært en av de vanskelige delene for elevene.

– Elevene har det ikke bra, den

psykiske helsen påvirkes. Slik er det, sier Marie Wennberg, som opplevde at mange var lettet da høstterminen begynte og skolegangen var normal igjen.

Desto tristere var det da smitten økte på senhøsten, og elevene på videregående i desember igjen måtte gå over til digital undervisning.

– Mange elever ble utrolig skuffet. De sa: «Ikke nå igjen. Vi orker ikke mer», forteller hun.

Denne gangen valgte Malmö restaurantskole i større grad å bruke unntaket for undervisning i praktiske øvelser.

– Det har gjort en stor forskjell. Nå kan elevene komme inn og lage mat en dag i uka, sier Wennberg.

I slutten av januar kom også beskjeden om at elevene på videregående nå suksessvis skal komme tilbake til skolen. Hvert årstrinn kommer tilbake en eller to dager i uken, og 1. april skal undervisningen gå som normalt om ikke noe annet skjer.

I det siste året har den svenske restaurantbransjen vært i en krise, selv om Skåne har blitt rammet mye mildere enn Stockholm. Men Marie Wennberg har ikke sett at dette har påvirket rekrutteringen til restaurantutdanningen.

– Til nå har vi ikke sett færre søknader, og heller ingen som har droppet ut. Til våre nye elever sier jeg at når dere går ut om tre år, så kommer restaurantene til å være i full gang igjen, og da behøver man utdannet personell.

LIVESENDING En viktig hendelse for mange svenske videregående er åpne hus på vårterminen for at blivende elever skal kunne gjøre sine valg.

Da fylles skolene med niendeklassinger og deres foreldre, som får se hvordan man arbeider, og får stille spørsmål til nåværende elever.

I år var det ikke mulig på grunn av pandemien, og derfor sendte skolene live på Instagram, noe mange familier fulgte med på.

For dem som gikk glipp av det, har det vært mulig å digitalt «skygge» en elev i løpet av en dag på utdanningen.

Krisen har absolutt brakt fram kreative løsninger som kan tas med også etter pandemien, fremholder alle Yrke snakker med.

– Vi har lært oss mye. Det er forskjellige måter å undervise på som vi ikke har brukt tidligere. Nå har vi mye mer kunnskap om digital undervisning og hvilke verktøy man kan anvende.

FAKTA **SVENSKES YRKESUTDANNINGER**

I Sverige finnes det praktiske gymnasiutdanninger, læringsutdanninger samt mulighet til å gå på yrkeshøyskoler eller universitetsnivå.

Yrkesprogram: 3-årig utdanning på videregående (gymnasienivå) der elevene studerer svensk, matematikk, engelsk og yrkesforberedende studier. Femten ukers praksis på arbeidsplass inngår. Ønsker elevene mulighet til å studere videre på høyskole, kan de ta kompletterende kurs i svensk og engelsk. Etter eksamen er de klare til å gå rett ut i arbeidslivet.

Lærlingprogram: Utdanning for elever som vil arbeide halvparten av tiden sin

under videregående opplæring. Halvparten av utdanningen tilbringer de da som lærling ute i arbeidslivet, og i den andre halvparten gjennomgår de yrkesforberedende emner. Etter eksamen er de klare til å gå rett ut i arbeidslivet.

Folkehøgskoler: Alternativ til statlig og kommunal utdanning for voksne. I tillegg til kurs som tilsvarer videregående opplæring, finnes det profilutdanninger mot forskjellige yrker.

Yrkeshøyskoler: Utdanning etter videregående som varer 1–2 år. Mulighet til ytterligere spesialisering. Også aktører og foretak tilbyr kurs på disse skolene. Krav om høyskolekompetanse for opptak.

Alle ved Althea må i dag bruke munnbind, og etter hver hårklipp desinfiseres stol, speil og alt utstyr. (Foto: Althea)

I Mexico mener lærerne det er bedre å gå for halv gass enn bare å stenge

MONTERREY Det har vært utfordrende for yrkesopplæringen i Mexico etter at korona-pandemien gjorde sin inntreden. Mesteparten av undervisningen foregår virtuelt, og mange elever har sluttet.

TEKST **TONE AGUILAR** BILDER **MARCO AGUILAR, ALTHEA, ECEM OG CONALEP**

– Vi har eksistert som yrkesskole i 70 år, og dette er noe av det vanskeligste vi har opplevd, sier Fernando González de la Peña til Yrke. Han er sjef for yrkesskolen Escuela Electrónica Monterrey, ESEM.

Skolen, som befinner seg i Monterrey nord i Mexico, tilbyr åtte ulike yrkeskarrierer innen elektronikk.

I likhet med resten av Mexicos skoler på alle nivåer måtte de stenge 23. mars i fjor. Etter å ha innsett at det kom til å dra ut, begynte de som et alternativ med virtuelle klasser i juni, hvilket de har fortsatt med siden.

– Men vi er utdanninger basert på praksis, og dette er det store problemet, da det er vanskelig å gjennomføre praksisen, medgir Fernando. – Og selv om både lærere og elever gjør så godt de kan for å gjennomføre noe praksis virtuelt; eleven hjemme hos seg selv mens lærerne guider dem via dataskjermen, så er det mange som ikke har alt de trenger for å gjennomføre denne.

Generelt er det nesten umulig å

Lærerne ved Escuela Electrónica Monterrey er alene i klasserommet. De har kun virtuell undervisning nå om dagen. (Foto: ESEM)

Oscar Morales er studiekoordinator ved Cedva Oaxaca. For å motivere elevene til å fortsette har de lovet gratis praksis når pandemien tillater det, for alle elevene som nå tar klasser online. Foto: (Cedva Oaxaca)

kunne gjøre praksisen som studieprogrammene stipulerer.

– Flere elever har derfor bestemt seg for å ta en pause i yrkesutdanningen sin til situasjonen tillater undervisning med personlig oppmøte, sier Fernando.

Halvparten av elevene ved ESEM har sluttet som følge av pandemien.

ULIKE RISIKONIVÅER Og lignende er situasjonen ved Cedva Oaxaca. Her tilbyr de toårig utdanning i bilmekanikk, og de er en del av den nasjonale yrkeskolekjeden Grupo Cedva, som i tillegg til bilmekanikk har utdanninger i gastronomi, frisørfag og helsefag. – Vi har mistet 40 prosent av elevene vi hadde, i disse månedene, forteller studiekoordinator ved Cedva Oaxaca, Oscar Morales. – Og mange slutter nettopp fordi de er skuffet over manglende praksis.

Ved Cedva er undervisningen hovedsakelig via nettet.

– Men etter at pandemien brøt løs, hadde vi en periode hvor elevene kom en dag i uka og gjorde unna noe praksis, fortsetter koordinatoren.

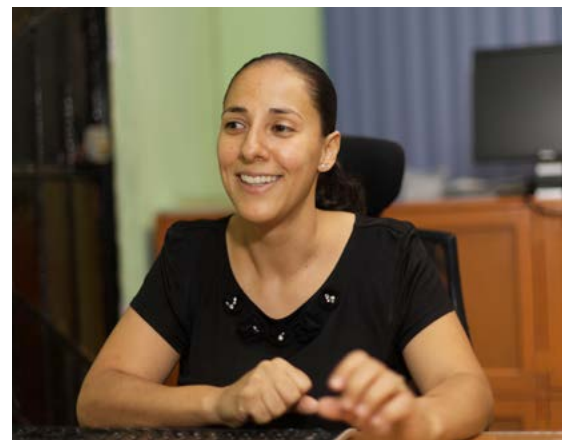
Gruppene var riktignok mindre enn normalt, maks 10–15 elever per gruppe.

Muligheten for å ha en redusert aktivitet av denne typen varierer fra delstat til delstat i Mexico. Fra 23. mars og ut mai ble hele samfunnet stengt, alle typer yrkesopplæring deriblant. Etter dette definerte en risikonivået ut ifra fire farger; rødt, oransje, gult og grønt, hvor aktivitetene som tillates, avhenger av fargen. Hver enkelt av de 32 delstatene har sin egen farge, og noen ganger deles delstatene inn i regioner. Eller det er en egen farge for hver bydel, hvilket har vært tilfelle i Mexico by.

Fargen bestemmes av forholdet mellom sykehuskapasiteten og antallet nye smittede, og disse oppdateres annenhver uke. I begynnelsen av februar var 13 delstater på rødt farenivå, 17 delstater på oransje nivå mens 2 delstater hadde gult nivå.

Generelt har Mexico blitt hardt rammet av pandemien. I november rundet de en million bekreftede smittede og 100 000 døde. Nå nærmer det seg to millioner med bekreftet smitte. Per 1. februar var tallet oppe i 1,87 millioner smittede og over 159 000 døde.

– I hele fjor sommer og høst var det rødt og oransje risikonivå, og vi hadde kun klasser online, men på høsten var vi en periode på gult, og det var da vi hadde en dag med praksis i uken, forteller Oscar.

Nadia Espinoza, daglig leder ved yrkesskolen Instituto Ibarbourou, sier de ikke hadde sett for seg å skulle stenge så lenge på grunn av pandemien. (Foto: Marco Aguilar)

Øverst t.v.: De tre skolesjefene ved Escuela Electrónica Monterrey, Rogelio González Villarreal (til venstre), Alejandro González Villarreal (i midten) og Fernando González de la Peña (til høyre). (Foto: ESEM)

Nederst t.v.: Kokkelinjen er den mest populære ved Instituto Ibarbourou. Et nytt kull som begynte på kokkeutdanningen i høst, har online-klasser. Resten av elevene har valgt å vente til de kan ha vanlig undervisning. (Foto: Marco Aguilar)

T.h.: Det er mye mindre folk i gatene enn normalt utenfor frisørskolen Althea i Oaxaca by sør i Mexico. Likevel kommer det fortsatt noen innom for å la lærlingene ved skolen klippe håret deres. (Foto: Marco Aguilar)

STENGTE SKOLEN Andre skoler har etter ønske fra elevene valgt å sette nesten all undervisning, teoretisk så vel som praktisk, på vent. Dette er tilfellet for Instituto Ibarbourou, som tilbyr utdanninger i gastronomi, konditori og grafisk design og utdanning til skoleassistent.

– Da vi stengte skolen i slutten av mars, trodde vi det var snakk om en måneds tid, sier daglig leder ved skolen, Nadia Espinoza.

– Men det dro ut, og vi sendte ut et spørreskjema til elevene for å kartlegge om de ville ha virtuell undervisning, teori online og praksis når det var mulig, eller om de ville vente med all undervisning til de kunne komme på skolen.

Flesteparten ønsket å vente.

– Derfor var vi uten aktivitet helt frem til august, fortsetter hun.

– Da begynte et nytt kull med elever på kokkelinjen, og disse har fulgt undervisningen online.

I motsetning til elevene som var vant til å ha en praksisorientert undervisning, forteller Nadia at disse elevene har vært

mer åpne for klasser online. Lærerne lager ulike retter foran webkameraet, og elevene lager de samme rettene hjemme hos seg. Noen ganger tar lærerne opp videoer som deles med elevene.

– Problemet er at de ofte ikke har alt utstyret eller alle ingrediensene de trenger, men generelt har det nye kullet klart å følge studieplanen så langt, uttaler hun.

HALVPARTEN SLUTTET Blant skolene som har hatt undervisning, er frisørskolen Althea Instituto de Belleza i Oaxaca.

– Vi hadde stengt i to måneder, men etter dette har vi hatt undervisning, sier kommunikasjonsansvarlig ved skolen, Estefania Pérez.

I starten av pandemien samt i perioden hvor det var rødt risikonivå, måtte de stenge. Da det gikk over til oransje, kunne de åpne med ulike restriksjoner.

Det er kun noen få elever som kommer samtidig, alle må bruke munnbind og hansker, det tas temperatur av alle som skal inn på skolen, samt at alle får

Estefania Pérez er kommunikasjonsansvarlig ved frisørskolen Althea. Hun forteller om en utfordrende periode hvor skolen først måtte stenge i to måneder, men er glad for at de siden har kunnet gjenoppta aktiviteten. (Foto: Althea)

desinfiserende håndgelé.

– For oss var det umulig å undervise på nettet, da kursene våre er 90 prosent praksis og 10 prosent teori, understreker skolesjefen, Jorge Pérez Sánchez. ►

Øverst t.v.: For mange av yrkesskolelærerne har det vært utfordrende å bytte til det virtuelle klasserommet. Her Ignacio Santana ved Cedva Oaxaca. Foto: (Cedva Oaxaca)

Nederst t.v.: Ignacio Santana er i gang med den virtuelle undervisningen ved bilmekanikerlinjen ved Cedva Oaxaca. Foto: (Cedva Oaxaca)

T.h.: Grupo Cedva er en nasjonal yrkesskolekjede i Mexico som opprinnelige begynte med bilmekanikerutdanninger. Her er lærer Tomas Cruz ved Cedva Oaxaca i gang med å lage en demonstrasjonsvideo som legges ut online til elevene. (Foto: Cedva Oaxaca)

Skolen er åpen for personer som vil klippe håret sitt gratis, og 90 prosent av tiden består i å klippe disse mens lærerne står ved siden av og guider dem.

– Generelt er det mye redsel blant folk for å bli smittet og det er langt færre som kommer hit for å klippe håret sitt, hvilket vi er avhengige av for å undervise, sier Jorge. – Samtidig har 50 prosent av elevene vi hadde, sluttet.

Så selv om skolen har aktivitet, er den redusert til det halve.

– Men den aktiviteten vi har, gjør at vi klarer å fortsette, understreker Estefania.

– For som privatskole er det vanskelig, da vi er helt avhengig av å holde aktiviteten i gang samtidig som økonomien generelt er rammet av pandemien, og mange ikke har råd til å betale skolepenger eller annet utstyr som kreves.

NØTTER Å KNEKKE Det er følgelig de private yrkesskolene som er hardest rammet av koronapandemien i Mexico.

De offentlige yrkesskolene har ikke det samme presset i forhold til

å overleve som skole, selv om de kun har hatt virtuelle klasser siden mars. Og utfordringene med å undervise online og hvordan de skal løse praksisen, er mange. Dette gjelder blant annet Mexicos største offentlige yrkesskolenettverk, Conalep, som har 312 skoler fordelt over alle landets delstater.

– Vi har mange elever som kommer fra fattige kår, og problemet er at de ikke har datamaskin, nettbrett eller tilgang til

Jorge Pérez Sánchez, sjef ved Althea, trekker frem en stram familieøkonomi som et problem under pandemien. – Dette har bidratt til at flere har sluttet fordi de ikke har råd til å betale for skolen og utstyret som trengs, sier han. (Foto: Marco Aguilar)

Internett, sier rektor ved Conalep 039 i Oaxaca, Juan Gaspar Cruz.

Så selv om Conalep har utviklet sin egen virtuelle plattform hvor oppgaver legges ut og leveres inn, og hvor elevene har kontakt med lærere via chat eller virtuelle klasserom, så har ikke alle tilgang til disse.

– Noe bruker mobiltelefoner, men det blir ikke det samme å jobbe på denne måten, medgir Juan.

For å imøtekomme disse elevene har lærerne måttet finne løsninger hvor de får levert materiale og oppgaver til dem, samtidig som de har kontakt via WhatsApp, telefon og e-post når det er mulig.

– Det har følgelig vært mange nøtter å knekke for lærerne i denne situasjonen, både det å følge opp elever som ikke har Internett eller datamaskin, men også det å sette seg inn i en teknologi som ikke alle var like fortrolige med, har vært vanskelig, fortsetter rektoren.

Ting begynner riktignok å falle på plass når det gjelder den virtuelle

T.v.: Frisørskolen Althea har kunnet fortsette med undervisningen. Elevtallet er riktignok halvert. (Foto: Marco Aguilar)
T.h.: Ved inngangen til Althea sjekkes temperaturen til alle samt at de gis desinfiserende håndgelé. (Foto: Althea)

Juan Gaspar Cruz er rektor ved Conalep i Oaxaca. Conalep er det prinsipielle offentlige yrkesskolenettverket i Mexico. Juan tror hele dette skoleåret kommer til å forbli virtuelt. Her er han i et av sine mange online-møter. (Foto: Conalep)

undervisningen.

– Hva vi i dag er spesielt opptatt av, er elevenes motivasjon og å få dem til å fortsette å studere, medgir han.

Sammenlignet med de private yrkesskolene, hvor halvparten har sluttet på grunn pandemien, er andelen som har hoppet av studiene ved Conalep, rundt 10 prosent så langt.

KANDRA UT Når det gjelder tiden som kommer, mener Juan hele dette skoleåret sannsynligvis forblir virtuelt.

– Og det jobbes det med en kombinert undervisningsplan, hvor elevene kommer noen dager på skolen mens de andre dager får undervisning online, sier han videre.

Dette er en plan som skolesystemet generelt i Mexico har utviklet. Ideen er å dele klasser i to, slik at kun halve klasser er til stede ved skolen samtidig. Men for at dette skal iverksettes, må risikonivået være grønt.

Fernando ved ESEM i Monterrey håper de skal få muligheten til å ha praksis noen dager i uken.

– Vi har søkt om tillatelse til dette, men det kommer an på delstatsmyndighetene, og for tiden så strammes reglene inn, da smitten er økende, sier han. – Så selv om det hadde vært svært positivt for yrkesutdanninger som vår å kunne hatt mulighet til praksis i skolebygget, så kan dette dra ut.

Ved Cedva er Oscar også forberedt

på at det tar tid før ting begynner å normalisere seg.

– Det kommer helt an på hvordan smitten blir framover, og noen tror at vi ved påsketider kanskje kan starte flere klasser med personlig oppmøte, uttaler han.

– Men det er godt mulig at vi fortsetter virtuelt ut skoleåret.

For å motivere elevene til å fortsette å studere har Cedva lovet dem å kompensere all praksis de mangler når pandemien roer seg, uten ekstra kostnader.

Slik holder de yrkesopplæring i gang, om enn for halv gass.

– Men bedre med halv gass enn ingen gass, uttaler Oscar. – Dessuten har vi nå lært at det også finnes et stort potensial innenfor virtuell undervisning, en mulighet som både skoler og elever vil kunne nyte godt av i fremtiden.

Søkertallene vil avsløre om koronatiden påvirker hva elevene velger av utdanning

OSLO Når elevene har vært rundt på messer, åpne skoler og speedveiledning, er følelser, erfaring og opplevelser med på å avgjøre utdanningsvalget deres. Hva skjer i år når de må holde seg på skolen?

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

Lise Ødemark i Karriereenheten i Oslo har ingen mulighet til å være ute for å møte rådgivere, elever eller foreldre dette året.

Mye er endret fra tidligere år. Koronaen har ført til mange begrensninger når de unge skal finne veien videre, men ennå vet vi ikke konsekvensene det får.

– Det blir spennende å se seekertallene. Kanskje flere tiendeklassinger her i Oslo velger mer tradisjonelt og går for studiespesialisering, nå som det blir færre innspill utenfra og lettere å høre på venner og foreldre? Det er Lise Ødemark som stiller seg spørsmålet. Hun er ansatt i karriereenheten i Oslo.

Alle ungdomsskoler og videregående skoler i Oslo har en egen rådgiver som hjelper elevene med utdannings- og yrkesvalg, og karriereenheten er en støtte til rådgivingstjenesten ved den enkelt skole. Nå kan ikke Lise Ødemark og hennes kolleger møte verken rådgivere, elever eller foreldre personlig. Informasjonsfilmer, instruksjonsfilmer og digitale møter er blitt noe av erstatningen.

– Vi har pleid å besøke foreldremøtene til tiendeklassingene. Dette er blitt avlyst. Speedveiledning med elevene, der de kan gå rundt og stille spørsmål, får vi heller ikke til. Dette betyr at vi må være kreative, så vi har laget et opplegg på Teams. Der kan elevene også rekke opp hånden og stille spørsmål, men det blir ikke det samme, sier Lise Ødemark.

Når elevene er i tvil, viser gjerne de ansatte i Karriereenheten fram tre timeplaner, en fra studiespesialisering, en fra studieforberedende og en fra yrkesfag.

– Så stiller vi spørsmål om hvilke skolehverdag de vil ha, og hva de kunne tenke seg å leve med i tre år.

Til vanlig kan tiendeklassingene hospitere en dag på videregående skoler for å bli kjent der, men nå har de heller ikke den muligheten.

DIGITALE MULIGHETER Nå har de videregående skolene laget digitale presentasjoner, som elevene kan gå inn og se på.

– Jeg skal ikke beskyldte skolene for reklame, men filmene kan nok være litt subjektive, sier Lise Ødemark forsiktig. Hun har tro på direkte formidlingen ung til ung, og ser det som en stor ulempe at dette er umulig å få til i år. Aktiviteten til de unge rollemodellene som har vært ute i skolene, er også stoppet. Men noen av dem kan oppleves digitalt. Det

Tidligere år har det vært arrangert karrieredag for elevene på vg1 helse- og oppvekstfag i Oslo. I år var det bare en digital presentasjon. Bildet er fra et tidligere år der mange ville høre om hvordan det er å være portør.

er laget en egen Tik-Tok-kampanje der unge rollemodeller eller andre elever kan legge ut innlegg fra skolehverdagen og vise hvordan de har det. Tiendeklassingene kan så komme med spørsmål.

LITE PRAKTISK UNDERVISNING Tidligere har Lise vært med å arrangere karrieredag for elevene som går vg1 helse og oppvekstfag i Oslo. Der har de hatt mulighet til å høre foredrag og møte mange forskjellige læringer og yrkesgrupper. Denne ble i år filmet uten publikum.

Mange elever har dette koronaåret fått lite praktisk undervisning underveis. For andre på yrkesfag har det også vært vanskelig å få til yrkesfaglig fordypning ute i bedriftene.

– Tror du koronasituasjonen vil påvirket yrkesvalget til de unge?

– Det vet vi ikke ennå, men når mediene skriver om bedrifter som legges ned og mange som er permittert, er det kanskje flere som vil se seg om etter et yrke der du er sikret jobb, sier Lise Ødemark.

En del yrkesgrupper er blitt fremhevet som ekstra viktige under pandemien. Da er det kanskje ikke så rart at mange som er usikre på hva de skal bli, sier at de vil jobbe med mennesker.

Helsefag frister mange, mens reiseliv er taperen

OSLO Det er stor usikkerhet rundt hvordan koronapandemien vil påvirke skole- og yrkesvalget til de unge. Men det er mange som finner informasjon på nettsteder som [undanning.no](https://www.undanning.no), og det er en klar tendens. Helse- og omsorgsfag er i vinden, mens reiseliv er taperen.

TEKST KARI KLØVSTAD

– Som tiendeklassing er det mye du skal forholde deg til når du skal velge utdanning og skole, og dette kan virke overveldende på mange. Det er vanskelig å si med sikkerhet hvordan pandemien vil påvirke det hele, sier Sveinung Skule. Han er direktør for Kompetanse Norge, som er et direktorat under Kunnskapsdepartementet.

Skule fremhever at mange skoler har vært flinke til å ha åpen dag digitalt, lage informasjonsfilmer eller invitere til digitale besøk.

– Når det gjelder rådgivingstjenesten ved skolene, er det naturlig å anta at det gjelder det samme her som ved hjemmeundervisning: Det er store variasjoner, og alle får ikke like god veiledning, sier Skule.

En stor undersøkelse som utdanning.no gjorde i 2019 om utdanningsvalg hos 15–19-åringer, viser at under halvparten er fornøyde med den rådgivingen de får på skolen.

Nettsteder som vilbli.no og utdanning.no har mange unge innom, og nytt av året er karriereveiledning.no.

– Her kan du chatte med noen, og det er mulig å snakke sammen på telefon for å få personlig veiledning. De som svarer, sitter ulike steder i landet, og har derfor ikke dybdekunnskap om hver enkelt skole, men de kan veilede i utdanningstilbud og yrkesvalg. Det hele er gratis, understreker Sveinung Skule.

KAN VELGE MER TRADISJONELT Rådgivingen til elevene blir ikke så variert i år som tidligere, da det ikke er mulig å besøke de videregående skolene, dra på utdanningsmesser eller få besøk av unge rollemodeller.

– Det er mulig å tenke seg at dårligere rådgiving fører til at elevene velger mer kjønnsstradisjonelt. Dette er veldig uheldig. Når elevene har dårligere grunnlag for å velge, er sjansen for å gjøre feilvalg også større, sier Skule. Han sammenligner med dem som ikke har fått førstevalget sitt når de begynner på videregående skole. De bruker ofte lengre tid, og frafallet er rundt 11–12 prosent større.

KORONAEN KAN ENDRE YRKESVALGET Søknadsfristen til de videregående er 1. mars, og ingen vet utfallet. Men de ansatte i Kompetanse Norge kan følge med på hvilken informasjon de unge søker etter på utdanning.no.

Trafikktallene fra nettstedet utdanning.no viser at reiseliv er hardt rammet, og interessen for reiselederyrket har falt med 50 prosent dette året.

På den annen side har helse- og omsorgsfagene et oppsving.

Direktør i Kompetanse Norge er spent på søkertallene og utviklingen videre. FOTO: KOMPETANSE NORGE

– Vi ser en klar økning på mellom 15 og 20 prosent hos dem som vil ha mer informasjon om å bli helsefagarbeider eller sykepleier, sier Skule. Han tror også at IKT-yrkene får et oppsving.

– Under pandemien har vi hatt en sjokkdigitalisering, og vi ser at det er nødvendig med IKT-kompetanse. Jeg tror også at grønn omstilling får fart på seg. Når det gjelder håndverksyrkene, er det vanskelig å si hvordan bransjen blir påvirket av pandemien, men vi har ikke sett så store endringer ennå. Det er en ekstra usikkerhet når det gjelder det meste, for vi vet ikke hvor verden beveger seg, og heller ikke hvor lang tid det tar før vi er tilbake til en mer normal situasjon, sier direktør Sveinung Skule i Kompetanse Norge.

Han mener det er et åpent spørsmål om hotell- og restaurantbransjen kommer opp igjen til tidligere nivå, eller om den har fått seg en varig knekk nå som vi har fått nye vaner og ikke reiser på kurs og konferanser.

Rådgiver Hilde Aarflot omgitt av fra venstre Jonathan Margård, Nora Nordlie, Pauline Dahl, Maria Lunde og Iselin Holtet Olafsen.

Elevene har så lyst til å besøke noen skoler

OSLO Det er ikke så enkelt å finne ut hvordan miljøet er på en skole bare ved å se en digital presentasjon. Dette mener tiendeklassingene vi har møtt ved Nordseter skole på Nordstrand.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

Tidligere år har tiendeklassingene farten rundt for å besøke åpne skoler, og de har også vært med lærerne til den store utdanningsmessen i Oslo Spektrum. Det er mange valgmuligheter i Oslo, med rundt 30 videregående skoler. Men det er ikke så enkelt å gjøre seg kjent, for i år må elevene holde seg der de er.

– Hvilken koronadag har vi i dag? lyder et vanlig spørsmål. Klassene er delt i to, samtidig som de følger time-

planen. Det vil si at det blir mandag, mandag, tirsdag, tirsdag og så videre, med ei gruppe hjemme og ei på skolen. I løpet av to uker har elevene vært gjennom det de før gjorde på halve tiden.

– Det går litt saktere nå, men på den annen side får vi bedre tid til å fordype oss i fag hjemme. Og nå siste året er karakterene ekstra viktige, mener tiendeklassingene vi møter sammen med rådgiver Hilde Aarflot.

De fem elevene er Maria Lunde,

Pauline Dahl, Jonathan Margård, Iselin Holtet Olafsen og Nora Nordlie. De har alle «innsats for andre» som valgfag og er mentorer for åttendeklassingene.

GODT MILJØ ER VIKTIG Elevene vi møter, hadde gledet seg veldig til å kunne besøke noen åpne skoler.

– Da får du et innblikk i lokalene og kan gjøre deg opp et inntrykk av menneskene som går på skolen, sier Pauline Dahl. Hun lurer litt på om hun skal bli ►

lærer, men for den aktive cheerleader er det også aktuelt å søke idrettsfag.

– Det er masse jeg ikke vet hva er, og en åpen dag er bedre enn å se en film fra skolen på nettet. Den vil ikke vise om miljøet er dårlig, mener Jonathan Margård.

Nora Nordlie er en av dem som er veldig usikker på hvilken skole hun skal velge. Da hun var yngre, hadde hun lyst til å bli kokk, men nå heller det mot samfunnsfag, og gjerne en skole med entreprenørskap. Et alternativ er å velge en skole i nærheten, der hun kommer sammen med mange av dagens venner. Et annet er å velge en skole i en annen del av Oslo, og komme inn i et helt nytt miljø. Da må hun forberede seg på lengre reisevei, og finne ut hvor hun vil trives. Men dette er ikke så enkelt når du ikke kan besøke aktuelle skoler.

For kvintetten som har «innsats for andre» som valgfag, er det viktig å komme til et skolemiljø som er åpent, tolerant og inkluderende, slik at de kan kjenne seg trygge. Elevene hører så mye, både bra og dårlig, om dyre klær, press og festmiljø, og de ville gjerne ha hatt mulighet til å finne ut av dette selv.

– Du kan ikke bare velge noe fordi du tror det er det beste. På nett kan du finne mye om fagtilbudene, men du bør også kjenne stemningen på kroppen, mener Maria Lunde.

SÅ MANGE SPØRSMÅL Hilde Aarflot har vært rådgiver på Nordseter skole siden 2007, og i år er det ekstra mange spørsmål.

– Vi har pleid å være på utdanningsmesse, og under et slikt besøk oppdager elevene at det er mer å velge i enn de trodde. Da tenker de ofte bredere når de søker. Nå får jeg så mange spørsmål om hva som skjer nå, og det er mange som er lei seg fordi de har gledet seg til åpne dager, sier Hilde Aarflot. Hun har møtt alle de 240 tiendeklassingene i grupper på fem og fem.

– Hva sier du til elevene?

– At de må tenke sjøl, og kjenne på magefølelsen, og nå som de ikke kommer rundt, må de se på så mange digitale sendinger som mulig. Da får de en oversikt, og så blir det en balanse mellom faglig innhold og skolemiljøet når de skal velge, svarer hun.

FORELDRE OG VENNER PÅVIRKER De fem elevene er ikke i tvil om hvem som påvirker dem mest når de skal velge skole og fag.

– Foreldre og venner.

– På samme måte?

– Nei, foreldrene vil at vi skal velge en skole som har et bra faglig rykte og høyt karaktersnitt. Vennene vil at vi skal velge samme skole og fortsette å ha det fint sammen.

På Nordstrand er det en stor overvekt av elever som vil gå studiespesialisering. For Jonathan Margård er det nesten utenkelig å gjøre noe annet.

– Men jeg vil ha en jobb utenom skolen, slik at jeg blir litt kjent med det yrkesfaglige også.

For duoen Maria Lunde og Pauline Dahl oppleves at det rart om de må skilles. Jentene har kjent hverandre siden barnehagen og har alltid gått i samme klasse.

– Vi tenker litt på å søke samme skole, for det gjør det tryggere.

– Mens jeg tror jeg har lyst til å tenke litt nytt miljø, sier Nora Nordlie.

NYE TANKER Dagen etter at Yrke besøkte skolen, fikk rådgiver Hilde Aarflot en henvendelse fra Jonathan Margård. Han hadde sett den digitale presentasjonen fra Elvebakken videregående skole og kommet på nye tanker etter sendingen. Det var en aktuell mulighet å søke informasjonsteknologi og medieproduksjon med praksisrettet studiekompetanse. Dette er et av de mange nyere tilbudene der du kan kombinere yrkesfag og studiekompetanse i et treårig løp.

- Elevene synes generelt det er et stort og vanskelig valg

Anne Grethe Selliseth

Rådgiver ved Blindheim ungdomsskole i Ålesund

ÅLESUND – Slik situasjonen har vært med korona dette skoleåret, har vi rådgiverne måttet tenke alternative løsninger for tiendeklassingene som skal over på videregående. Vi har lagt vekt på god informasjon og veiledning, og elevene fikk tidlig i høst en oversikt over hvordan det var planlagt å gjennomføre opplegget. Foreldrene har fått ukentlig oppdatering der overgang til videregående skole har vært et punkt i infoskrivet. Vi har fått besøk fra de ulike videregående skolene i vår region, samt opplæringskontoret, som har fortalt om de ulike tilbudene som finnes. Elevene er også blitt gjort oppmerksom på alle videoene som ligger ute på vilbli.no. Teamleder og jeg som rådgiver har hatt et digitalt foreldremøte der søkerprosessen har vært tema, og jeg er tilgjengelig for spørsmål fra alle elevene.

Det er vanskelig å si om elevene ville ha valgt annerledes med en mer tradisjonell veiledning. Jeg tror de generelt synes det er et stor og vanskelig valg som skal gjennomføres. Mange har alt bestemt seg for hva de skal bli og har kursen godt staket ut, andre er veldig i tvil og synes det er vanskelig å bestemme seg. Vi har oppfordret til å ta quizen som ligger ute på vilbli.no, som gir en tilbakemelding på hva de unge kan passe til. Vi oppfordrer også elevene til å snakke med voksne de har rundt seg, slik at de får en bevissthet rundt hva de interesserer seg for og er gode til, og hva som kan passe av framtidige yrker.

- Flere elever er usikre når de skal velge i år

Liv Rundhaugen

Rådgiver ved Løten ungdomsskole i Løten

LØTEN – Elevene på årets tiendetrinn har gått glipp av det meste av fysiske besøk på videregående skoler rundt om. Vi fikk delta på en byggcamp i fjor høst, og elevene har deltatt på et webinar om bygg- og anleggsteknikk. Elevene fikk også to dager med arbeidsutplassering i fjor høst. I disse dager er vi så heldige at de videregående skolene kjører sesjoner over Teams, der de informerer om hvert enkelt utdanningsprogram. Dette er kjempebra. I tillegg har elevene tilbud om veiledningssamtaler. Dette gjelder både individuelt, i grupper og sammen med foresatte. Dette er det samme som tidligere år.

Jeg tror ikke nødvendigvis at elevene velger annerledes i år enn før, men vi kan merke at flere er usikre. Muligens velger flere det de vet mest om, og at de mer spesielle tilbudene blir for «ukjente», i og med at det ikke er mulig å besøke utdanningsprogrammene fysisk.

- Utfordringen er å få elevene til å lese all den digitale informasjonen

Eva Parelius

Rådgiver ved Haugjordet ungdomsskole i Nordre Follo

SKI – Ut fra alle samtalene vi har hatt med elevene, ser det ikke ut til at de velger annerledes i år enn tidligere. Det er også i år mange som vil søke yrkesfaglige utdanningsprogram.

Selv om det har vært et annerledes år for elevene på tiendetrinnet, og de gjerne skulle ha besøkt de videregående skolene, opplever vi at de unge er sikre i valgene de snart skal gjøre. Heldigvis klarte vi å få besøk fra noen videregående skoler i høst, og elevene hadde fram til november en time med utdanningsvalg i uka. Etter at skolen gikk over på rødt nivå, falt dette bort. Elevene får derfor all informasjon digitalt, men det blir ikke det samme som fysisk klasseromsundervisning. Alle har også krav på individuell veiledning med rådgiver. Dette har mange fått, men vi

er ikke i mål, så resten vil få det via Teams. Elevene får det samme tilbudet digitalt, men det blir mer upersonlig, selv om vi prøver å få til den gode samtalen. Elevene er spontane, og vil normalt ha åpne dører til rådgiverne.

De videregående skolene i Follo er flinke til å lage digitale presentasjoner, og de har åpne skoler via webinarer. Vi har en fellesside på Teams, som går til alle elevene på tiendetrinnet. Der skal de få all den informasjonen de har behov for, men det er en utfordring å få elevene til å lese alt. Ungdomsskolen har gjennomført veiledning med foreldrene digitalt, og vi opplever at de generelt er flinke til å hjelpe barna sine. Mange tar også kontakt hvis de er usikre.

Yrkesfaglærernes møte med nedstengningen blir viktig del av ny bok

TRONDHEIM Da skolene stengte ned, måtte yrkesfaglærerne ut av verkstedene og i stedet undervise på Teams og på telefon. Lærernes erfaringer blir nå del av en omfattende bok om yrkesfag.

TEKST **WENCHE SCHJØNBERG**

Til daglig underviser de yrkesfaglærere på lærerutdanningen på NTNU i Trondheim. Men nå skriver de også bok om utdanningskretsløpet i fagopplæringen.

Her blir yrkesfaglærernes møte med nedstengningen en tidsaktuell del av boka.

– Vi har vært gjennom et år helt utenom det vanlige. Vi mener at det er viktig at vi på lærerutdanningen har forskerblikk på hva som skjedde, sier

universitetslektor Jon Sverre Hårberg til Yrke.

Han skriver boka sammen med Kari Hansen, som er dosent i yrkespedagogikk ved lærerutdanningen. Boka skal gis ut på Universitetsforlaget til høsten.

– Vi har begge mange års erfaring med yrkesopplæringen, sier de to, og viser til dette som en drivkraft for arbeidet med boka.

– Vi har vært gjennom samme utdanningskretsløpet som yrkesfaglevne og lærerne står i, både i skole, fagopplæring og arbeidsliv, sier Jon Sverre Håberg.

FORBUNDSKOMMENTAR I Yrke 3 i fjor skrev nestleder i Utdanningsforbundet, Terje Skyvulstad, en forbundskommentar som universitetslektoren og professoren i Trondheim bet seg merke i:

«Vi har fått lære ei gammel lekse på ny: Fagopplæringssystemet er sårbart. At dette systemet er så godt integrert i arbeidslivet, er en viktig kvalitet. Men samtidig representerer det en stor risiko, særlig for lærlingene, men også for arbeidslivet selv. Dersom antallet kvalifiserte fagarbeidere på denne må-

ten blir redusert i nedgangskonjunkturer, kan det bidra til å svekke framtidig vekst når de manglende fagarbeiderne trengs.»

– Skyvulstad treffer flere punkter som vi kjenner oss igjen i, sier Hårberg.

– Vi ønsker å fremheve yrkesfaglærernes sine erfaringer med nedstengningen av skolene og vise at erfaringene er en viktig del av diskusjon om hvordan skolene kan håndtere lignende scenarioer i fremtiden. Hva gjør det med opplæring sett med yrkesfagsbriller? Tanker knyttet til fagopplæringssystemets sårbarhet er her svært viktige, sier Hansen.

Et av kapitlene i boka bygger på informasjon fra 12 lærere som deler sine erfaringer fra nedstengningen. Rent praktisk har dette skjedd ved at lærerne skrev refleksjonsnotat på høsten 2020, etter den lengste nedstengningen.

Det var 12 ulike lærere, fra fem forskjellige skoler og seks utdanningsprogram, som var villige til å dele sine erfaringer, sier Hårberg.

– Hvilke programmer?

– Vi har med lærere fra elektro, bygg og anlegg, restaurant- og matfag, helse-

Kari Hansen, dosent i yrkespedagogikk ved lærerutdanningen ved NTNU.

og oppvekstfag, design og håndverk, teknologi- og industrifag, sier Hansen.

VIKTIGE ERFARINGER –Vi håper og tror at erfaringene lærerne har gjort seg, vil være viktige for framtida, sier de to forskerne.

Av hensyn til bokprosessen er Hansen og Hårberg litt tilbakeholdne med konkrete eksempler fra lærernes refleksjonsnotater.

– Men det vi kan si, er at vi er imponert over hvordan lærere over natten omstilte seg til en digital hverdag. Det var en prosess som både krevde bruk av tid og nytenkning og tett samarbeid mellom lærerne, sier Hansen.

De mener også at lærernes beretninger er en påminnelse om hvor viktig det er å ha praksisnær undervisning med tilgang til utstyr og produkter i egnede verksteder og praksisrom.

– Viktig, selv om det ikke akkurat kommer som en overraskelse, sier Hårberg.

Samtidig viser fortellingene mye om improvisasjon og kreativitet.

– Og dette skjedde samtidig som verksted og praksisrom og det fysiske og sosiale samspillet mellom lærere og elever forsvant over natta, sier Kari Hansen.

UNISONT HJERTE I refleksjonsnotatene beskriver lærerne hvordan de kjørte rundt med utstyr og råvarer og måtte strekke det pedagogiske handlingsrommet mer enn normalt.

– Samlet sett vil jeg si at lærerne så langt som mulig gjorde sitt for å finne løsninger, sier Hårberg.

– Jeg vil si at vi i fortellingene ser et unisont hjerte som banker for eleven, sier Hansen.

– Er det noe som overrasker?

– Ja, lærerne forteller om noen lysglimt som overrasker. Som at de mest stille og det som kan oppfattes som

introverte elevene, trådte mer fram i det digitale landskapet. Du kan si at de elevene fikk blomstre på en helt annen måte, med mer direkte kontakt med læreren og færre til stede, sier de to.

Jon Sverre Håberg, universitetslektor ved NTNU.

– Er det noen fellestrekk i fortellingene?

– Det som går igjen, er savnet etter praksisnær undervisning. Når praksisfellesskapet forsvinner, så forsvinner selve fundamentet til yrkesopplæringen, sier Hårberg.

– Gjelder dette fortellingene fra alle lærerne?

– Vi ser også innslag med null savn etter praksisrom i materialet vårt. Hvor dette ikke blir nevnt som et savn overhodet. Det gjør meg betenkt, det kan tyde på at innslag av praksis ikke har like stor plass innen alle yrkesfaglig utdanningsprogrammer.

– Men med fagfornyelsen er det strammet opp slik at praksisrelevansen skal bety mer, allerede fra det første året på videregående, sier Kari Hansen. Hun mener det er et gode.

ULIKE FAG Yrkesfagene er også svært forskjellige, bestående av mange fag som har egne tradisjoner og kulturer,

og som bringer med seg sine egne holdninger, fortsetter de.

– Hvor går yrkesfagenes smertegrense for en undervisning som ikke skjer på skolen, men i digitale rom? Har vi nærmet oss den?

– Det er viktig å få fram at den skolebaserte yrkesopplæringen er ekstra sårbar. Intuitivt er svaret ja, sier Hårberg.

JOBBER MED HENDENE –Det sosiale fellesskapet, praksisfellesskapet i et verksted, er svært viktig. Men selvsagt er det sosiale læringsmiljøet viktig for all læring, enten det dreier seg om norskfaget eller frisørfaget, sier Kari Hansen.

– Fagene er så forskjellige. Men jeg er helt hellig overbevist om at uten praksisrom, uten verksted i for lang tid, så settes fag- og opplæringssituasjonen tilbake i skolen. Elevene er avhengig av mengdetrening for å utvikle ferdigheter som forbereder dem på yrkesoppgaver i arbeidslivet. Yrkesopplæringen er veldig sårbar, sier Hansen og Hårberg.

De to lærerutdannerne peker også på at yrkesfaglærerens fortellinger sier noe om utfordringer med at mange elever har mistet deler av den håndverksmessige ferdigheten i fagenes egenart i løpet av nedstengningsperioden.

– Noen lærere beskriver at disse ferdighetene nesten har gått i glemmeboka, og at ferdighetsinnlæringen fra tidligere nesten var bortkastet, da de kom tilbake, sier Hansen.

Det positive er at mange av lærerne fremhever at de har utviklet egen profesjonsfaglig digitale kompetanse gjennom utstrakt utforskning av mulighetene med digitale verktøy, kollegialt samarbeid og et godt samarbeid med skolens ledelse, avslutter Hansen og Hårberg.

Han kan kunsten å koble yrkesfag og konkurranse

OSLO Kort sagt er Bjørnar Valstad (53) elektriker, ingeniøren, læreren og organisasjonsmannen som har blitt verdensmester i orientering fire ganger. Nå er han ansatt som daglig leder i WorldSkills Norway.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

Tidspunktet kunne vært bedre. Da Bjørnar Valstad begynte i den nye jobben 1. desember, var skole-NM i yrkesfag avlyst, og Norge var avmeldt europamesterskapet.

– Det er en rar verden nå om dagen, og det er motivasjonsdrepene for de unge som har forberedt seg til konkurransene, men jeg håper mulighetene kommer, sier Bjørnar Valstad. Selv om koronaen har bremsert det meste av aktivitet, ser han framover. Som idrettsmann har han lært seg å takle både medgang og motgang.

WorldSkills Norway er en ideell organisasjon som arbeider for å høyne statusen, interessen og kvaliteten på norsk yrkesfagutdanning. Den har rundet 30 år, og har NHO, LO og en rekke andre i ryggen. En av de store oppgavene er å arrangere skole-NM og yrkes-NM, og World Skills Norway

har også ansvaret for det norske yrkeslandslaget.

Det er delte meninger om disse konkurransene. Mange mener de er artige og lærerike, mens andre mener det er noe tull å bruke skoletiden til å kåre vinnere. For Valstad er det først og fremst viktig å finne ut hvilket nivå Norge har lyst til å legge seg på. Holder det å delta, eller skal vi sikte mot toppen for å sanke medaljer? Dette kommer vi tilbake til, men først litt mer om trønderen som valgte yrkesvei ved en tilfeldighet, og fikk kjørt seg da han måtte krype rundt med ledninger i en meters høyde.

TØFFE TIDER SOM LÆRLING Bjørnar Valstad hadde ingen klar yrkesdrøm i oppveksten, men han kjente til yrkesfag fordi faren reparerte skolefly på flyskolen på Værnes.

– Jeg visste ikke hva jeg skulle bli, men søkte elektrofag fordi broren min ikke kom inn, sier WorldSkills-lederen og smiler. Han likte seg og var ettertraktet som lærling. Valget falt på Siemens, der han blant annet var med da den nye kreftklinikken ved St. Olavs hospital i Trondheim ble bygget.

– Som lærling var jeg på den tiden nederst på stigen i hierarkiet, og jeg måtte blant annet krabbe på kne og gjøre installasjonene i den en meter høye tekniske kulverten mellom etasjene. Det var lærlinger som nektet, men da fikk de enda verre oppgaver, sier Valstad. Han setter stor pris på å ha vært med på hele prosessen.

– Det ga meg en utrolig forståelse for faget.

På den tiden hadde unggutten også markert seg i orientering. Han vant det

YRKE-profilen:

HVEM: Bjørnar Valstad.

ALDER: 53.

STILLING: Nytilsatt daglig leder for WorldSkills Norway.

UTDANNING: Fagbrev som elektriker, fagskole, ingeniørutdanning og praktisk-pedagogisk utdanning.

LESTE SIST: En bok om ledelse av Robert Moor. Er periodeleser og liker krim og reiseopplevelser.

HØRER HELST PÅ: Alt fra dagens P3 listepop til 70-tallsmusikk. Liker best musikk med litt trøkk.

BRENNER FOR: Å ta vare på naturen og verden rundt oss, så etterkommerne våre skal få det godt. Mener mye tyder på at vi er på en farlig kurs.

HOBBYER: Naturfoto og enkelt friluftsliv med fjell- og fisketurer. Helst i telt.

nasjonale hovedløpet som 16-åring, og gnisten var tent.

Dobbeltløpet var tøft og krevde ekstrem disiplin. Det var ikke uvanlig at lærlingen løp hjemmefra og til anlegget han jobbet på, før klokken sju om morgenen, for å få nok trening. Så var det ny økt etter at jobben var slutt 15.30.

– Jeg ga avkall på alt sosialt liv, men med fagbrevet i hånden var utdanningen i boks, sier Bjørnar Valstad, som setter pris på bakgrunnen sin.

Han kommer ikke fra en ren orienteringsfamilie, men vokste opp i et tomannstelt på fjellet, som han selv beskriver det.

NEDTUREN KOM Fremtiden hos Siemens så lys ut, til krakket kom i byggebransjen i 1986. Bemanningen på rundt 300 ble halvert, og ferskingene måtte ut først. Løsningen for Valstad

ble å gå to år på Egge tekniske fagskole i Steinkjer og så fortsette på ingeniørstudier innen elkraft og automasjon i Trondheim.

Som orienteringsløper gikk han også på en smell. Stortalentet satset egne sparepenger for å være proff et år og ta det siste steget opp i toppen, men så fungerte ikke kroppen.

– Jeg gikk for gjennombruddet, men i stedet ble jeg slått ut av kyssekyken i ett og et halvt år. Dette har lært meg at du må takle nedturene, sier Bjørnar Valstad, som kom knallsterkt tilbake.

GRIPER MULIGHETENE Nå er vi kommet til det punktet der vi virkelig kunne ha begynt å skrive boken om idrettsbragder og yrkeskarriere, men i denne spalten får vi bare plass til smakebiter.

– Da kona begynte å studere i Oslo, gikk jeg innom Sogn videregående

skole for å høre om det var mulig å få noen timer som lærervikar. På veien ut var jeg fast ansatt som lærer på vg1 og vg2 elektrofag. Da plusset jeg på med praktisk-pedagogisk utdanning og likte meg veldig godt, sier Valstad, som er blitt vant til at det åpner seg muligheter.

Veien gikk videre til landsforeningen NELFO, som organiserer elbedrifter. Der var han daglig leder for Opplæringskontoret i Oslo.

På denne tiden la han opp som orienteringsløper 37 år gammel. Kroppen hadde fått nok, men han ga seg på topp ved å bli verdensmester i Sverige. Dette var hans fjerde VM-tittel. I tillegg vant han et dusin norgesmesterskap.

– Jeg var blitt fanget inn i organisasjonslivet, og da O-forbundet skulle ha ny generalsekretær, måtte jeg søke. Jeg liker dynamikken der du har de frivillige i over 400 lag og klubber, og ►

Bjørnar Valstad er også gammel idressmann.

på den annen side toppidretten med et landslag som skal prestere. Her er det mye jeg kan ta med til den jobben jeg har begynt i nå, sier Valstad.

I en slik jobb som i O-forbundet sitter du ikke på livstid. Det er lite fri, og generalsekretæren ga seg etter sju år, da han fortsatt hadde engasjementet.

– Jeg hadde ingen planer om å gå tilbake til skolen, men det var litt snedig. Da jeg var i Nelfon, var jeg med på et planleggingsmøte for å bygge Kuben videregående skole, og ti år etterpå var jeg ikke i tvil om at jeg ville bli avdelingsleder på elektrofag i 2014.

KJEMPER FOR FAGARBEIDERNE

Bjørnar Valstad kjente naturlig nok til WorldSkills, men hadde aldri vært med på noe arrangement, og jobben dukket opp i en ekte motbakke.

– Jeg skulle på fisketur med to kompisser, og da jeg strevde meg opp den bratte lia i Skjåk, fikk jeg en telefon fra en kjenning om at stillingen som daglig leder var ledig. Jeg søkte, og det var moro å få jobben.

– *Hva tenker du om situasjonen til yrkesfag i dag?*

– De har høy status ute i Norge, men Oslo sliter. Det blir mange fagre ord,

men det brukes ikke nok kraft på å få en endring. Vi lykkes aldri med omstillingen til et fornybar samfunn hvis vi ikke har nok kompetente, norske fagarbeidere. Dette er helt avgjørende. Da må vi ha oppdaterte lærere og utstyret som kreves, sier den nytilsatte lederen.

Han mener vi er kommet langt den dagen en ung lærling fra Groruddalen har fullført fagutdanningen, og er attraktiv hos en bedrift på Vestlandet. Dette er også distriktspolitikk.

MÅ FINNE AMBISJONSNIVÅET Skal Norge satse for å hevde seg i verdens toppen i yrkesfag, eller skal vi ikke ha så høye ambisjoner? Dette er et viktig spørsmål for Valstad.

Selv ser han mange fordeler ved at de som er flinke i faget sitt skal få sjansen til å konkurrere.

– Det er lærerikt og utviklende å være med, og oppgavene er relevante for alle elevene. Det er viktig for det norske samfunnet å ha de ypperste fagfolkene, og de som konkurrerer, får trening i å prestere under press, sier han.

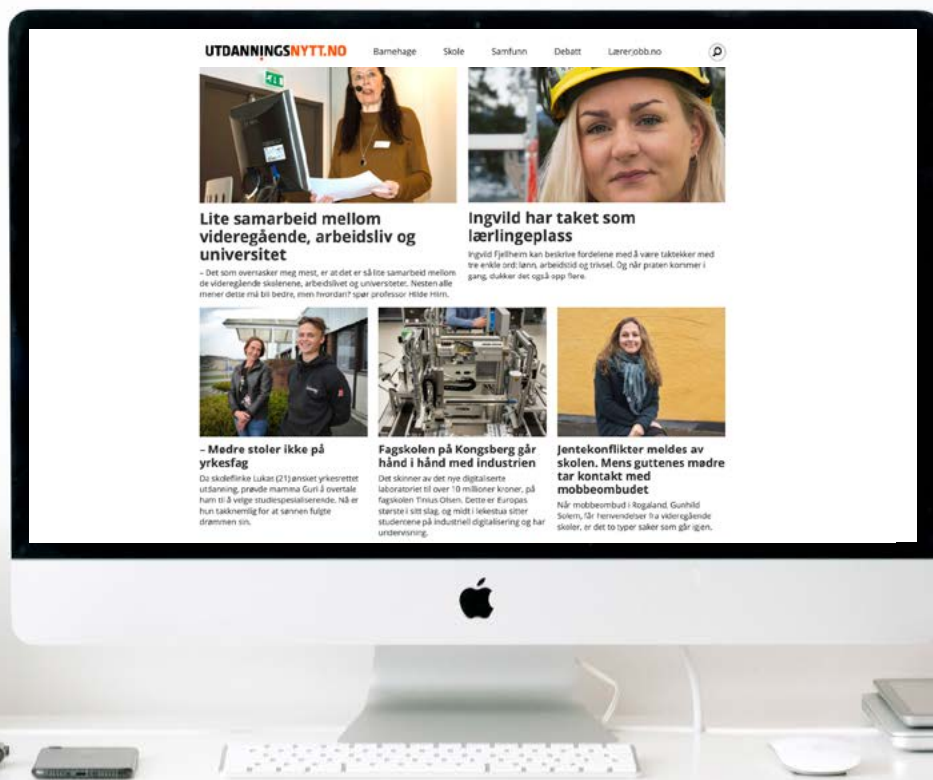
– Skal utøverne på landslaget ha ambisjoner om å hevde seg i den store sammenhengen og konkurrere om medaljene, må det tenkes som om de var idrettsutøvere. Det må legges et løp for prestisjeutvikling, og hver enkelt må følges opp av en ekspert, eller trener om du vil. Lite er verre enn å komme dårlig forberedt inn i de store mesterskapene. I fremtiden håper jeg også at de samme deltagerne kan være med både i EM og VM, for at de skal kunne perfektionere seg.

– *Hvorfor er det viktig å ha ambisjoner?*

– For å få fram forbildene og vise andre at fagene er spennende. Er du en ung, god fagarbeider i dag, kan du bygge deg din egen bedrift, sier Bjørnar Valstad, som ser fram til at aktivitetene kommer i gang igjen.

Synes du det er lenge å vente på neste utgave av Yrke?

Hold deg oppdatert på
utdanningsnytt.no/yrke

UTDANNINGSNYTT.NO

Fra prosjekt til ordinær drift

Oppfølgingstjenestens klasse er et kvalifiserings- og motivasjonsprogram som startet i 2014, og som ble initiert av oppfølgingstjenesten (OT) i tidligere Østfold fylkeskommune. Intensjonen var å kunne tilby ungdommer i OTs målgruppe et kombinert tilbud av opplæring på skole og i bedrift samt muligheten til å ta opp fag eller ta nye fag. De første OT-klassene ble startet ved Kirkeparken videregående skole, Askim videregående og Greåker videregående. OT-klassene ved de to første skolene består fortsatt, og de ble implementert i ordinær drift fra skoleåret 17/18.

▲ De er alle enige om at OT-klassen ved Kirkeparken VGS i Moss er et godt tilbud. Fra v. Marianne Johanne Nigardsøy (18), Daniel Magnar Brandal (19) og Simen Ileby Neset (20). Bak fra v. faglærer Merete Aga-Thoresen og Stina Frosterød, leder for OT-klassen. Foto: Terje Hansteen

Moss satser på dem som ikke bruker opplæringsretten sin

MOSS Kirkeparken videregående skole i Moss var en av de aller første skolene som satte i gang med OT-klasser. Skolen mener det er viktig å satse på ungdommene som ikke bruker opplæringsretten.

TEKST **TERJE HANSTEEN**

Det som først startet som et prosjekt i 2014, har nå blitt en del av det ordinære tilbudet ved skolen.

– Oppfølgingstjenestens klasse (OT) er et kvalifiserings- og motivasjonsprogram som skal bidra til videre utdanning, utdanning i arbeid eller arbeid. Tilbudet er for OTs målgruppe i aldersspennet 15 til 21 år, som ikke bruker sin opplæringsrett, sier Stina Frosterød, leder for OT-klassen, til Yrke.

Kirkeparken startet med denne klassen i 2014. For tiden er det 12 elever i OT-klassen, men kapasiteten er 15. Det er rullerende inntak gjennom skoleåret.

SYKEHJEM – Jeg har lyst til å jobbe med eldre, så derfor fikk jeg plass ved Ekholt Helse- og Omsorgssenter i Moss. Jeg er der tre dager i uka og jobber fra åtte til to. Tidligere hadde jeg sommerjobb på et sykehjem i Svelgen i Bremanger, sier Marianne Johanne Nigardsøy (18), som tidligere har tatt vg1 helse- og oppvekstfag og vg2 IKT-servicefag.

Hun forteller at hun i første omgang har en kontrakt gjennom skolen på tre måneder.

– Jeg håper jeg får lærekontrakt. Da blir det eventuelt tre år der, samtidig som jeg tar programfagene, sier hun.

Målet hennes nå er å bli helsefagarbeider. For Simen Ileby Neset (20) falt valget på Moss Hus & Hageservice.

GARTNER – Jeg har bare vært der i tre dager, men jeg synes alt er gøy. Det er en privat bedrift med tre ansatte, og jeg skal lære bruk av maskiner, verktøy, vaktmesteroppgaver og gartneroppgaver. Målet? Det er vel å bli vaktmester eller gartner, sier Neset, som både har et år på vg1 teknikk og industriell produksjon (TIP) og på vg1 bygg- og anleggsteknikk bak seg ved Malakoff videregående skole i Moss.

Daniel Magnar Brandal (19) har valgt en annen vei enn Marianne og Simen. Dagene hans tilbringes stort sett over bøkene på biblioteket. Hele fem fag skal han ta privatisteksamen i.

– Ett av fagene har jeg eksamen i nå, resten til våren. To dager er jeg med i undervisningen i OT-klassen, og så sitter jeg tre dager på biblioteket på skolen, hvor jeg jobber med de ulike fagene og får oppfølging fra lærere i OT-klassen. ►

Simen Ileby Neset (20) trives godt hos Moss Hus & Hageservice.
(Bilde: Privat)

Målet til Marianne Johanne Nigardsøy (18) er å bli helsefagarbeider. Hun er allerede godt i gang ved Ekholt Helse- og Omsorgssenter i Moss. Foto: Malakoff videregående skole.

Målet mitt er å komme inn på høyere studier ved Norges Handelshøyskole i Bergen, og ta en master i siviløkonomi, sier Brandal, som tidligere gikk på studiespesialisering på Malakoff.

PRØVE UT Hensikten med OT-klassen er at skal elevene kunne bli kjent med ulike yrker og prøve ut ulike ting, forklarer lederen for klassen. Og de skal kunne endre kurs underveis. Per i dag er ni elever ute i bedrift i Moss, Råde og Våler.

– Vi har heldigvis ganske mange bedrifter og bransjer til rådighet, rundt ti–femten i året. Det er snakk om bransjer som bygg og anlegg, elektrobdrifter, helse og omsorg, salgsbedrifter og andre. Vi som skole er utrolig glade for samarbeidet med næringslivet, for vi vil ha så mange læreplasser som mulig. Bedriftene tenker ofte rekruttering til egne rekker når de tar inn elevene, og mange er svært bevisst sitt samfunnsansvar, sier Frosterød.

SAKKYNDIG VURDERING – *Hva er gangen for å bli tatt opp hos dere?*

– Elevene rekrutteres av oppfølgingstjenesten region Moss, det utarbeides en sakkyndig vurdering av PPT, og Kirkeparken fatter vedtak om spesialundervisning. Elevene har elevstatus, men bruker ikke av opplæringsretten og får individuelle opplæringsplaner. Vårt hovedmål er å motivere til utdanning på alle nivåer, sier Frosterød.

Hun viser til at alle har en individuell opplæringsplan som er skreddersydd den enkelte.

– Klassen er organisert i tre grupper. I den ene gruppa handler det om kvalifisering av fag. Eleven kan ta opp ett til fem fag fra tidligere opplæringsløp for å kvalifisere seg til videre opplæring med opprykk. Elevene kan være hospitant i fagene og tar så eksamen som privatist.

– I den andre gruppa dreier det seg om kvalifisering til yrkesrettet opplæring. Eleven har da yrkespraksis i en egnet bedrift og følger kompetansemål hentet fra læreplanen for faget vg3 / opplæring i bedrift. Målsettingen kan være at arbeidserfaringen leder til lærekandidat/lærlingkontrakt eller arbeid.

– I den tredje gruppa er det en kombinasjon av de to før-

– Nå synes jeg skoledagen er strukturert og variert, sier Daniel Magnar Brandal (19) som ønsker å komme inn på Norges Handelshøyskole. Foto: Malakoff videregående skole.

ste; de tar opp ett eller flere fag og er noen dager utplassert i bedrift.

KLASSEUNDERVISNING Alle elevene i OT-klassen mottar felles klasseundervisning to dager i uka med kompetansemål tilpasset, omarbeidet og hentet fra ny overordnet del av Læreplanverkets verdier og prinsipper for grunnopplæring med grunnleggende ferdigheter i helse, kultur, sosialkompetanse, utdanning og karriereveiledning. Elevene blir også undervist i utvalgte kompetansemål i blant annet samfunnsfag, psykologi, restaurant- og matfag og kommunikasjon.

TEORITUNG De tre elevene Yrke fikk snakke med, er alle skjønt enige om at ordinær videregående skole lett kan bli for teoritungt. Nigardsøy trekker fram mattefaget.

– Matte var så vanskelig for meg, og jeg fikk ikke nødvendig hjelp. Det gikk altfor fort. Allerede på andreåret på videregående var jeg skolelei, og det gikk nedover i flere fag. Studiespesialisering burde ha vært lagt om, det blir for kjedelig, sier Nigardsøy og får støtte fra medelev Brandal. – Du

skal liksom ikke lære noe nyttig, men i stedet vise evne til å lære. Det var det jeg opplevde. Men nå synes jeg skoledagen er strukturert og variert.

– Det jeg er med på nå, virker lovende, og jeg blir ikke så skolelei. Når vi har felleskjøkken på mandager, drar det oss nærmere de andre elevene, og jeg føler vi blir mer sammensveiset, sier Nigardsøy.

UTRADISJONELT KLASSEROM – De to dagene de er på skolen, skal fylles med mest mulig mening. Da er det viktig å gjøre noe praktisk. En dag i uka lager vi mat, pynter bordet, spiser sammen og rydder bort. Mat og måltider er viktig, poengterer faglærer Merete Aga-Thoresen. – Vi prøver å lage en annen arena enn tradisjonelle klasserom. Det betyr at vi kan gå ut, ha felles frokost og mindre grupper, og er opptatt av å ha det hyggelig og ha respekt for hverandre. Og så har jeg jo en skjult agenda, og det er at vi ønsker flere elever inn i restaurant- og matfagbransjen, sier hun med et smil. Den andre dagen på skolen er fylt med fagene psykologi, samfunnsfag og nettressursen «Sjef i eget liv».

ANNONSE

HØVELBENK
spesialisten

Høvelbenker med kvalitetsfølelse av rang!

E-post: info@hovelbenkspesialisten.no
Telefon: 47 51 28 81
Webb: www.hovelbenkspesialisten.no
Org. nr: 914 207 851 MVA Føretaksregistret

Skråblikk på yrke

Yrkesfag er allmenndannelse

I skrivende stund har vi akkurat sett et sjokkerende angrep på det amerikanske demokratiet oppildnet av den sittende presidenten. Hvordan kunne dette skje? Hvem var disse menneskene som tvang seg inn i senatet? Kan det norske utdanningssystemet bidra til at noe lignende aldri skjer her hos oss?

De skremmende scenene som utspant seg i den amerikanske kongressbygningen, viste hvor ille det kan gå når mennesker ikke lenger stoler på hverandre, når de ikke lenger deler den samme virkelighetsforståelsen, når de ikke lenger har empati med hverandre og føler felles tilhørighet, og når de ikke bygger på de samme referanserammene og på den samme felles kunnskapen. Oppsummert ville jeg sagt at opptrinnet viste et samfunn der dannelsen har brutt fullstendig sammen. Derfor mener jeg også at dannelsen er et nøkkelbegrep når vi skal diskutere hvordan vi kan forhindre amerikanske tilstander i Norge. Men hva er egentlig dannelsen?

Jeg vokste opp i et hjem

med en snekker som far, og mor var hjelpepleier. Vi var likevel en lesende familie og opptatt av politikk og samfunnet generelt. Kunnskap og interesse for litteratur, politikk og framferd generelt blir gjerne kalt dannelsen. Men dannelsen er ikke bare å kunne sin litteraturhistorie eller kjenne til historiske hendelser. Det å kunne lage noe er også danning. Det samme er å kunne reparere, vedlikeholde og å ta vare på. Eller å kunne male – en vegg eller et bilde. Dannelsen favner bredt av natur. Bør ikke skolen ha som mål at de som går ut av norsk skole, har solid dannelsen, både i praktiske og teoretiske fag?

For mye eller for lite teori?

Det er dessverre nok så vanlig å stille opp en kunstig motsetning mellom teori og praksis. Mange politikere mener at elevene på yrkesfag må få slippe teori. En yrkesfaglærer jeg kjenner, sier det motsatte; det er ikke for mye teori, det er for lite. For en bilmekaniker i dag er ikke kunnskap begrenset til forde-

lere og kardanger. Bare tenk på antallet elbiler på norske veier. Mekanikeren må holde seg til svært avansert teknologi og kunne lese manualer på tysk eller engelsk.

Det er selvsagt at det kreves teoretisk kunnskap.

Det mange politikere egentlig mener når de sier at elevene må ha mindre teori, er at de må slippe å

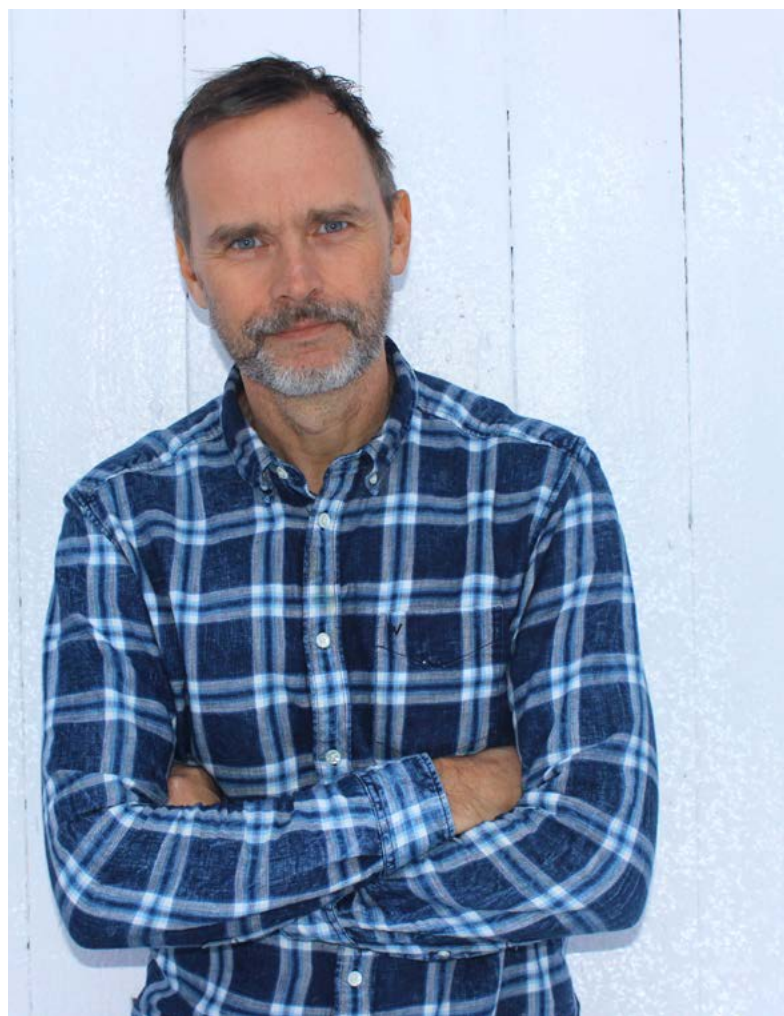

Foto: Stella Ramborg

ha så mye fellesfag, som norsk, samfunnsfag eller engelsk. Et slikt standpunkt er også problematisk. For det første er disse «teorifagene» viktige for å oppnå allmenn dannelse, forstå andres og egne liv og delta i samfunnsdebatten. Er dette noe man skal «slippe», eller er det grunnleggende for et godt liv i et demokratisk samfunn? Er det ikke viktig for alle mennesker å forstå hvordan det politiske systemet fungerer, og å ha gode forutsetninger for å vurdere hva som er løgn og hva som er sannhet? I en tid der konspirasjonsteorier og feilinformasjon flourer, er fellesfagene viktigere enn noensinne. Likevel skal vi huske på at dannelse er et bredt begrep. Å vite noe om Ohms lov er kanskje vel så viktig som å kunne sin Ibsen. Å vite hva som er en bærevegg, er minst like viktig for en tømrer som å kjenne til bakgrunnen for de store revolusjonene. Men begge deler er viktig. Alt sammen er dannelse.

Et dannet arbeidsliv?

God yrkesfagutdanning og god yrkespraksis handler ikke bare om god undervisning i skolen, men også om hva slags arbeidsliv elever og lærlinger møter både under og etter fullført utdanning. På landsbasis har søkertallene til bygg- og anleggsteknikk sunket i flere år. Det er ikke like fristende å velge yrkesfag når du vet du må konkurrere med arbeidssinnvandrere som blir ansatt med en lavere lønn enn den du trenger for å stifte familie og leve et godt liv i Norge. Det er også et stort press på selvstendig næringsdrivende yrkesutøvere. Anbudssystemene er kompliserte, og det er krevende å utføre en god og profesjonell jobb i et marked der kunden er ensidig opptatt av pris, og som oftest går for det billigste anbudet.

I boka *En snekkers dagbok* fra 2015 forteller Ole Thorstensen om byggingen av et loft helt fra snekkeren (han kaller seg det) får den første telefonsamtalen med spørsmål om å legge inn anbud, til loftet står klart for

innflytting. Det er tunge løft, fliser i fingrene og frustrasjon når nye anbud glipper. Boka er også full av glede og stolthet over å jobbe med et tradisjonelt håndverk. Fra arbeidet på loftet trekker fortellingen linjer ut i det norske samfunnet og reflekterer rundt hvordan det er å jobbe i et manuelt yrke. Gode håndverkstradisjoner og faglig dannelse hos yrkesutøveren er sentrale temaer. Men det handler også om holdningene kunden har til fagarbeideren. Det er dessverre ikke alltid en dannet holdning. Et folk som ikke vet å sette pris på faglig godt arbeid, vil ikke kunne bygge et samfunn for framtiden.

Hva slags samfunn vi ender opp med, er avhengig av hva vi legger vekt på i skolen. I Norge står vi foran nye reformer i videregående opplæring og nye diskusjoner om hvordan vi skal legge opp utdanningen. Om vi legger all vekt på tekniske ferdigheter og ren kunnskap, og glemmer å arbeide med dannelse, kan vi fort ende opp med å utdanne en generasjon som ikke forstår

samfunnet vi lever i, som ikke har motstandskraft mot konspirasjonsteorier, ikke makter å delta i demokratiet, og som verken er i stand til å ta de beste valgene for seg selv eller for landet. Derfor mener jeg vi bør holde fast ved fellesfagene i videregående opplæring som selvstendige fag, også på yrkesfag. Samtidig mener jeg vi må få mer håndverk og mer praktisk arbeid inn i hele skoleløpet. Slik vil vi styrke den brede dannelsen i skolen. Barn og unge vil oppleve gleden av gode praktiske ferdigheter, og de vil få respekt for kompetansen og innsatsen som kreves for å utføre et godt håndverk. Om vi lykkes med dette, tror jeg vi vil legge et solid fundament for god yrkesfagutdanning og god yrkespraksis i framtida. Men ikke bare det: Jeg tror også at et bredt danningsbegrep, som inkluderer både praksis og teori, er den beste beskyttelsen mot at det som nettopp skjedde i USA, også skal kunne skje her hjemme.

Leonora Krasniqi overtalte sin bror Qendrim til å bli med og starte kafe. De stortrives og lykkes i den nye kafeen på Tynset.

– Hvis du ønsker å lære service, kom til Trontorget Kafe, sier gjest Stig Ove Undseth, her sammen med Britt Pettersen. Qendrim Krasniqi serverer croissant.

Kokker sprer glede på Tynset

Mener god service er x-faktoren

TYNSET – Topp service og veldig god mat. Det er det viktigste, sier kokk Qendrim Krasniqi (28), som startet Trontorget Kafe sammen med sin søster Leonora. – Det er et lykketreff at de driver kafeen, mener kjøpesenterets eier.

TEKST OG BILDER HARALD VINGELSGAARD

Det er fredag formiddag og klokka er så vidt passert 12.00. Vi er på kafébesøk i kjøpesenteret Alt, som ligger midt i Tynset sentrum nord i Hedmark. Inne i kafeen er det så mange gjester at alle bord er opptatt. Folk står i kø utenfor kafeen og venter på plass. Samtidig er det lite folk i butikkene. Denne nye kafeen er blitt som et trekkplaster, et populært møtested på kort tid.

– Skal du lære service, må du komme hit en tur! Det sier Stig Ove Undseth som er fast gjest, sammen med Britt Pettersen.

Qendrim serverer croissant til dem, en med sjokolade til ham, en vanlig til henne.

– Vi har vært på kafébesøk her hver dag siden de åpnet sommeren 2019. Qendrim og Leonora er åpne, ►

utadvendte, aldri sure, alltid blide og i godt humør. De tar imot oss kongelig, og de prater med oss som om vi har kjent hverandre i mange år. Jeg føler at vi to og dem er som en liten familie, sier Undseth.

STORE ORD Dette er store ord fra stamgjesten. Mange andre gjester vi snakket med, er hjertens enige, de mener vertskapet gir service i særklasse.

– *Hvor har du og din søster Leonora lært den eksepsjonelt gode personlige servicen som mange kunder opplever at de får hos dere?*

– Det er ikke noe jeg har lært. Det er noe jeg er født med, søstera mi også. Hun er rå på service. Servicen kommer av seg selv. Det kommer innenfra.

– Det å være hyggelig mot mennesker. Det å bry seg. Jeg ser ikke på kundene som pengemaskiner, men som mennesker, sier daglig leder Qendrim.

– Har du det bra? Det kan være et naturlig spørsmål som Qendrim stiller når han skal være ekstra hyggelig mot en gjest som kommer til kafeen. Et

personlig spørsmål. En invitasjon til en prat.

– Jeg føler meg som en menneskekjenner, sier Qendrim. Han vet hvem han skal snakke til på en formell måte, og hvem han kan tulle med, ha det moro med, blant sine faste gjester.

Qendrim og hans søster Leonora har en spesiell utstråling, noe mange opplever som en x-faktor når de møter dem.

– Vi er glade i mennesker og gjør jobben vår helhjertet. Jeg tror det har mye å si. Folk føler seg velkomne. De føler at de blir sett, sier Leonora.

– Jeg gir alt jeg har for å lykkes med Trontorget Kafe. Alt av tid. Alt av energi. Dagene kan bli lange, men jeg blir kjent med så mange herlige mennesker i kafeen, og de gir meg energi til neste arbeidsdag, understreker Leonora.

SKARP KONKURRANSE Søskenene lykkes med sin nye kafé, i skarp konkurranse med mange andre kafeer og restauranter som holder til i nærheten i Tynset sentrum.

Qendrim Krasniqi i dampen ved kaffemaskina i Trontorget Kafe.

Trontorget Kafe er plassert i hjertet av kjøpesenteret Alti på Tynset.

– Jeg hadde en god jobb på Savalen Fjellhotell & Spa, og sa først nei til å bli med på å starte kafé: Dette går ikke, tenkte jeg. Det er for lite folk, det blir for få kunder. Men min søster overtalte meg til å bli med, sier han.

Leonora forteller hva hun gjorde:

– Jeg godsnakket med ham, og sa at vi måtte gripe sjansen. Hun angrer ikke.

– Vi ønsket at Trontorget Kafe skulle bli en møteplass for folk, og det har vi lyktes med, sier hun.

Maten er viktig.

– Vi har tre utdannede kokker, inkludert meg selv i kafeen. Det er det ikke mange kafeer på vår størrelse som har. Høy kvalitet på maten. Det er viktig, sier han.

Kafeen tilbyr norsk husmannskost, forskjellige salater og gryter, burgere og mye annet, selvfølgelig også typisk kafémat som rundstykker og kaker. Nesten alt er hjemmelaget på deres eget kjøkken.

Qendrim har lang erfaring som kokk i en alder av 28 år. Han gikk kokkelinja på Etterstad videregående skole i Oslo, fortsatte som lærling på Rikshospitalet og tok fagbrev som kokk. Deretter ble det noen år i Gamle Logen og Hereford Steakhouse i Oslo før han flyttet til Røros sør i Trøndelag. Der har han jobbet i Peder Hiort Mathus på Bergstadens Hotel og pendlet til Savalen Fjellhotell & Spa, hvor han jobbet før han begynte med kafé.

– Hvilket råd har du til andre kokker som ønsker å starte sin egen kafé eller restaurant?

HARD JOBBING – Du må regne med mye hard jobbing, og at det ikke er så lett. Vi hadde mye hjelp av familien i begynnelsen for å lykkes. Sats på topp service og høy kvalitet på maten, slik at kundene kommer tilbake, sier Qendrim.

Undseth og Pettersen har spist opp

sine croissanter, drukket kaffe og hatt en hyggelig time på kafé.

– Vi kommer tilbake i morgen! sier gjestene.

– Velkommen. Vi ses, sier vertskapet, med et smil.

KORONA Trontorget Kafe ble også rammet av koronaproblemer. Kaféen måtte stenge noen uker våren 2020, da kommunelegen i Tynset kommune bestemte at ingen kafeer eller restauranter på Tynset fikk lov til å holde åpent, i frykt for korona-smitte. Men da kaféen åpnet igjen, kom kundene straks tilbake.

Tynset er en kommune med om lag 5500 innbyggere. Kun tre personer på Tynset hadde fått påvist smitte i løpet av ni måneder da vi møtte innehaverne av Trontorget Kafe desember 2020.

ISCENESATT Trontorget kafé ligger midt i hjertet av kjøpesenteret Alti. Når

man går inn i senteret, til kaféen, kan den i første øyekast se ut som en scene med store svart-bilder fra gamle dager på Tynset, bilder som dekker veggene, og rundt omkring står forskjellige typer møbler, med stoler og bord i ulike stilarter. Dette er en kafé som i sin utforming ønsker å invitere folk inn.

– Trontorget Kafe er iscenesatt av oss, i samarbeid med firmaet Matmentor, sier eiendomssjef Hans Georg Helberg i Alti, som kjøpesenteret heter.

Kjøpesenteret investerte stort, til sammen over fire millioner kroner, i denne kaféen, før de fant ut hvem som skulle drive den.

– Det var et lykketreff at Qendrim og Leonora ønsket å drive Trontorget Kafe. De hadde en drøm, de har kompetanse og stå-på-vilje. De to er et kjempegodt eksempel på hvordan man kan lykkes, sier eiendomssjef Helberg.

Glemmen videregående fikk Benjaminprisen

«Dyrker mangfoldet og er en skole for alle»

FREDRIKSTAD Svært mange av elevene på Glemmen videregående i Fredrikstad har det ikke så travelt med å komme hjem. De blir gjerne på skolen langt utover ettermiddagen, gjør lekser, henger med venner eller er med på noen av aktivitetene til ungdomsforeningen RÅ.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

«På Glemmen kan du være deg sjøl», lyder et av slagordene, ganske så ujålete. Skolen vil gjerne uttrykke at det er rom for alle.

– Vi er stolte av mangfoldet og dyrker det daglig, sier Espen Gresvik Schei, som er leder for skolemiljø- og kommunikasjonsavdelingen ved skolen.

Det er ikke noe kontroversielt ved å ville at alle elevene skal trives, og det er bred enighet om at hverdagsrasisme må bekjempes. Men det er få skoler som får pris for arbeidet. Ifølge skolen har holdningene for å oppnå et godt miljø for alle har vært tydelig uttalt over lang tid. Verdigrunnlaget er synliggjort i alle

deler av skolen, og ord som trivsel, trygghet, glede, lagånd og respekt er selve grunnmuren.

Pål André Ramberg har vært rektor siden 2016 og er glad for at han kan videreføre det gode mangfold- og inkluderingsarbeidet.

– Vi bruker mye ressurser på å være

Inkluderingsarbeidet som gjøres ved Glemmen, er blitt lagt merke til. Her har vi rektor Pål André Ramberg i midten, og videre mot venstre Trine Elisabeth Berger, lærer i norsk og samfunnsfag, Davy Charles Stockhouse, vg2 kokk og servitør, Christian Alsaker Henriksen, vg2 medieproduksjon, Maya Lundberg, vg2 barne- og ungdomsarbeiderfag, Petter Kildebo, fagleder restaurant- og matfag, Espen Gresvik Schei, leder for skolemiljø- og administrasjonsavdelingen, Azad Achesso, skolemiljø og kommunikasjonsavdelingen, Amin Harsho, går studiespesialisering ved naboskolen.

FAKTA

Glemmen videregående skole ligger i Fredrikstad og var tidligere byens yrkes-skole. I dag tilbyr den både yrkesfag og studiespesialisering.

Det er 1350 elever ved skolen, og med voksenopplæringen er tallet oppe i 1700.

Skolen har 280 ansatte.

BENJAMINPRISEN

- Prisen deles ut hvert år til en skole som arbeider godt mot rasisme og diskriminering.
- Prisen bærer navnet til Benjamin Hermansen, som ble drept på Holmlia i 2001. Drapet var rasistisk motivert.
- Kunnskaps- og integreringsminister Guri Melby (V) kom til Glemmen videregående skole for å dele ut prisen under en seremoni tirsdag 2. februar.
- Prisen er på 250 000 kroner.

tett på ungdommen, sier han.

Fra 2019 har elevene hatt en egen temadag. Der velger de tema selv og jobber aktivt uten at lærerne er til stede. I 2019 var temaet «Livsmestring og hverdagsrasisme». Dette skoleåret er temaet: «Trenger jeg å bry meg?», der de unge tar for seg rasisme og kjønnsidentitet/seksualitet.

EN HELT ANNEN HVERDAG Glemmen

er en kombinert skole i Fredrikstad, med både yrkesfag og studieforberedende utdanningsprogram. Det er daglig 1350 elever og 350 voksenopplæringskandidater innenfor portene.

En av dem er Davy Charles Stockhouse, som går vg2 kokk og servitør. Han har fått en helt annen hverdag etter at han begynte på videregående.

– Tidligere slet jeg med å få venner, og hvis jeg gjorde en liten feil i matte på ungdomsskolen, så lo alle. Jeg tok til meg alt folk sa, og hadde det ikke bra. Her ble jeg med en gang en del av fellesskapet. Nå tør jeg å ta det første skrittet for å bli kjent med andre, og jeg får bedre karakterer også, sier Davy Charles Stockhouse. Han er i dag aktiv i ressursgruppen «vennskap uten grenser.» Yrkesmålet har vært klart siden barneskolen. Han skal bli kokk.

– Davy er en av de blideste på hele ►

◀ Elevsenteret er åpent til klokken åtte om kvelden. Tuva Kristiansen er nyttsatt ungdomskonsulent, som gjerne spiller piano for Azad Achesso og Amin Harsho.

I tilknytning til elevsenteret er det et eget podkaststudio, som elevene også kan bruke til skoleoppgaver. En av dem som kan veilede, er Azad Achesso, og Amin Harsho har lyst til å lære.

skolen, skyter Christian Alsaker Henriksen inn. Han går vg2 medieproduksjon.

– Jeg fikk mye større stemme da jeg begynte på Glemmen, og når jeg er meg selv, er alle kule tilbake.

Guttene gleder seg over at de kan gå inn i kantina og sette seg med hvem som helst og bli godt mottatt.

NÆR KONTAKT MED ELEVENE Den lange koronaperioden har heller ikke vært enkel her ved skolen, og det har vært vanskelig å gjennomføre så mange aktiviteter som vanlig.

– Lærerne har vært der for oss hele tiden, og de har også vært opptatt av hvordan vi har det hjemme, sier Maya Lundberg, som går vg2 barne- og ungdomsarbeiderfag.

– Vi har dette skoleåret dessverre

ikke kunnet gjennomføre alle de språkaktivitetene vi ellers finner på, men vi gjør vårt beste innenfor smittevernglens begrensninger, sier rektor Pål André Ramberg.

Han var litt bekymret for svarene på elevundersøkelsen, etter det året som har gått, men fikk seg en gledelig overraskelse.

– Det er det beste resultatet vi har hatt siden jeg begynte her i 2014.

Trine Elisabeth Berger er en av lærerne med lang fartstid ved skolen, og en av mange som trives godt.

– Det er en kultur her for å ha nær kontakt med elevene, og jeg har som mål å møte blikket til alle i løpet av en time. Mangfoldet blant lærerne er også like stort som blant elevene, sier Trine Elisabeth Berger.

Amin Harsho kommer og slår seg

ned i en av de ledige stolene, som er plassert med koronakorrekt avstand.

– Hvilket utdanningsprogram går du på?

– Jeg kom ikke inn på elektrofag her, så jeg tar studiespesialisering på naboskolen. Men jeg er så mye innom at jeg nesten glemmer at jeg ikke går her, sier Amin Harsch og smiler. Han er også et kjent ansikt for de andre.

ÅPNE DØRER Det er ikke bare Amin som stikker innom. Skolen har et eget elevsenter i tilknytning til biblioteket, som byr på mange muligheter. Det er åpent for alle fram til klokka åtte om kvelden.

– Det er meningsløst å begrense senteret til bare Glemmen. Det skal være en arena for hele nabolaget; et sted der mange liker å være, sier Espen Gresvik

Schei, som er leder for skolemiljø- og kommunikasjon ved skolen. Han er bevisst på at tiltakene som arrangeres, ikke skal virke segregerende.

– Det er bedre å samle en del forskjellige folk og finne på noe sammen. Vi jobber aktivt for å motvirke alle ekskluderingsmekanismer, sier han. Espen får støtte av Azad Achesso, som også jobber i skolemiljøavdelingen. Han er kurder og flyktet sammen med broren sin fra Syria. Nå jobber begge ved skolen. Fra hjemlandet har Azad høyere utdanning innen business, administrasjon og samfunnsplanlegging, men finner seg godt til rette i ungdomsmiljøet.

– Elevsenteret fungerer som distriktets beste «onkel», sier Azad. For han er dette et begrep på en person som ikke er i familie, men som bryr seg ekstra om dem han er sammen med, på en positiv måte.

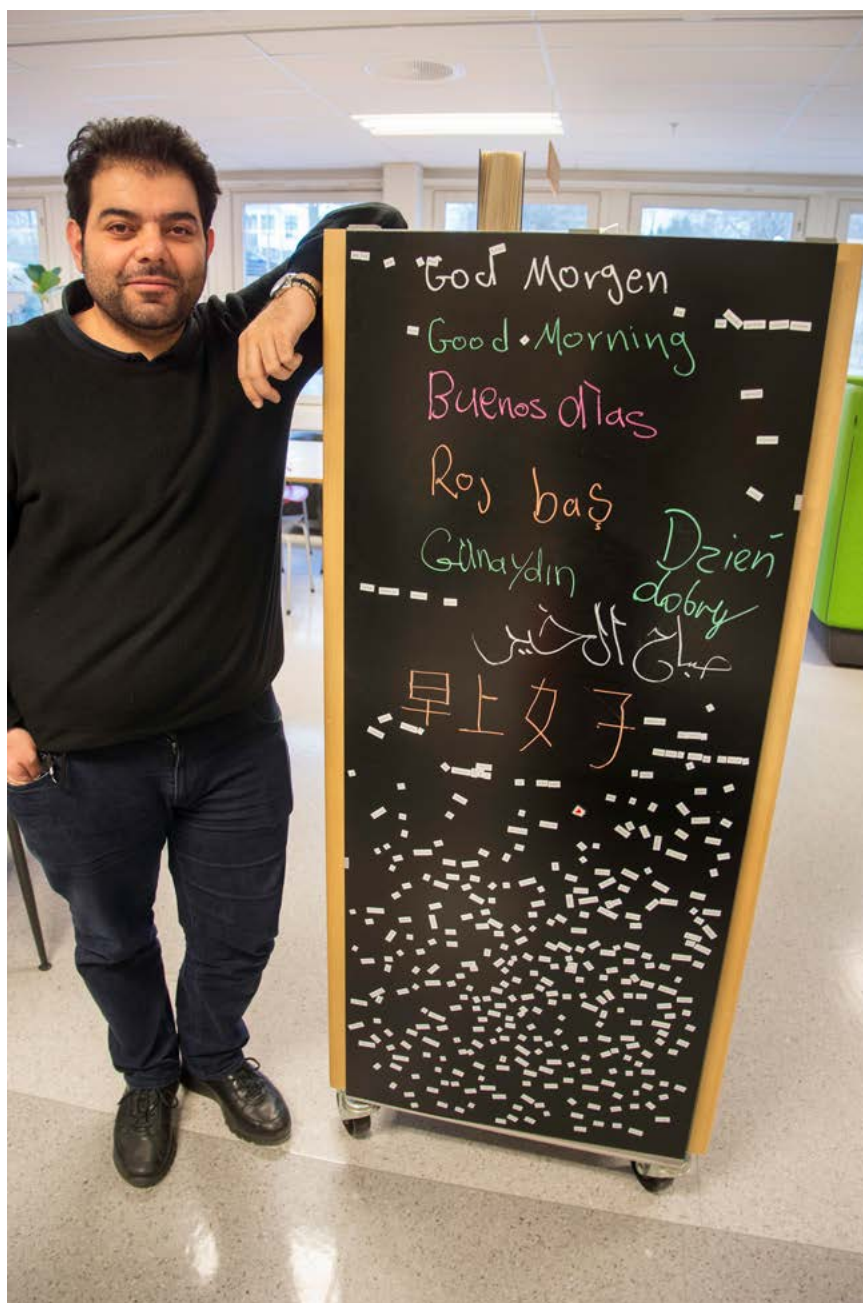
– Det er trygt å være her for alle.

Begge beskriver Glemmen som en ja-skole, og organisasjoner som Amnesty, Skeiv ungdom, Multikulturelt nettverk og Natur og ungdom kan bruke elevsenteret som klubbhus, når det blir mulig å samles igjen.

Skolen har også egen revy, der alle kan være med, og «kosegruppa» har utviklet seg til å bli en samlende gruppe for hele skolen. Resultatet er ikke det viktigste, men at mange har det fint under prosessen.

En makerspace med 3D-printer og annet utstyr tilhører elevsenteret. Mørkerom og musikkstudio er under planlegging, og vegg i vegg ligger et eget podkaststudio. Det kan elevene bruke til skoleoppgaver, og de bestemmer selv hva de vil lage. En del av dette er finansiert med midler fra Gjensidigestiftelsen og Sparabank 1-stiftelsen.

– I forbindelse med koronapandemien har jeg også intervjuet fastlegen på arabisk og delt intervjuet med befolkningen, så alle skal få korrekte opplysninger, sier Azad Achesso.

En plakett på flere språk hilser dem som kommer innom. Azad Achesso kan flere av dem.

Som om ikke dette er nok, finner du også Glemmen akropark som en del av det hele. Den er opprettet i samarbeid med ungdommen og Foreningen RÅ. Medlemsreglene er enkle: Du må være over 13 år og forplikte deg til å si hei til alle, samt sørge for å vaske etter deg.

MORO MED MAT – Vi har en tendens til å bli revet med, og når du samles rundt

mat og prat, blir du kjent på en annen måte, sier Espen Gresvik Schei.

Engasjementet har ført til utegrilling i skolegården og falafelfest nede ved fergeleiet i byen.

– I fjor hadde vi en kilo sjokolade og planla å lage brownies. Det endte med at oppskriften ble firedoblet, og vi laget nok til hele skolen, sier Davy Charles Stockhouse, og ler.

Flere og flere lærlinger permittteres

Verst for kokkelærlingene

OSLO 411 lærlinger er nå permittert, ifølge fersk statistikk fra Utdanningsdirektoratet. Dette rammer blant annet 15 prosent av landets kokke- og servitørlærlinger.

TEKST **WENCHE SCHJØNBERG**

Direktoratet har siden koronaen rammet Norge, hentet inn tall på hvor mange lærlinger som er permittert. På det meste var 4000 lærlinger permittert fra læreplassen sin. Dette var situasjonen i uke 18, i slutten av april i fjor. Siden sank antall permitterte lærlinger for hver måling.

I november i fjor var antallet permitterte lærlinger på sitt laveste, da var

bare 141 lærlinger permittert. Den siste målingen, som ble offentliggjort 21. januar, viser at antallet nå har økt med 270 etter bunnpunktet i november.

Fortsatt er det restaurant- og matfag som er hardest rammet. 15 prosent av lærlingene i denne bransjen er nå permittert. Spesielt er kokkefaget hardt rammet.

En stor andel av disse har sin lære-

plass i Oslo. Her er det nå rapportert inn 160 permitterte kokkelærlinger og 39 permitterte servitørlærlinger.

Også i Trøndelag, Viken, Møre og Romsdal og Rogaland er lærlingene i denne bransjen hardt rammet.

Andelen permitterte lærlinger i restaurant- og matfag ligger nå på 15 prosent.

I service- og samferdselsfagene er 0,7 prosent av lærlingene permittert, mens i design og håndverk er 0,6 prosent av lærlingene permitterte.

Totalt er 50 lærlinger sagt opp siden 1. mars som følge av pandemien.

ANNONSE

NÅ UT TIL 18.000 LESERE

YRKE kommer ut fire ganger i året og er det eneste fagbladet i Norge med fokus på yrkesopplæring, aktuelle og utdypende intervjuer, reportasjer og artikler fra bedrifter, skoler og andre opplæringsinstitusjoner.

Målgruppen er yrkesfaglærere, rådgivere, sosiallærere, opplæringskontorer, lærebedrifter og andre med interesse for yrkesopplæring.

Annonsefrist: 21. april

Utgivelse: 28. mai

Ta kontakt med Mona Jørgensrud, HS Media

Tlf. 62 94 10 32 Mobil 911 73 473

mj@hsmedia.no

Les mer her: utdanningsnytt.no/yrke

Nesten åtte av ti fikk læreplass

OSLO Tross koronapandemi fikk nesten åtte av ti som ønsket det, læreplass i fjor, ifølge statistikk fra Utdanningsdirektoratet.

TEKST WENCHE SCHJØNBERG

Til sammen var det nesten 28 800 som søkte læreplass i 2020. Av disse startet 76 prosent i lære. Det er 2 prosentpoeng lavere enn i 2019.

3 prosent av søkerne fikk en opplæringskontrakt og startet som lærekandidat.

RESTAURANT Nedgangen i nye lærekontrakter er størst i hotell- og restaurantbransjen, men alle opplæringsprogram har nedgang.

Fordelt på måneder er tallene disse:

I august startet 67,3 prosent av søkerne i lære. I oktober var dette antallet steget til 74,8, mens det i desember var 75,7 prosent av årets søkere som hadde fått en læreplass.

I 2019 var det 77,7 prosent av alle søkerne som hadde fått lærekontrakt ved årets utløp.

Det var aller flest søkere som fikk lærekontrakt i bygg- og anleggsteknikk, her fikk 84 prosent slik kontrakt.

FAGOPPLÆRING PÅ SKOLEN De krevende tidene gjenspeiler seg også i tallene som viser hvor mange det er som tar fagopplæring i skole.

I august var det 1,5 prosent av alle som ønsket læreplass, som da begynte på et tilbud i skolen. I oktober var dette tallet økt til 3,5 prosent av søkerne, mens det ved utgangen av året var 4,5 prosent av alle som ønsket læreplass, som hadde begynt på dette gjennom fagopplæring i skolen.

I 2019 var det tilsvarende 4,1 prosent av søkerne som endte på fagopplæring i skole.

ANNONSE

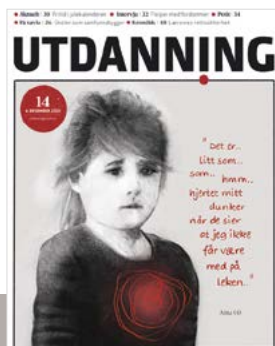

Som medlem eller studentmedlem i Utdanningsforbundet får du bladet Utdanning og et valgfritt tidsskrift

På **Min side** kan du enkelt bestille og endre dine abonnement.

Du finner **Min side** her: udf.no/min-side/mine-abonnement

Medlemsservice: medlem@udf.no eller telefon 24 14 20 00 (tastevalg 2).

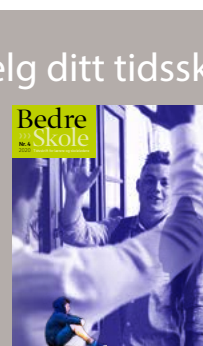
Bladet for hele utdanningsektoren.

Tidsskriftet for pedagogisk støttesystem.
Medlemspris: 150 kroner

Tidsskriftet for barnehagesektoren.

Tidsskriftet for skole og universitet/høyskole.

Tidsskriftet for yrkesopplæring.

Ikke medlem, men vil abonnere på bladene? Send e-post til abonnement@utdanningsnytt.no

Utmattelsen / svart skjerm

Morgenstund: Litt for langsomt dukker elevene opp på skjermen, en etter en. Påloggingen lyser. Flinke Frida har kameraet på. Det ryddige soverommet skimtes i bakgrunnen. Hun sitter, så vidt lærer kan se, like rett i ryggen som den gang i forhistorisk tid da klasserommet var den naturlige møteplassen. Litt annerledes med umulige Uno, som også har slått på webkameraet. Bak han kjeffer mor på det som trolig er en lillebror. Det smeller trådløst i ei dør helt inn på lærers hjemmekontor. Nå kikker humoristiske Harald inn i kameraet og beklager at han forsov seg, og sier det skal ikke gjenta seg, noe som alle veit er en hvit løgn. Harald blir da også parert med et «særlig» fra ironiske Iris, som ikke viser ansikt, noe hun har til felles med de åtte andre som har logget seg på.

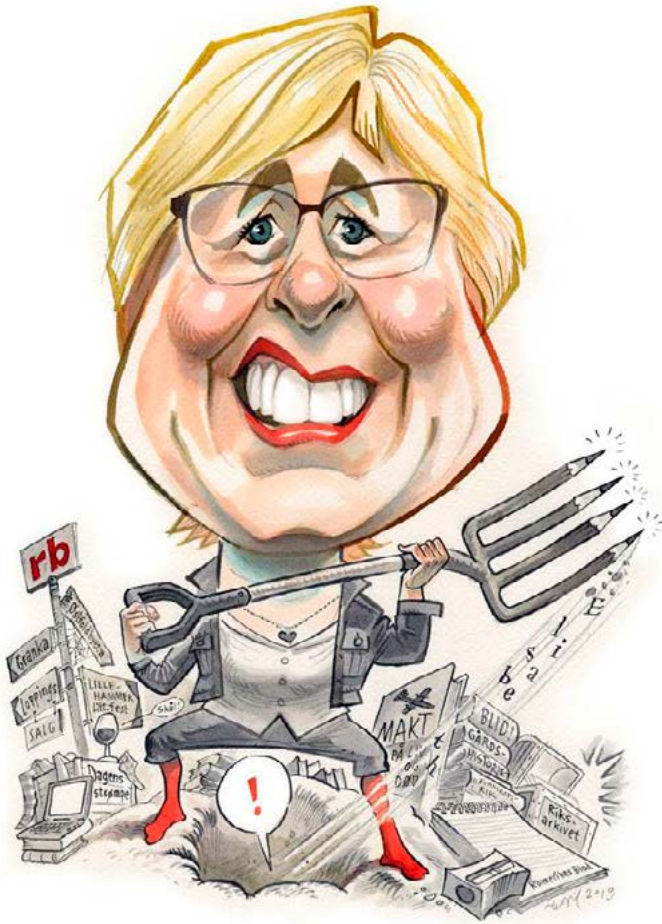
Man har kommet til at det er ugreit å be elevene ha webkameraet på, slik som en rektor i Drammen har krevd av elevene. Bilder kan misbrukes, stigma kan påføres. Huttetu for alt fælt som kan skje. Om det er teknologisk vankunne eller mangel på ressurser som har gjort at skolene ikke har servert en virtuell bakgrunn som er lik for alle, er ikke godt å si. Trolig dreier det seg om en kombinasjon. Undertegnede fikk tilfeldigvis rede på denne muligheten rett før jul, da en it-mann i borettslaget presenterte seg selv på Teams-styremøte i et hav av nisser. Nissene viste seg rett og slett å være «fake». I cyberspace er som kjent det meste mulig. Hvis man forundres over det, er tiden inne for å bestille time hos pensjonsrådgiver. Oops – cyberspace er kanskje et gammeldags ord? Nok om det.

Vi er inne i tredje semester med Fru Korona som sjefen over alle sjefer. Starten på året var blodrød. «Korona-dugnaden for digital undervisning» ble forlenget. Ingen normalitet i

skolehverdagen. Mange fikk ny runde med hjemmekontor, høyere mobilregning og diskusjoner med poden om hvem som trengte familiens datakraft best. Kostnadene løper på, uten adressat for refusjon av utgiftene. Entusiasmen over informasjonsteknologiens vidunderlige muligheter i krisetid har langsomt fått utmattelsen som ufrivillig følgesvenn. For hvordan beholder læreren kontakt med elever som krever å få slå av kameraet på pc-en? Hvordan fange opp signalene på obs-elevene, de som trenger noe mer en reinspikka undervisning? De som oftere er å treffe i yrkesfag enn de mer teoretiske retningene, og som gjør det ekstra meningsfullt å være yrkesfaglærer. Og hvordan i huleste skaffe praksis- og læringsplasser på arbeidsplasser som er satt ut av spill på grunn av koronarestriksjoner?

Hele skoleverket rapporterer om økende tall på sykmeldinger. Annenhver lærer vurderer karriereskifte. I yrkesfagene er restriksjonene mer krevende enn noe annet sted i utdanningsløpene. I lengden er dette på kollisjonskurs med lærernes ryggmargsrefleks, nemlig å gi best mulig undervisning og få flest mulig elever gjennom opplæringa, klare til å delta i arbeidslivet. At det ligger en erkjennelse om at undervisningen ikke kan bli fullt ut som den skal være, er en mager trøst for de fleste som har valgt seg læreryrket. Det er alt annet enn hyggelige nyheter at sosionomene nå bekymrer seg for høyere konfliktnivå i familiene og økt behov for barnevernets tjenester.

Når vi om noen måneder kan betrakte nasjonen som massevaksinert, vil det komme en tid for tall og analyser av nytteverdien og kostnadene ved det enkelte tiltak. I skolesammenheng vil vi se hvor langt eller kort vi kom med redusert tid på skolen, web-undervisning og lavere tilgang

Illustrasjon: Egil Nyhus.

på praksismuligheter. Kanskje gikk det bedre enn vi trodde? Kanskje har annerledes-tida vært bra for noe og noen? Men ikke for alle. Der ligger problemet.

Koronarevisjonen vil først og fremst handle om å identifisere tap og gjøre mottiltak. Om 13 årskull kommer ut av korona-krisa med et underskudd på læringsutbyttet, vil det forplante seg framover og påføre både enkeltindividet og samfunnet nye kostnader. Flinke elever som Frida vil alltid klare seg, men om humoristiske Harald fortsetter å forsove seg, vil han få trøbbel med å ta igjen det han har tapt i koronaens tid.

Norge har høy yrkesdeltakelse. Særlig kvinners deltagelse i arbeidslivet sender Norge opp mot toppen av sysselsettingsstatistikken i verden. Innvandrere i Norge har også høy grad av yrkesdeltakelse. Å falle utenfor arbeidslivet har store omkostninger for selvbilde og for mulighetene til å realisere seg selv.

Statistisk sentralbyrå har oppgaven med å tittle i krystallkula for Moder Norge. Frida og Haralds grader av suksess, sammen med resten av hurven, slår inn i den norske hverdagen. Hver yrkesfagelev er verdifull for samfunnet – ifølge SSBs siste spådommer om arbeidsmarked og sysselsetting fram til 2035 øker gapet mellom behov for arbeidskraft og tilgangen på kompetanse. Tendensen i tallene, som ble lagt fram på tampen av fjoråret, har for så vidt vært kjent en stund. Problemet er at gapet mellom behov og tilgang øker raskere enn man før har sett. Bokormer med «mastersyken» bør forberede seg på en devaluering av kompetansen de bruker årevis på å skaffe seg – og mange vil måtte finne seg arbeid utenfor det hovedfeltet de utdanner seg til. Det vil også kunne presse lønnsnivået nedover. Annerledes da, å ha valgt seg inn i de yrkesfagene som er høyt etterspurt. Det lyder kanskje svulstig, men det er et faktum: Moder Norge trenger at flest mulig kommer gjennom utdanninga på normert tid. Nå må Erna & co. logge seg på med kamera og gjøre tiltak for å hanke inn igjen utslitte lærere som nages av tvil om yrkesvalget.

Det er ikke fondsmeklerne som er hovedpulsåra for framtidens velferd. Det er lærerne, det!

Erfaringer fra lærerspesialistutdanning i yrkesfag

AV **ELIN BØ MORUD**, førstelektor Institutt for lærerutdanning, NTNU

KLARA ROKKONES, førstelektor Institutt for lærerutdanning, NTNU

MARIANN TVETENE, universitetslektor Institutt for yrkesfaglærerutdanning, OsloMet

MARIT ENGUM HANSEN, førstelektor Institutt for yrkesfaglærerutdanning, OsloMet

En helt ny videreutdanning for yrkesfaglærere startet opp i Norge i 2018. Yrkesfaglærerutdanningene ved NTNU og OsloMet utviklet da lærerspesialistutdanninger i yrkesfag, på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. NTNU tilbyr studiet for yrkesfaglærere i bygg- og anleggsteknikk (BA), mens OsloMet har tilbud for lærere i helse- og oppvekstfag (HO). Utdanningene er på masternivå og er et 2-årig deltidsstudium som skal kvalifisere yrkesfaglærere til å fylle funksjonen som lærerspesialist innenfor sitt fagområde. Hensikten med utdanningene er å gi både yrkesfaglig og yrkesdidaktisk fordypning, samtidig som studentene skal få kompetanse i skoleutvikling på fagets premisser. Utdanningene ble omtalt i en fagartikkel i Yrke nr. 4/19.

Bakgrunnen for ordningen er å finne i strategien *Lærerløftet – På lag for kunnskapsskolen* (Kunnskapsdepartementet, 2014). Her slås det fast at «Flere faglige karriereveier i skolen kan gi dyktige lærere nye muligheter til profesjonell videreutvikling og bidra til å gjøre skolen til en mer attraktiv arbeidsplass.» Strategi for *Yrkesfaglærerløftet* (2015) følger opp yrkesfaglærernes muligheter for kompetanseheving.

I arbeidet med utvikling av studiene ble det tatt utgangspunkt i kunnskap om skoleutvikling på fagets premisser (Utdanningsdirektoratet, 2007) og blant annet det kunnskapsgrunnlaget vi hadde om skoleutvikling fra Ungdomstrinn i utvikling. Kompetanse om voksnes læring (Postholm, 2012) og erfaringer med utvikling av videreutdanningstilbud

i Yrkesfaglærerløftet (2015) har også vært viktig for oss i utviklingen av lærerspesialistutdanningene i BA og HO.

NTNU og OsloMet har et nært samarbeid om utdanningene, helt fra søkeprosessen og gjennom hele planleggingen og gjennomføringen av studiene. Som et ledd i dette samarbeidet har vi nylig gjennomført en spørreundersøkelse blant studentene på det første kullet på våre to utdanninger, noe som gir oss et felles grunnlag for å videreutvikle tilbudene. Vi ønsket å få kunnskap om hvordan studentene, etter avsluttet studium, vurderer innholdet og organiseringen av lærerspesialistutdanningene. I tillegg ønsket vi å få innsikt i deres erfaringer med FoU-arbeidet, om de har fått en ny rolle som lærerspesialist, og om de har fortsatt på et masterstudium. Vi vil i denne artikkelen presentere resultater fra undersøkelsen og gi noen refleksjoner om hvordan studiet kan bidra til kompetanseutvikling i skolen.

FAGLIG INNHOLD I STUDIENE De profesjonsfaglige emnene vektlegger yrkesdidaktiske tema som undervisningsplanlegging, utvikling av egen og skolens undervisning, læringsarbeid, veiledning, vurdering, digitale verktøy, erfaringsutveksling mellom kolleger og mellom studentene samt integrering av yrkesfaglige og profesjonsfaglige emner for å oppnå helhet og sammenheng. Dette innebærer et tett samarbeid mellom emneansvarlige for de ulike emnene/temaene som er vektlagt. I de fleste emnene er FoU-arbeid vektlagt, med utprøving av nye læringsformer i egen praksis. Læringsarbeidet analyseres, drøftes, evalueres og dokumenteres, i tillegg til at det presenteres for medstudenter og kollegaer på egen arbeidsplass. Erfaringene fra de ulike FoU-arbeidene vil være nyttige for den enkelte student, som etter endt utdanning skal bidra med sin utvidede faglige og yrkesdidaktiske kompetanse for elever og kollegaer som lærerspesialist.

Innhold i studiene er presentert i tabellene nedenfor. *Tabell 1* viser faglig innhold med navn på de ulike emnene, mens *tabell 2* viser det pedagogiske og yrkesdidaktisk innhold som vektlegges og er gjennomgående i begge utdanningene.

Tabell 1. Faglig innhold i utdanningene

Bygg- og anleggsteknikk (BA)	Emne 1 Konstruksjonsforståelse	Emne 2 Utviklingstrender i byggebransjen	Emne 3 Rehabilitering og fornying	Emne 4 Grønt skifte i bygget miljø	Emne 5 Opplæring og undervisning i bygg- og anleggsteknikk	Emne 6 Forsknings- og utviklingsarbeid i bygg- og anleggsteknikk
Helse- og oppvekstfag (HO)	Emne 1 Yrkesdidaktikk og tilpasset opplæring til elevenes ulike yrkes- og utdanningsplaner	Emne 2 Innovasjonsprosesser og læringsledelse	Emne 3 Spesialisering i organisasjonslæring	Emne 4 Kvalitetsutvikling gjennom veiledning, vurdering og dokumentasjonsarbeid	Emne 5 Yrkesfaglig fordypning, psykologi og utvikling i HO-yrker	

Tabell 2. Pedagogiske og yrkesdidaktisk innhold i begge utdanningene

Utvikling av undervisningspraksis	Veiledning og vurdering	Aksjonsforskning og FoU-arbeid	Innovasjon og entreprenørskap, entreprenøriell læring	Styrke det kollektive profesjonsfelleskapet og utvikle skolen som en lærende organisasjon
-----------------------------------	-------------------------	--------------------------------	---	---

METODE FOR DATAINNSAMLING Vi har utformet en spørreundersøkelse for å få innsikt i studentenes erfaringer fra lærerspesialistutdanningene. I tillegg har vi samlet data om studentenes bakgrunn som lærer, hvorvidt de har fått endringer i sin lærerstilling som følge av utdanningen, og om de fortsetter på en masterutdanning. I undersøkelsen bes også studentene om å ta stilling til påstander om studiet. Påstandene handler om relevansen av innholdet i lærerspesialistutdanningene og i hvilken grad det dekker deres yrkesdidaktiske og faglige kompetansebehov. De ble også spurt om gjennomføring av FoU-arbeid og i hvilken grad innhold og arbeidskrav i studiet bidro til utvikling av egen undervisning og avdelingens/skolens undervisning.

Svarkategoriene går fra 1 til 5, hvor 1 er i svært liten grad og 5 er i svært stor grad.

FUNN FRA SPØRREUNDERSØKELSEN Våren 2020 fullførte 36 studenter sin lærerspesialistutdanning i yrkesfag, hvorav 15 i bygg- og anleggsteknikk og 21 i helse- og oppvekstfag. 27 av disse besvarte spørreundersøkelsen, noe som gir en svarprosent på 75.

48 % av studentene har arbeidet mer enn 13 år som lærer, og 52 % har jobbet ved én skole i hele sin karriere. Halvparten har funksjon som lærerspesialist ved egen skole. Fire av studentene hadde funksjonen før de startet studiet, åtte fikk den underveis og to fikk den etter avsluttet studium. 42 % av studentene har fortsatt på en mastergrad etter lærerspesialistutdanningen, de fleste på NTNU og OsloMet.

Vi starter med en presentasjon av studentenes åpne kommentarer der vi stilte spørsmål om de hadde noen tilbakemeldinger om lærerspesialistutdanningen som de vil formidle og utdype. Deretter vil vi gå inn på enkelte av spørsmålene om det faglige innholdet og gjennomføring av FoU-arbeidet.

HELHETSINNTRYKK Undersøkelsen i sin helhet viser at studentene i stor grad er veldig fornøyde med studiet, spesielt faglig innhold og organisering. Studentene beskriver:

«Jeg ser tilbake på studiet som en særdeles hyggelig tid med mye moro og hard jobbing. Både veilederne på studiet og de andre studentene motiverte meg i studiearbeidet.»

«Et veldig bra studie – har fått nye kontakter ved andre skoler i landet. Har fått faglig påfyll. Har hatt stort utbytte av ulike prosjekter vi har jobbet med, spesielt i forbindelse med hjemmeskolen.»

Studentene kommenterer at de har økt sin kompetanse og fått faglig påfyll, og de beskriver at de har fått mere breddekompetanse gjennom studiet. I tillegg ser vi at flere fremhever nettverksbygging med hverandre og mellom skoler som sentralt i studiet. De kommenterer også at de gjerne kunne fått enda mere veiledning, samt at det er viktig at alle forelesere er godt forberedt på gruppen voksne studenter med lang fartstid de møter. Siste studentkommentar dekker flere utsagn som beskriver det samme om studiet i sin helhet:

«Tidkrevende ift. arbeidskrav, samtidig er nok dette veldig individuelt. Fantastiske lærere og medstudenter har kun bidratt at dette er to år som aldri vil glemmes.»

Et fåtall av studentene trekker fram at de gjerne skulle hatt enda mer veiledning og tilbakemelding på arbeidskrav, men de kommenterer ikke at dette har hatt betydning for det totale læringsutbyttet.

FAGLIG INNHOLD I STUDIET Studiene legger stor vekt på både fordypning i eget utdanningsprogram og lærerspesialistfunksjonen, samt erfaringsutveksling, noe som framkommer av studienes læringsutbytter. Vi ser at 85 % av studentene sier de i stor grad eller svært stor grad har utviklet sin yrkesdidaktiske kompetanse og sin kompetanse i yrkesdifferensiering. På spørsmålet om studiet har gitt relevant breddekompetanse, svarer 93 % av studentene i svært stor grad og i stor grad. Studentene svarer litt mer nyansert på i hvilken grad de har fått videreutviklet sin digitale kompetanse gjennom studiet.

Vi stilte også spørsmål om studentenes erfaringer med mulighet for deltakelse og samarbeid med kollegaer og ledelse om innovasjons- og skoleutviklingsarbeid (tabell 5 og 6). Studentene viser nyanser i sine svar og bekrefter i de åpne kommentarene at endringsarbeid tar tid. Det signaliserer at de er aktive deltakere i skolens endrings- og utviklingsarbeid.

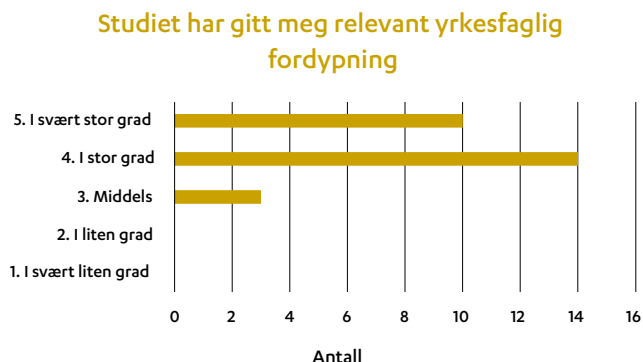
Tabellene under viser et utvalg av spørsmål studentene vurderte innenfor fem svarkategorier. Resultatene gir et bredere bilde av deres tilbakemelding på noen sentrale punkt i våre lærerspesialistutdanninger. Her vises antall studenter per svarkategori.

Tabell 3. Utvikling av undervisning

Faglig innhold og vektlegging av ulike tema er presentert i tabell 1 og 2. Tabellene viser hvordan yrkesfaglige og yrkesdidaktiske tema er tilrettelagt og integrert for å ivareta helhet og sammenheng i studiet. På spørsmål om de erfarte innholdet i studiet som relevant for utvikling av undervisning ved egen avdeling/skole, ser vi at de aller fleste svarer *i svært stor grad* og *i stor grad*.

Tabell 4. Relevant yrkesfaglig fordypning

Som vi ser, er samtlige studenter fornøyd med den yrkesfaglige fordypningen de har fått gjennom studiet. Dette underbygges av de åpne kommentarene, hvor flere studenter kommenterer at det faglige innholdet i studiet er relevant for dem. En student sier det slik:

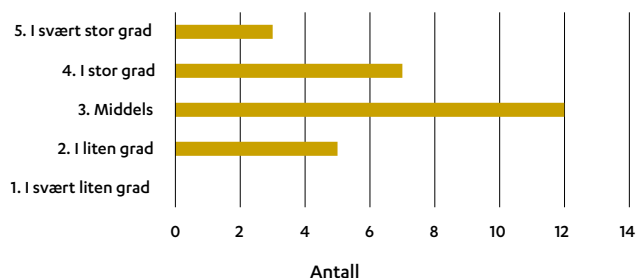
«Jeg har anbefalt lærerspesialistutdanningen til flere. Studiet er meget bra, både når det gjelder innhold og relevans.»

Tabell 5 og 6 viser studentenes erfaringer med bidrag til skoleutvikling og i hvilken grad de opplever et samarbeid med skolens/avdelingens ledelse. Som beskrevet tidligere vektlegger studiene fokus på FoU, og studentene får gjennom dette videreutviklet sin kompetanse i å planlegge, gjennomføre,

vurdere og dokumentere faglig utviklingsarbeid i egen praksis. Samarbeid med elever, kollegaer og skolens ledelse står sentralt i dette arbeidet. Gjennom studiene skal studentene også få styrket sin yrkeskunnskap og yrkesdidaktisk kompetanse i helse- og oppvekstfag og bygg- og anleggsteknikk, noe som forsterkes gjennom FoU-arbeidet.

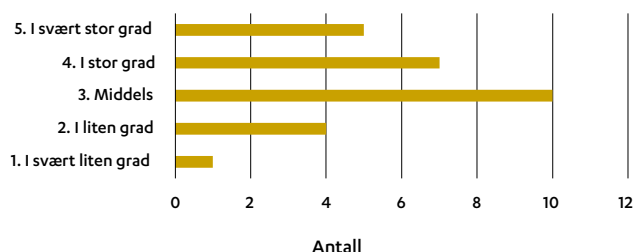
Tabell 5. FoU-arbeid og skoleutvikling

FoU-arbeid har bidratt til skoleutvikling ved egen skole

Tabell 6. FoU-arbeid og samarbeid med skolens/avdelingens ledelse

FoU-arbeid har bidratt til samarbeid med skolens/avdelingens ledelse

Det er positivt at 66 % av studentene opplever at de får god støtte fra kollegaer og ledelse ved egen skole i gjennomføringen av lærerspesialistutdanningen. Dette bekreftes også ved hva de uttrykker:

«Sitter bare igjen med positive tilbakemeldinger fra kollegaer og ledelse underveis og i etterkant. Utdanningen har nå gitt meg mulighet til mer ansvar på egen skole og videre kompetanseheving.»

«Har fått god støtte av ledelse og kollegaer, både til praktisk gjennomføring og ulike arbeidskrav.»

Men hele 34 % er altså ikke fornøyd med den støtten de får. Her varierer det fra liten støtte til likegyldighet. Noen studenter uttrykker det slik:

«Fra egne kollegaer ja. Fra skolens ledelse i liten grad.»
«Noen er interessert. Andre kjører sitt eget løp.»

OPPSUMMERENDE REFLEKSJONER Studentene på det første kullet med lærerspesialistutdanning i BA og HO er tydelige i sin tilbakemelding om at studiene er relevante og gir faglig fordypning innen eget utdanningsprogram. Vi ser også at studiene bidrar til skoleutvikling ved egen arbeidsplass. Gjennom dette legger studiene et godt grunnlag for videreutvikling og styrking av det kollektive profesjonsfellesskapet på den enkelte skole. Lærerspesialistutdanningene er på masternivå, noe som gir mulighet for ytterligere kompetanseheving i form av masterstudier. Både NTNU og OsloMet tilbyr relevante masterutdanninger der det kan gis helt eller delvis fritak for emner på bakgrunn av gjennomført lærerspesialistutdanning. Vi ser at denne muligheten tas godt imot av studentene.

Tidligere forskning viser imidlertid at dersom skolens praksis skal utvikles, må både kollegaer og ledere samarbeide om utviklingsarbeidet (Postholm, 2017). Merok Paulsen (2019) sin forskning påpeker et betydelig kompetansebehov for mellomledere/avdelingsledere i skolen. Han refererer til undersøkelser som viser at avdelingsledere føler de mangler kunnskap og kompetanse som er helt nødvendig for at de skal fungere som profesjonsfaglige ledere og ivareta arbeidsoppgaver knyttet til skolens utviklingsarbeid. Ut fra denne forskningen kan vi anta at en økt bevissthet hos rektorer og avdelingsledere om lærerspesialistenes rolle og ansvar som aktører og pådrivere i skoleutvikling vil kunne styrke det pedagogiske arbeidet ved skolen. Vi ser i vår undersøkelse at noen videregående skoler har et potensial for å legge bedre til rette for at studentenes kompetanse skal bidra til å utvikle skolen best mulig.

Ledelsens støtte og tilrettelegging er også nødvendig for at yrkesfaglærere skal kunne gjennomføre lærerspesialistutdanningen og bli en ressurs for ledere og kollegiet.

Lærerspesialistutdanningens vektlegging av yrkesfaglig og yrkesdidaktisk fordypning bidrar til kompetanseutvikling som kommer både den enkelte yrkesfaglærer, elever, kollegaer og ledere til nytte. Lærerspesialisten vil også kunne være en pådriver for skolens utviklingsarbeid og skape møtearenaer som fremmer innovasjonsspredning i kollegiet.

Vår undersøkelse viser at det er relativt få som har en funksjon som lærerspesialist i yrkesfag. Vi erfarer også at funksjonen fortsatt er uklar, både med hensyn til innhold og plassering i organisasjonen. Vi utfordrer derfor skoleeiere, skoleledere og fagorganisasjonene til å legge til rette for at lærerspesialister får en tydelig og sentral rolle som faglig og pedagogisk utvikler ved den enkelte skole.

I dag tilbys det lærerspesialistutdanning i yrkesfag innen to utdanningsprogram. På bakgrunn av resultatene i vår undersøkelse og behovet for fortsatt skole- og kompetanseutvikling i videregående skole mener vi at det bør utvikles lærerspesialistutdanning for flere yrkesfaglige utdanningsprogram.

REFERANSER

- Kunnskapsdepartementet (2014). *Lærerløftet - På lag for kunnskapsskolen*. Strategidokument. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: [kd_strategiskole_web.pdf](#) (regjeringen.no).
- Kunnskapsdepartementet (2015). *Yrkesfaglærerløftet - for fremtidens fagarbeidere*. Strategi. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: [kd_yrkesfaglærerløftet_web_01.10.pdf](#) (regjeringen.no).
- Merok Paulsen, J. (2019). *Strategisk skoleledelse*. Bergen: Fagbokforlaget
- Morud, E.B., Rokkones, K., Tvetene, M. & Hansen, M.E. (2019). *Egen utdanning for yrkesfaglærere som vil bli lærerspesialister*. Yrke, nr. 4. 2019. Hentet fra: [Yrke42019.pdf](#) (utdanningsnytt.no)
- NTNU, Institutt for lærerutdanning (2018). *Studieplan for lærerspesialistutdanning bygg- og anleggsteknikk*. Lærerspesialist i bygg- og anleggsteknikk - Videreutdanning for yrkesfaglærere - NTNU hentet 5. januar 2021.
- OsloMet, Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier (2018). *Programplan for lærerspesialistutdanning i helse- og oppvekstfag*.
- Postholm, M.B. & Rokkones, K. (2012). Læreres profesjonelle utvikling: Videreutdanning RM og TIP. I M.B. Postholm (red.), *Læreres læring og ledelse av profesjonsutvikling* (s. 99–119). Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Postholm (2017). Læreres opplevelse av videreutdanningens betydning for læring og praksisutøvelse i skolen. I M.B. Postholm (red.), *Kunnskap for en bedre skole. Etter- og videreutdanning som strategi* (s. 85–104). Bergen: Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet (2007). Overordnet del av læreplan. *Profesjonsfellesskap og skoleutvikling*. 3.5 Profesjonsfellesskap og skoleutvikling (udir.no) hentet 5. januar 2021.

Forbundskommmentaren

AV **STEFFEN HANDAL**

Leder i Utdanningsforbundet

FLEKSIBILITET

Det vanligst betydningen av fleksibilitet er smidighet eller tilpasningsdyktighet. Det oppfattes i de aller fleste sammenhenger som positivt. Slike uttrykk står derfor i fare for å bli fanget opp og brukt retorisk og i politisk sammenheng, selv om betydningen da ofte kan innebære at man dekker over et forhold som har både positive og negative sider.

Et eksempel er når en arbeidsgiver ønsker seg at arbeidskraften skal være fleksibel. Det kan for eksempel bety at arbeidskraften har brei kompetanse som kan brukes til mange ulike oppgaver, eller som er villig til å lære seg nye arbeidsoperasjoner. Men det kan også bety at arbeiderne skal være tilgjengelig på de tidspunkt det er lønnsomt og bra for arbeidsgiveren, men at arbeidsgiveren ikke ønsker å ha noe ansvar for arbeidstakerne i perioder med lavere behov for arbeidskraft.

I yrkesfagene brukes begrepet fleksibilitet i mange ulike sammenhenger. Det er for eksempel et bredt ønske om at yrkesfagene skal kunne tilpasse seg nye arbeidsmåter og ny teknologi kontinuerlig. Det samme gjelder for ønsket om at yrkesfagene og yrkesfagelevne skal tilpasse seg lokalt arbeidsliv og de læreplassene som er tilgjengelig til enhver tid. Men samtidig vet vi at det kan være til dels sterk uenighet om hvorvidt det å tilpasse seg lokalt arbeidsliv og tilgjengelige læreplasser, er det samme som å tilpasse seg arbeidslivets behov på noe lengre sikt.

En form for fleksibilitet som Trøndelag fylkeskommune ønsker å prøve ut i en pilot, er omtalt som Bedriftsnært yrkesfag. Det handler om å overlate all opplæring i programfagene til lærebedriftene, mens skolens ansvar skal begrenses til fellesfagene, altså et alternativ til 2+2-modellen. Hovedbegrunnelsen for modellen skal være at man ved en slik modell kan tilby flere programområder og fag, selv når søkningen til disse er for liten til å opprette ordinære klasser. Dermed kan

man også tilpasse tilbudet til tilgjengelige læreplasser i et lokalsamfunn. Det høres i utgangspunktet ut som et høyverdig formål og et typisk eksempel på fleksibilitet. Men også i dette tilfellet er det grunn til å vurdere nærmere om fleksibiliteten som framstilles i denne ordningen, har ulemper.

Vi vet at organisering av opplæring i de aller fleste sammenhenger har et økonomisk perspektiv. En av de viktigste årsakene til at bare et forholdsvis lite utvalg av programområder i yrkesfag tilbys, er at fylkeskommunene setter strenge krav til økonomisk rasjonalitet. På godt norsk betyr det at man bare setter i gang klasser som er fulle; og ofte er de vel så det. Slike krav fører i realiteten til lavere kvalitet på opplæringstilbudet, både ved at det ikke tilbys opplæring som arbeidslivet kan ha bruk for, og ved at elevene må begynne opplæringen i veldig store klasser, noe som øker faren for frafall.

Når opplæringen i programfagene på vg1 og/eller vg2 overtas av bedrifter, vil det i de fleste tilfeller føre til at de som skal undervise, mangler viktige deler av kompetansen som kvalifiserte lærere har. Dermed kan det fungere som signal fra de fylkeskommunale utdanningsmyndighetene om at lærerkompetanse i yrkesfagene ikke er så viktig. I tillegg kan det utarme eller fjerne grunnlaget for opplæring i skole innenfor flere av yrkesfagene.

Den kanskje viktigste innvendingen mot ordningen er likevel at den vil svekke de allmenndannende målene ved utdanningen, altså forrykke balansen mellom opplæringens allmenndannende og instrumentelle mål. Den siste tidens politiske utvikling, ikke bare i USA, men i mange andre land, viser hvor viktig det er at vi utdanner samfunnsborgere som ikke blir et lett bytte for konspirasjonsteorier og ekstremistiske synspunkter. Og for å sitere den canadiske professoren Joel Westheimer, som arbeider i Ottawa: Desinformasjonsvirus truer demokratiet, og utdanning er medisinen.

- NHO, det er på tide å si unnskyld til Norges barn og unge!

DEBATTARTIKKEL AV

JON EIRIK DARRE, adjunkt m/
tilleggsutdanning | Automatisering
jon.eirik.darre@gmail.com

NHO og resten av de involverte partene som påvirket at innreiseforbudet ble innført for seint og at rutinene for smittebegrensning var for dårlige, burde nå si unnskyld til Norges barn og unge. Det er det vi oppdrar våre barn og unge til å gjøre når de har gjort noe galt som burde rettes opp igjen. I rollen som far og lærer mener jeg at beslutningstakere og beslutningspåvirkere deltagende i denne prosessen, bør reflektere tyngre over konsekvensene som dette har medført for Norges fremtid. Lobbyvirksomhetens påvirkning på den forsinkede beslutningen om innreiseforbud som ble tatt, må ses i lys av dette. Den pågående ansvarsfraskrivelsen er dessverre påfallende, og det er nå på høy tid å innrømme at dere ikke var raske nok, og tydeligvis heller ikke har hatt gode nok rutiner hos bedriftene, for å begrense smitte. Konklusjonen her i Bergen og flere andre steder i landet er utbrudd av mutasjoner.

Norge har håndtert utbruddet av covid19 med både tydelig lederskap og tilhørende god tillitsbasert oppfølging og disiplin fra det norske folk i form av den nasjonale dugnaden. Dugnaden som det norske samfunnet har stilt opp på i en krevende tid, virker dessverre ikke til å gjelde når det kommer til prioriterin-

gen av utenlandsk arbeidskraft. NHOs bekymring vedrørende konkurser og manglende støtteordninger for norske bedrifter, stiller jeg meg undrende til i lys av det politiske spillet som har pågått på høyt nivå siden pandemiens utbrudd. Alt dette for å sikre innslipp av utenlandsk arbeidskraft med det helt åpenbare medfølgende fundamentet for importsmitte. En dobbeltmoral i utakt med dugnadsånden som det manes til med velformulerte og tydelige ord fra statsrådene. Hvorfor har ikke NHO gjort mer tidligere for at ikke det norske samfunnet skal være så avhengig av utenlandsk arbeidskraft? Konsekvensene er nå tydelige og dramatiske med store kostnader. De pliktoppfyllende barn og unge som igjen må ofre av sin oppvekst, for å begrense smitte som blir importert som en del av lobbyvirksomhetens ringvirkninger på uskyldige.

Som far må jeg nok en gang forklare for min datter at hun ikke kan gjøre sosiale aktiviteter med andre barn og må holde seg i sin lille kohort på barne-skolen. Som lærer på yrkesfag må mine kollegaer og jeg nok en gang konstatere at nye nedstengninger går ut over mulighetene for arbeidspraksis i bedrift for dyktige og motiverte elever. Dessverre så mister mange av yrkesfagelevne igjen tilgang til sin praktiske læringsarena og blir nok en gang tvunget over på den digitale læringsarenaen. På rødt nivå har vi måtte drifte skolen med halve klasser grunnet altfor lite areal og trange

klasserom. Våre ungdommers muligheter for virkelighetsnær arbeidspraksis i tillegg til god yrkesopplæring på habile læringsarenaer, er en del av bærebjelkene for fremtiden i Norge. En fremtid som dessverre allerede er begrenset av økonomer med sine arealmodeller som de ikke trenger å forankre i læreplaner eller ønsker å drøfte. Et trepartssamarbeid i den norske modellen, uten nok parter og manglende samarbeid. Alt dette, i tillegg til at beslutninger nok en gang tas på et overordnet nivå som går utover barn og unges oppvekst, muligheter og fremtid. De åpenbare konsekvensene er store, men i tillegg til dette kommer de skjulte konsekvensene som vi ikke ser før i ettertid.

Pandemien belyser svakhetene konstruert av en feilslått politikk og budsjettkutt av yrkesfagene som Norge bør ta lærdom av og gjøre noe med. Sammenslåinger på både fylkes- og skolenivå med intensjon om å spare penger, men som i praksis ender med kutt i skolebudsjettene. Det er en selvfølgelighet at norske bedrifter må være konkurransedyktige, men dette kan også gjøres i form av fag- og yrkesutdanningen i Norge med høyt kompetente fagarbeidere i samhandling, og et fokus på automatisering. Stolte håndverkstradisjoner innenfor bygg og andre håndverksfag har i årevis vært opptatt av konkurranseutsettelse med så lav kost som mulig. Yrkesfagernes år føles dessverre som et blaff i en politisk

Ikke minst

AV **PETER MARKOVSKI**

kommunikasjonsdirektør i NHO

vind, uavhengig om den kommer fra høyre eller venstre. Skolene står i tillegg til den pågående smittesituasjonen midt i en fagfornyelse, men tør politikere og beslutningstakere å virkelig satse når det gjelder? Det virker ikke slik foreløpig.

I nyhetene hører man om permitterte arbeidstakere som får mer penger fra NAV hvis de ikke jobber, og fortsetter å være permitterte istedenfor å faktisk kunne bidra. Norges veiskille kunne ikke vært tydeligere i lys av alt dette. Hvor i alle dager er det Norges fremtid er på vei? Hvorfor hører vi ikke mer om konkrete ordninger med omskoleringstiltak av arbeidsløse og permitterte, med hensikt om økt sysselsetting for å sikre norsk kompetanse og arbeidskraft?

Det er avslutningsvis betimelig å reflektere over hvilken kapital som veier tyngst for NHO og andre beslutningspåvirkere og beslutningstakere. Den kortsiktige kapitalen i form av penger og lave kostnader går nå på bekostning av barn og unge som er Norges langsiktige og viktigste kapital. Det er barn og unge som er fremtidens ressurser og verdiskaping. Beregninger bør nå gjøres over hvor mye manglende norsk arbeidskraft innenfor yrkesfag har kostet samfunnet med nedstengninger som følge av importert smitte. Er virkelig den kortsiktige kapitalen, EØS-avtalen og EU-direktivene verdt det?

Det er ikke minst for barn og unges skyld vi har stått på i dette korona-året vi har bak oss, for at det skal være flest mulig jobber å gå tilbake til når pandemien mister grepet. For at det som i utgangspunktet var sunne bedrifter, med faste stillinger som det normale, men også med lærlingplasser, studentstillinger eller tilkallingsvikarer, skal være der når korona-styret er over. For at flest mulig av de over 72 000 av dagens permitterte arbeidstakere – forhåpentlig så snart som mulig – kan gå tilbake til jobbene sine, til hotellet, restauranten, kjøpesenteret. For at det skal være liv i bygd og by også etter krisen, at det skal være inntekter til velferd, til skole og omsorg.

Det er ikke minst for barn og unges skyld vi peker på kompetanse som nøkkelen til å løse mange av de utfordringene vi møter i årene fremover. For at vi sammen med blant andre LO jobber for at flere skal velge yrkesfag, for bedre fagopplæring og flere læreplasser. For at vi skal møte demografiske endringer, ny teknologi og overgangen til lavutslippssamfunnet med satsing på kompetanse. For å skape et arbeidsliv hvor folk og bedrifter lykkes. For å inkludere flest mulig. Det er menneskene, de ansatte, som er Norges viktigste ressurs. Ja, vi har tjent godt på naturressursene, men

vår fremtidige arbeidsinnsats tilsvarende om lag fire femdeler av nasjonalformuen. Hvordan vi foredler denne «formuen» er derfor helt avgjørende – for arbeidslivet, for fellesskapet, for velferden.

Det er ikke minst for barn og unges skyld at vi peker på konsekvenser ulike politiske vedtak får for bedriftenes muligheter til å overleve og vokse. For at vi ber om kompensasjon når smitteverntiltak påfører bedriftene store ekstrakostnader og gjør det vanskelig eller umulig å drive. For at vi ønsker å finne løsninger for å slippe nødvendig utenlandsk arbeidskraft inn, samtidig som det er trygt, med vanntett regime for karantene og testing. Heller strengt enn stengt. For at vi peker på at EØS-avtalen, som har tjent Norges innbyggere godt, fortsatt skal være en viktig forutsetning for vårt lands åpne økonomi, for at det skal være mulig å arbeide, studere, reise og drive virksomheter på tvers i vårt viktigste marked. For at vi i det stolte trepartssamarbeidets ånd, med arbeidstakere, arbeidsgivere og myndigheter, sammen forsøker å finne gode løsninger.

Det er ikke minst for barn og unges skyld vi er opptatt av å finne en vei ut av krisen, som bygger bro til en bærekraftig fremtid hvor Norge fortsatt er et godt samfunn å leve i, der det finnes en jobb å gå til og utvikle seg i, og der vi tar vare på planeten vi bor på.

Utdanning er avgjørende for bistand

AV ØIVIND ENGH

Medlem av sentralstyret i Utdanningsforbundet 2002-2006. Tidligere bistandsarbeider, snekkermester, lærer og skoleleder.

Tidlig i 2020 ble det i mediene ført en debatt om norsk bistand og næringsliv. Som del av dette ble det rettet oppmerksomheten mot fag- og yrkesutdanning. Det er behov for å styrke næringslivsutvikling i utviklingsland. Med veldig store ungdomsgrupper med liten eller ingen utdanning, og uten jobb, er behov for arbeidsplasser stort. Å styrke lokalt arbeidsliv og lokale arbeidsplasser er god bistand. Lokale næringsmiljøene må styrkes og være utgangspunktet for næringsutvikling og entreprenørskap, der som her. Og da er utdanning avgjørende. Utdanning er et viktig og prioritert område for bistanden. Grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving og regning er betydningsfull. God yrkesopplæring er en nøkkelfaktor for lokal næringsutvikling og fører til en inntekt å leve av. I tillegg vil bedre fagutdanning føre til økt kvalitet på lokale produksjoner og tjenester som også gir flere arbeidsplasser. Økt kvalitet på fagopplæringen vil gi små og mellomstore lokale bedrifter større sjanse til å lykkes og å vokse. Dette vil også gjelde kvaliteten på lokale offentlige arbeidsplasser innen helse og utdanning.

KVALITET Fag- og yrkesopplæring har lenge vært en del av satsingen i bistand- og utviklingsarbeidet. Men har det i tilstrekkelig grad vært kvaliteten på fagopplæring som har vært i fokus?

Det finnes for mange eksempler på at yrkesopplæringsprosjekter ikke har vært godt nok forankra i arbeidslivets behov, med lite samsvar mellom opplæringen og hva som faktisk har gitt jobb. Men det finnes også eksempler på at opplæring i yrker har gitt jobb, og ført til at lokale bedrifter har fått økt kompetanse.

Det er et paradoks at yrkesopplæringen globalt sett er svakt utbygd og har liten status, samtidig som det er stort behov for kvalifisert arbeidskraft på fagarbeidernivå. Men det er klare regionale ulikheter, også nær våre hjemlige trakter. Kjent er det at Tyskland, med en link opp til Danmark og Norge, er blant de regionale områdene hvor det er tradisjon for, og hvor det bevisst har vært satset på, å integrere fag- og yrkesopplæring som del av et helhetlig opplæringstilbud. I tillegg til å være en del av et helhetlig utdanningstilbud, fra barnehage og grunnskole til høyere utdanning, har fag- og yrkesopplæringen vært utviklet i tett samarbeid med næringslivet og partene i arbeidslivet. Fag- og yrkesopplæringen har vært, og må være, nært knyttet til hva næringslivet trenger av kompetanse og kvalifisert arbeidskraft.

For å få til en god lokal og regional fag- og yrkesopplæring må det utvikles bedre systemer for opplæringen. Sammen med de grunnleggende ferdighetene i lesing, skriving og

Illustrasjonsfoto: Adobe Stock

regning kan opplæring i praktiske fag og yrker gi jobb for den enkelte, bidra til økt kvalitet på arbeidet i den lokale bedriften, og gi kvalifisert arbeidskraft til regionale og nasjonale bedrifter.

FAGUTDANNING Også i debatten om næringsliv og bistand har flere tatt til orde for fagutdanning, men hva så? Fagutdanning må i enda større grad være et aktivt verktøy i bistand hvor lokalt næringsliv er en viktig aktør. Fokuset må være å styrke kvaliteten på utført arbeid, gi utdanning og erfaring som gir jobb, og gi grunnlag for videre næringsutvikling og entreprenørskap. Det må satses på bedriftsutvikling som kan koble arbeidssøkere og arbeidsgivere, og som kan gi unge som kommer ut i jobbmarkedet, en jobb til å leve av. Fag- og yrkesutdanning må være en del av lokale, regionale og sentrale planer og utdanningsstrategier. Bistand for økt kvalitet i lokalt og regional næringsutvikling må gå via økt kvalitet på fag- og yrkesopplæring på alle nivåer. Derfor må det satses mer systematisk på kvalitet i fag- og yrkesopplæringen i bistandsarbeidet. Det må tas et enda bedre tak i de formelle systemene for yrkesopplæring.

Fag- og yrkesopplæring har lenge vært en del av satsingen på utdanning og næringsutvikling i bistand- og utviklingsarbeidet. Men har det i tilstrekkelig grad vært kvaliteten på fagopplæring som har vært i fokus? Det må tas et helt nødvendig tak i de formelle systemene for yrkesopplæring.

I nyhetsbrev fra Bistandsaktuelt i våres omtales *Evalu-*

eringsprogrammet 2020–2022, som skal gi bedre kunnskap for gode beslutninger. Et slikt program skal være Næringsutvikling og samarbeid med privat sektor. Jeg kjenner ikke til enkeltplanene for denne evalueringen, men det er viktig at kompetanseoverføring, og kompetanseutvikling, lokalt er en del av det som settes i fokus. Hvordan kan vi komme inn i et spor med videre utvikling av gode systemer for fag- og yrkesutdanning? Hva er det som virker, og hva er det som ikke virker, for å få flere i jobb, økt kvalitet på det arbeidet som alt gjøres, og en fag- og yrkesopplæring som er en del av et helhetlig utdanningsprogram? I Bistandsaktuelt i våres informerte Norad om at de utvikler et program for strategisk partnerskap som skal videreføre tidligere engasjement. Også fag- og yrkesopplæring, med utgangspunkt i lokale behov, må være en del norsk utviklingsbistand i tida fremover.

Det er mange grunner til at det skal settes enda større trykk på fag- og yrkesutdanning i bistandsarbeidet. God yrkesutdanning gir kort vei til inntektsbringende arbeid, det gir muligheten for å styrke kvaliteten på det arbeidet som gjøres i den enkelte bedrift og arbeidsplass, og grunnlag for næringslivsutvikling. Men det må satses både på kvalitet og relevans. Det må være kvalitet på alt som styrer og regulerer fag- og yrkesopplæring, også de strategiske verktøyene, læreplaner og annen tilrettelegging. Norge har utviklet en integrert måte å tenke fag- og yrkesopplæring på systemnivå på som det er verdt å merke seg.

Strikking

Også denne vinteren er det ute en rekke bøker om strikking. En av dem er **«Strikkemekka – våre aller fineste oppskrifter»**. I denne boka er det oppskrifter på klær både til barn, dame og herre. Det er også oppskrifter på tilbehør som kan brukes sammen med plaggene.

Elisabeth C.H. Andersen og Heidi Rimereit står bak boka, som er utgitt av forlaget Vigmostad og Bjørke.

Boka gir også tips om garnvalg, strikkefasthet, montering og teknikk.

Helseomstart

Ifølge Gyldendal forlag får du en helseomstart hvis du spiser mat fra boka **«Ren nytelse»** i 30 dager. Boka byr på 88 såkalte antiinflammatoriske oppskrifter, og kortversjonen av omstart30-teorien. Det er Berit Nordstrand som har skrevet boka, som gir oppskrifter på forskjellige retter til de forskjellige måltider på døgnet. Nordstrand er lege med 25 års klinisk erfaring, og matelsker.

Det handler om strikking, valper og sunn mat denne sen vinteren.

VED WENCHE SCHJØNBERG

Kjøttfri

Bøker som gir oppskrifter på helsefremmende mat, er populære for tiden.

Gyldendal forlag har for eksempel ute boka **«En kjøttfri måned»** der Laila Madsö gir oppskrifter som i løpet av 28 dager skal gjøre leseren, dersom han eller hun lager oppskriftene vel å merke, innblikk i et liv uten kjøtt på tallerkenen.

Madsö er kostholdsveileder. I boka gir hun råd til hvordan det går an å bytte ut kjøttmåltider med mat lagd på plantebaserte råvarer, og tips til hvordan du kan lage grønnsaksretter uten å bruke oppskrift.

Gjenbruk

I boka **«Tidstypisk»** dreier det seg nettopp om gjenbruk. Her handler det om teknikker for å pusse opp møbler og hvordan det går an å sette sammen både gamle og nye gjenstander i innredningen, og samtidig få det til å se helt fint ut.

Boka byr på grunnteknikker for innredning og styling, ifølge forlaget Aschehoug. Det er Camilla Harbu Bielecki som har skrevet boka. Hun er vintageekspert og driver også en brukthandel.

I boka er det også en oversikt over norske produsenter av stoler, lamper og keramikk.

Valpeskolen

Maren Teien Rørvik er kjent fra TV-seriene «Valpeskolen» og «Fra bølge til bestevenn». Der gir hun råd til hundeeiere om hvordan de skal få en glad og veltrent hund, til glede for både hund og hundeeier.

Nå er hun og samboeren Jørgen Teien Rørvik ute med kunnskap om hundehold i bokform. Boka, som heter **«Best sammen»**, med undertittelen «det usynlige båndet», handler om hundehold og trening av hund. Boka handler også om hundeatferd, slik at du lettere kan forstå dyret ditt. Det er Aschehoug forlag som gir ut boka.

Hvitløk

Helse i hvert fedd?

TEKST OG BILDER TORGEIR ØVERLAND

Illustrasjonsfoto: Adobe Stock

Hvitløken er elsket og hatet, og de fleste har et forhold til den som næringsmiddel og smakstilsetning. For hvitløk-elskerne er den kanskje som Oscar Wilde ville sagt:

«If one really loves a woman, all other women in the world become absolutely meaningless to one.»

Latinsk navn er *Allium sativum*. Ikke rart det heter aïoli på fransk og allioli på katalansk.

Navnene henspiller på *Allium* og olje; altså hvitløk og olje.

På fransk heter hvitløk ail og olje er huile.

Den tilhører liljefamilien og er i slekt med ramsløk, gressløk og løk. I tillegg er den beslektet med tulipan, hyasint og liljekonvall.

Vi plukker mye ramsløk her til lands, men vær obs på at den ligner, til forveksling, på liljekonvall. Og liljekonvall er som kjent giftig. De skiller seg fra hverandre ved formen på stilken. Og lukten, selvfølgelig.

Den finnes en del sorter hvitløk, men hovedinndelingen er enkløftet form (kinesisk hvitløk) og flerkløftet form. Fersk hvitløk høstes før gresset visner og har mildere smak enn tørket hvitløk. Den inneholder C-vitamin, kalium, kostfiber og litt fett.

I tidligere tider ble den stort sett

brukt som medisin og som en plante med magiske evner. Etter hvert ble den «avmystifisert», men den har i nyere tid fått igjen statusen som en plante med flere egenskaper enn bare det å gi god smak til mat..

Hvitløk er en av de absolutt første urteplantene som ble dyrket. Den har vært brukt i tusenvis av år, og den har, beviselig, blitt brukt i Asia i minst 4000–5000 år. I asiatisk kjøkken er den gift med ingefær, sitrongress, koriander og chili, i et polygamit forhold. I Asia og India spises det mer hvitløk per innbygger enn i middelhavslanene.

I indonesisk kjøkken finnes det knapt en eneste rett som ikke inneholder hvitløk!

Egypterne på faraoenes tid tilba den som en guddom. Dessuten måtte alle slaveene som bygde Kheops-pyramiden, spise hvitløk, purreløk og vanlig løk hver dag, for å bevare styrken til å kunne jobbe. Til sammen utgjorde dette en verdi på 1600 talenter (egyptisk pengeenhet) i sølv per dag. Omregnet til dagens verdi: ca. 10 millioner kroner. Daglig!

Skal si at faraoene hadde penger.

Det sier litt om hvor høyt hvitløken var aktet, at det ble funnet hvitløk i graven til Tutankhamon.

Da antakelig som beskyttelse mot onde ånder. Den ble sett på som en

plante med magiske evner, ikke bare som næringsmiddel. Vi ser i historien at hvitløk har hatt stor betydning i folketroen. I Odysseen leser vi at guden Hermes anbefaler Odyssevs å spise hvitløk som motgift til Kirkes trolldom.

Hvitløken er blant de ca. 400 urtene som Hippokrates, medisinenes far, oppdaget og beskrev de medisinske egenskapene til. Galenos, som var Hippokrates' etterfølger, trakk det enda lenger og kalte den et universal-middel som helbredet alt!

Hvitløkens antibakterielle egenskaper ble påvist av Louis Pasteur i 1858, så vi snakker ikke lenger om heksekunst og magi.

For å si det sånn: Det finnes hundrevis oppskrifter fra antikken hvor hvitløk er til stede og, i kombinasjon med annet, kurerer omtrent alt.

Både i den eldre Edda og i gamle germanske overleveringer ser vi at hvitløken har hatt stor betydning som legemiddel.

Det som er litt merkelig, er at det ser ut som om hvitløken plutselig ble nesten helt borte fra kostholdet her til lands i en lang periode. For vi vet at vikingene spiste store mengder hvitløk. Den var et middel som gjorde at vikingene ikke fikk skjorbuk på lange sjøreiser.

Den ble dyrket i ganske store mengder her i Norden langt utover i middelalderen.

Men så ble den til en viss grad borte. Kanskje det hadde med reformasjonen å gjøre, da det ble direkte farlig å drive med «trolldomskunst»? Hvitløk var omsluttet av en viss mystikk og beskyttet deg mot hekser og onde ånder i folketroen, og det var jo helt uhørt for datidens presteskap. Det kunne ende med de grusomste straffer!

En del har også vært imot hvitløk fordi den gir fra seg «liflige» dufter når den har blitt fortært. Da særlig i form av en spesiell ånde.

Grunnen til dette er at hvitløk inneholder disulfider (svovelforbindelser), som er det vi kaller flyktige stoffer som fordampes lett. Man har funnet ut at matvarer som inneholder fenoler, reduserer virkningen av disulfider ved å redusere disse flyktige stoffene i hvitløksånden.

Rått eple, isbergsalat og mynteblader er effektive midler for å redusere disse flyktige stoffene i ånden din.

Alfons, kongen av Castilla i det fjortende århundre, kunne ikke tåle lukten. Da han innstiftet en ridderorden, hadde han med i statuttene at en ridder som hadde spist hvitløk, ikke kunne komme i nærheten av ham på minst en måned.

Her på berget ble den etter hvert betraktet som simpel mat og foraktet på lik linje med fattige og syke.

Men etter hvert som pakkereisene gjorde sitt inntog, har den igjen fått sin posisjon som en nydelig (nødvendig) smakskomponent i vårt eget kjøkken. Etter hvert blir den mer og mer dyrket i mange norske kjøkkenhager.

Det er også etter hvert, via forskning, påvist at den har gunstig effekt på folkehelsen og immunsystemet vårt. I tillegg hjelper den på fordøyelsen, har antimikrobiell virkning, hjelper mot sopp og virus, er krefthemmende på enkelte kreftformer, virker blodsukkersenkende, har virkning på blodåresys-

Aioli

temet, brukes som homøopatmedisin og er en del av en rekke såkalte «kjer-ringråd».

Den har til og med blitt så populær at den har sine egne festivaler.

Det arrangeres hvert år hvitløks-festivaler rundt om i verden, hvor hvitløksentusiaster lovpriser dens foretreffelighet.

Det finnes utallige klubber og foreninger som hyller «the stink-rose», og som har som motto at «et liv uten hvitløk er smakløst». Her blir den lovprist, og under gallamiddagen blir selvfølgelig alle rettene servert med hvitløk, inkludert desserten!

Oppskrifter

Man kommer ikke utenom aioli:

1 eggeplomme
1 helt egg
2 dl solsikkeolje
3 fedd hvitløk
1 klype salt
½ ts Dijon-sennep
saften av en halv sitron, juster alt etter hvor syrlig du vil ha den

Ha alt i et halvlitersmål, stikk stavmikseren helt i bunnen av halvlitersmålet og kjør den mens du langsomt trekker den oppover. Etter noen få sekunder har du aioli!

Dersom du ønsker en variant: Ta i en rød chili i tillegg, med eller uten frø. Alt etter hvor sterk du vil ha den.

Hvitløks-oliverer

Akkurat som aioli forbindes med Frankrike, forbindes skordalia med Hellas. Det brukes til både fisk og grønnsakeretter eller som en lunsjrett sammen med godt brød.

Det finnes en del varianter, og jeg tar med to av dem.

SKORDALIA AV POTETER

8–10 hvitløkfedd
0,5 kilo potet
1,5 dl olivenolje
rødvinseddik eller sitronsaft
salt

Skrell og skjær potetene i terninger, kok dem møre i usaltet vann. Når de er ferdig kokt, hell av vannet og la dem renne av seg. Stappes til mos.

Skrell og ha hvitløken i en liten hurtigmikser, tilsett litt salt. Kjør det til en pasta sammen med halvparten av oljen.

Rør det inn i potetmosen med en tresleiv.

Tilsett resten av oljen litt og litt med en spiseskje. Sørg for at oljen er rørt inn før du tilsetter neste skje.

Smak til med eddik eller sitronsaft og salt.

Rør det til en fin homogen masse.

SKORDALIA AV BRØD

5–6 hvitløkfedd
60 g valnøtter
1 tykk skive off (ca. 4 cm) uten skorpe
ca. 1 dl olivenolje
rødvinseddik eller sitronsaft
salt

Chili-tomatsaus

Ha hvitløk, valnøtter og halvparten av oljen i en hurtigmikser. Kjør det til en pasta.

Bløt loffskiven i vann, klem ut vannet og tilsett det i hurtigmikseren sammen med hvitløkpastaen. Kjør det til en jevn masse.

Tilsett resten av oljen i en tynn stråle til alt er absorbert. Ikke tilsett all oljen dersom den blir for tynn. Den skal ha konsistens som majones.

Smak til med rødvinseddik/sitronsaft og salt.

For å ha litt snacks til et glass vin kan du prøve å lage **HVITLØKS-OLIVENER**. Du bestemmer sjøl hvor mye du vil lage. Jeg gir dere kun en grunnoppskrift.

200 g Kalamata-olivener med stein
12–15 hvitløkfedd
god, gresk olivenolje (Gaea)

Finhakk (ikke knus i en hvitløkpresse) ca. halvparten av hvitløken. Ha den i et glass. Tilsett olivenene og resten av hvitløkfeddene. Hell over olje til den dekker. Skru lokket på glasset og sett det på hodet. NB! Påse at glasset er tett! La det stå i 3–4 dager. Når olivenene er oppspist; bruk oljen som dressing på salater etc.

Som jeg skrev tidligere, så finnes det knapt mat uten hvitløk i Indonesia.

Derfor tar jeg med en rett her. Mange ingredienser finnes ikke i vanlige dagligvarebutikker, men heldigvis har vi matvarebutikker fra alle verdenshjørner som fører det meste. Retten jeg velger, har stort sett kjente ingredienser.

Kjöttboller

JAVANESISKE KJØTTBOLLER (PERKEDEL GORENG JAWA)

500 g poteter
4 sjalottløk
3–5 hvitløkfedd
ca. 4 cm ingefærrot
¼ ts terasi (pasta av fiskeavskjær som fås i enkelte asiatiske butikker) eller 2 ss fiske-saus
500 g kjøttdeig
1 egg
1 ss ketjap manis
1 ts sambal oelek (chilipasta)
2 ts brunt sukker
3 ts malt korianderfrø
1 ts malt muskatnøtt
½ ts kanel
salt
olje til fritering

Skrell og skjær potetene i terninger. Has i en kjele og kokes møre i vann tilsatt litt salt (ca. 1 ts).

Når de er ferdig kokt; hell av vannet og mos potetene.

Skrell og hakk sjalottløk og hvitløk. Skrell ingefæren og riv den fint.

Bland kjøttdeig, egg, sjalottløk, hvitløk, ingefær, terasi (ev. fiske-saus), ketjap manis, sambal oelek, sukker, krydderet og smak til med salt. Rør godt om.

Deretter blandes det med potetmosen til en fast masse som ikke klistrer seg til fingrene.

Formes til boller på størrelse med plommer og friteres i oljen til de er pent gylne og sprø.

Serundeng

Serveres med vanlig ris eller andre forskjellige risvarianter (tilsatt forskjellige smaker) og en **CHILI-TOMATSAUS** etter egen smak. Den inneholder tomater uten skinn, hvitløk, frisk rød og/eller grønn chili, fiskesaus og salt. Smak deg frem. Alt hakkes fint og blandes. Dersom du vil ha den helt glatt; kjør den i en hurtigmikser.

I tillegg kan du lage **SERUNDENG**, som er kokosmasse og usaltede peanøtter (rist peanøttene noen minutter før du tilsetter kokosmassen) som er ristet gyllenbrunt i tørr panne. Strø på en klype brunt sukker på slutten. Ha det i en bolle og server ved siden av, eller du kan strø det over.

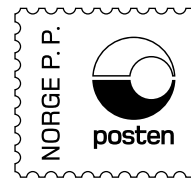
Dersom dette kan vekke litt nysgjerrighet: Kjøp deg en kokebok med Indonesiske oppskrifter. Du vil finne en ny verden med mat.

DRIKKE: Til sterkt krydret mat som den Indonesiske vil jeg anbefale hvitvin som har litt restsødme og litt krydder, eksempelvis en gewürsttraminer fra Alsace eller en riesling fra Rheingau med litt restsødme.

Øl vil også være et godt alternativ.

Til mat hvor du serverer brød, aioli og olivener, er det veldig godt med rødvin, gjerne en saftig beaujolais. Dersom hovedingrediensen består av kjøtt.

Dersom hovedingrediensen er fisk, så velg en hvitvin som er frisk og har mye smak. Jeg hadde valgt en albariño fra Galicia nordvest i Spania eller en sauvignon blanc fra New Zealand.

Returadresse:
Utdanningsforbundet
Postboks 9191 Grønland
N-0134 OSLO

Foto: Shutterstock

Følg Yrke på Facebook

Her får du nyheter om yrkesopplæring, aktuelle og utdypende intervjuer, reportasjer og artikler fra bedrifter, skoler og andre opplæringsinstitusjoner.

Gå inn og følg oss, da vel!
@tidsskriftetyrke